CASA ȘCOALELOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICA
Nº 8889

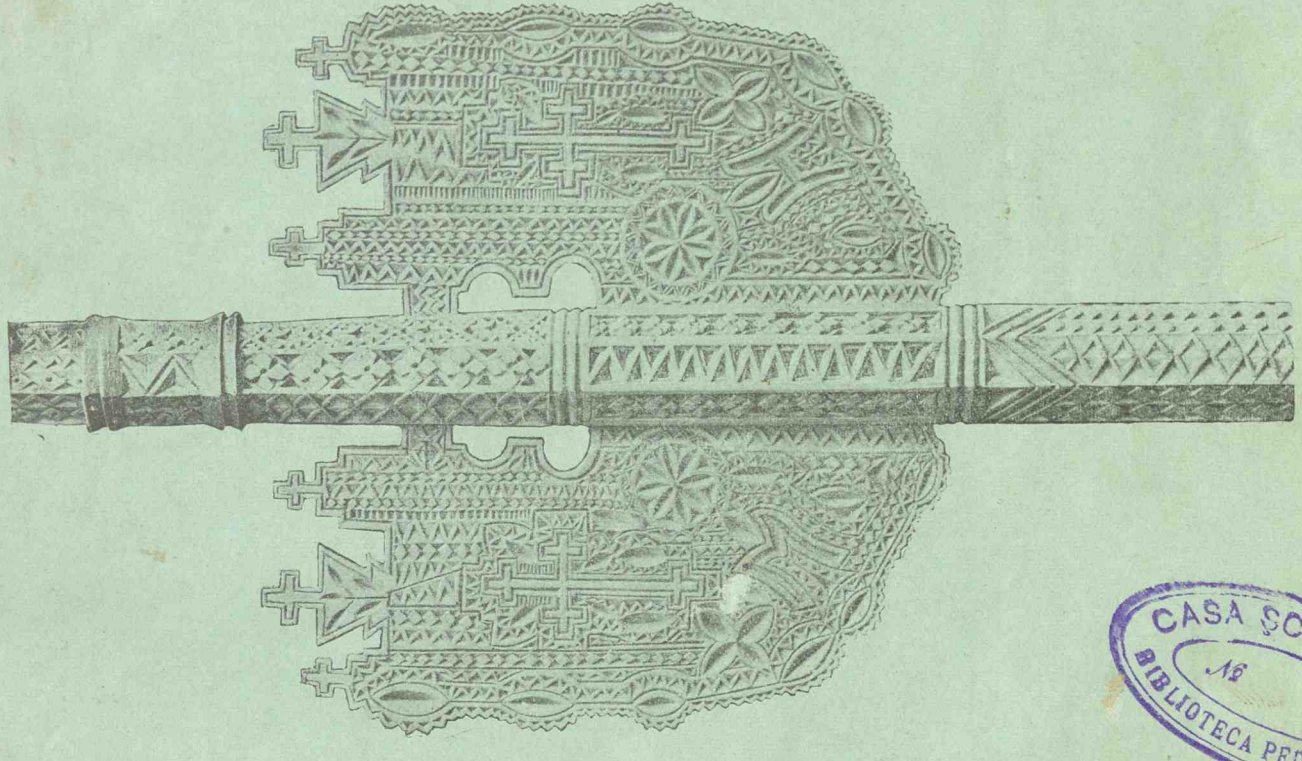
Dr C. I. ISTRATI

CÂTEVA CUVINTE

RELATIV

la cele ce am voit să fac sau am făcut pentru muzeele noastre.

CU 6 PLANȘE IN TEXT.

CASA ȘCOALELOR
Nº
BIBLIOTECA PEDAGOGICA

BUCUREȘTI
Stabilimentul de Arte Grafice „ALBERT BAER" Fabrica de Cartonage
5—9, Strada Numa-Pompiliu, 5—9
1908.

PREȚUL 2 LEI

Inv. 16748. 325477

CASA ȘCOALELOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICA
Nr. 8859

Dr C. I. ISTRATI

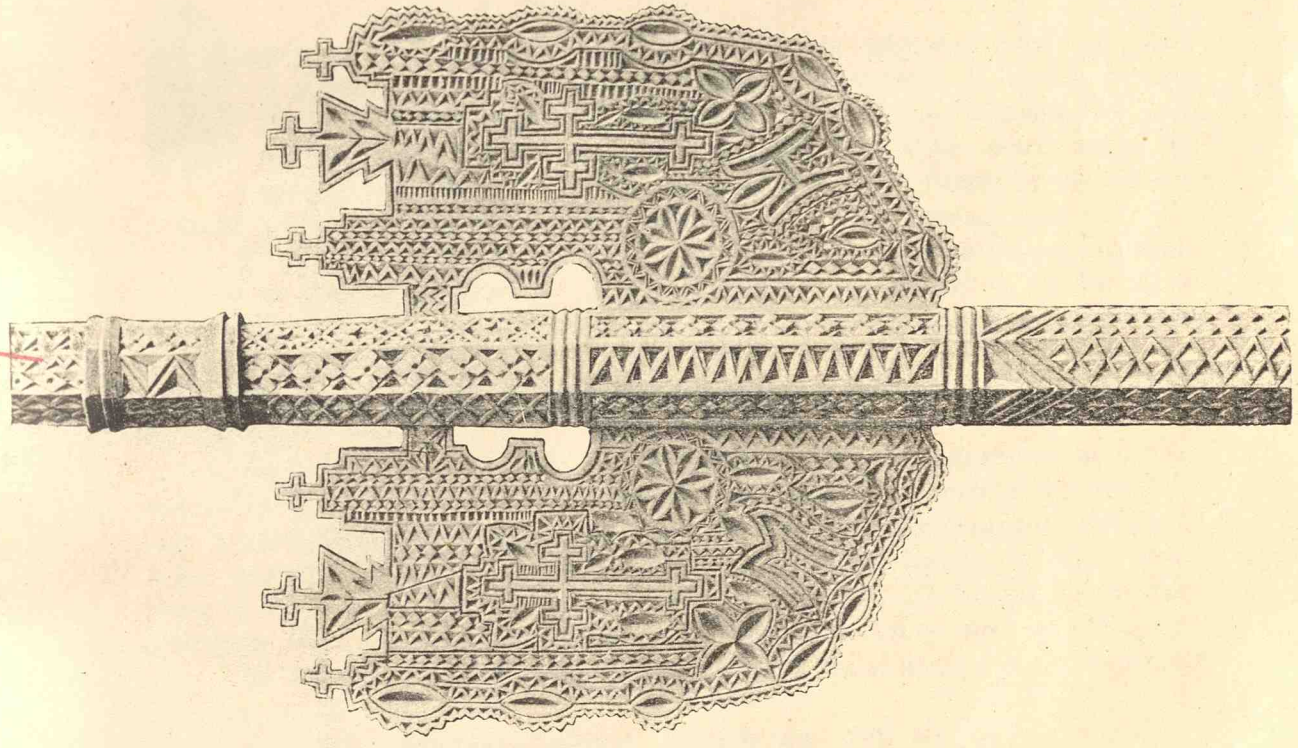
CÂTEVA CUVINTE

RELATIVE

la cele ce am voit să fac sau am făcut pentru muzeele noastre.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREȘTI

22370

BUCUREȘTI
Stabilimentul de Arte Grafice „ALBERT BAER" Fabrica de Cartonage
5—9, Strada Numa-Pompilu, 5—9
1908.

7 (498) (074)

CONTROL 1953

BIBLIOTECA [illegible]
COTA 16748

1956

1961

D

Dc 76/06

B.C.U. Bucuresti
C22370

Câte-va cuvinte

relative la cele ce am voit să fac sau am făcut pentru muzeele noastre.

Puțini își dau seamă la noi de timpul ce se răpește celui cu gând bun care cu tot dinadinsul dorește a face ceva de seamă și care din contra este împiedecat în lucrarea sa, tocmai de aceia care prin menirea lor ar fi datori să te ajute, precum și de către aceia pe care judecându-i după vorbe și mai ales după fumurile ce le au, ai crede ușor că au și destoinicia și dorința de a face ceva.

Ei bine, la noi, pare că-i făcut ca tocmai aceia ce au situații oficiale sau, cei ce fac pe specialiștii, în marea majoritate a cazurilor, în loc să te ajute, tocmai ei pun cea mai mare rea voință în orice mișcare de seamă sau la orice lucrare bună.

Faptul se explică cu ușurință de către ori care cunoaște starea noastră socială.

Rar s'a văzut în istorie, la un popor viguros și deștept, în o țară binecuvântată din toate punctele de vedere, ieșită la libertate din lupte în care generațiuni întregi au dat de-arândul exemplul abnegațiunii și sacrificiilor pentru neam, să se nască o pătură cultă mai lipsită de orice entusiasm și de orice ideal, și care să fie mai decăzută, ca la noi, și în care *ariviștii*, *farsorii* și *reclamagii* să fie mai numeroși și mai în vază.

Ei dau tonul, ei aproape au puterea, ei fac și desfac, ei... compromit și strică totul!

Și e așà! Observați, judecați, și judecați-i mai ales!...

M'am închinat totdeauna înaintea celor buni și ca Român și ca om cu oarecare cultură, am fost fericit totdeauna a recunoaște și adesea chiar a ajută, pe cât puteam, pe adevărații specialiști, muncitori, modești, dar rodnici și cari sunt atât de utili țării. Dar aceștia, de regulă supără mult pe cei răi, și adesea sunt neînțeleși și chiar neajutați și nu arare ori persecutați de cele trei categorii de mai sus, cari la noi înfloresc și progresează în aroganță, ca într'o seră fericită, în câmpul politicianilor noștri.

Aceștia se complectează: ignoranța și prezumpțiunea se înfrățesc cu lipsa de scrupuluri și cu năpustirea pe față.

Ce voiți, cei buni sunt așà de puțini, ceilalți așà de numeroși! Control nicăieri. Presa și opinia publică, le cunoaștem: ele ajută, nu opresc!

Pentru această din urmă înfrățire și tagmă (reclamagii) am avut totdeauna un dispreț absolut pe care nu l'am ascuns niciodată, stigmatizându-i cum meritau în mai multe rânduri dar cu deosebire, în ce privește pe arivistii... specialiști, în un articol scris de curând, cu prilejul morții marelui muncitor, părintele Marian dela Suceava, membru al Academiei, care fù unul din cei mai distinși auto-didacți, din care țara noastră a avut numeroși și de valoare în diferite specialități și cu totul superiori, față mai ales adesea cu lipsa vădită de valoare a „oficialilor" după cum îi numesc eu.

Acolo ziceam: „Murim de prea multe ilustrațiuni...".

Acum pot zice că muzeele noastre sufăr, dacă nu'și vor dà chiar sufletul, din aceeași nobilă cauză...

Cunoșteam de mult cele ce se petrec în țara noastră, dar trebuie să recunosc că experiența ce am făcut-o cu ocaziunea Expoziținnii Generale Române din 1906 a depășit cu mult, tot ce'mi închipuiam. Din nenorocire am văzut cu această ocaziune că răul este mai mare decât îmi închipuiam.

In o astfel de împrejurare, când trebuia să se manifesteze larg un neam întreg, în toate direcțiunile activității omenești, cine oare trebuià să fie în frunte pentru a mă ajutà ca opera să fie cât mai bună, decât specialiștii și cu deosebire aceia cari fiind în serviciul țării, aveau mai mult decât datoria morală de a'mi dà concursul lor?

Din fericire numeroși au fost aceia cari, alăturea cu câți-va oameni de bunăvoință, auto-didacți, mi-au dat larg concursul lor, pentru care le mulțumesc călduros din toată inima și cu această ocaziune.

Chiar în cursul acestei scrieri voiu cità pe mai mulți și în ce privește muzeul trecutului nostru, care are precădere asupra tutulor celorlalte neamuri de muzee, voiu mulțumì d-lui Teohari Antonescu, profesor de arheologie la Iași și d-lui Inginer Duppérex, care cu multă trudă a reconstituit podul lui Traian, și cării au făcut tot posibilul de a contribuì cu o largă parte la succesul acestei opere.

Voiu reamintì de asemenea cu o adevărată fericire pe d. Alexandru Bellu, al cărui nume va rămâne pe veci legat de acel giuvaer al Expoziținnii, admirabil prin modul cum a fost organizat: Expoziținnea din Culă.

Cu bună-voință, cu sacrificii de muncă și timp și în ce privește pe d. Belu și cu sacrificii bănești, dumnealor au venit nerugați, fără mofturi, fără pretenții, fără diurne, dar cu pricepere și cu dor cinstit de muncă, pentru care sunt înscriși în fruntea acelora ce cu această ocaziune au dreptul la recunoștința țării.

Alții, au fost rugați, li s'a pus totul la dispoziție și la marea așteptare și încredere — recunosc greșită din parte-mi — ei au răspuns prin o absolută lipsă de pricepere, de bună-voință și chiar de bună-credință față de mine.

Unul a avut o scuză căci se angajase în o direcțiune care nu erà tocmai specialitea sa și pe urmă, d. Neculae Iorga, căci de d-sa este vorba, nu are nici timp mult de pierdut, căci cu toate că adesea nu împărtășesc ceeace scrie și în unele cazuri nu admir modul său pripit de a face lucru-

rile, dar în fine d. Iorga este cineva, e un mare muncitor și cu am un cult pentru aceștia. D-sa e un specialist consumat și în acelaș timp o natură francă și chiar când acțiunea-i a fost greșită, ea are scuză în aceea că e pornită din un sentiment ales pentru binele public și nu acoperind, prin vorbe și intrigi, interese personale.

Domnia-sa m'a atacat personel, i-am răspuns cum trebuià —poate voi reproduce actele mai la vale—și ca între oameni de bună credință și cari n'au nimic de pescuit în apă tulbure, lucrurile s'au oprit unde și când trebuia.

Și apoi chiar când d. Iorga m'ar mai atacà tot așà de nedrept și încă și mai aspru, cel puțin știu, că supărarea îmi este scăzută, că în acest om am de respectat și o parte bună și știu că o făce nu pentru chiverniseală.

Mai am convingerea că cu oamenii corecți și de bună credință, cum cred pe d. Iorga, totdeauna te poți explicà și înțelege cu oarecare înlesnire.

Un domn însă, dela care mă așteptam mult, după zgomotul ce a știut a face în jurul numelui său, este d. Tzigara-Samurcaș.

D sa nu numai că nu mi-a fost de nici o ispravă, astfel că grație nepregătirii și lipsei sale de bună voință, eram să rămân cu o anumită parte din Palatul Artelor neterminată, dar a fost încă de o lipsă complectă de bună credință și bună cuviință față de mine.

Dar nu numai atâta, d-sa care până în prezent nu a produs nimica, a ținut cu orice chip să-mi răpească pe lângă iluziunea ce-mi făcusem de d-sa, și timpul meu, ce-l pot întrebuința mai bine, pentru a-i răspunde la un articol al său, tip de byzantinism, apărut în „Convorbirile Literare“ din lunie a. c., sub numele de „*Cronică artistică*“, *artă* à la d. Tzigara-Samurcaș, sau care nu are nimica artistic în el, decât byzantinismul și priceperea desăvârșită de a'și face reclamă!

Articolul său atinge două chestiuni: 1) chestiunea muzeului ce voește a-și creà, ca piedestal personalității sale și 2) chestiunea colecțiunii mele, aflătoare încă în Palatul artelor dela Filaret.

Și la noi, insinuațiunile mișelești, se fac tot prin așà zisă confidență, jumătăți de cuvinte, reflexiuni bine-voitoare și tot procedeul școalei fanariote, pentru a murdărì pe alții. Așà s'a lucrat contra mea. Articolul său stă față.

Un altul, d. G. Sterian, mă atacă în mod atât de grosolan, în cât s'a descalificat singur. El servià însă mai mult de unealtă inconștientă.

Cunosc multe detalii, în ce mă privește, eșite din aceste oficine și iată de ce profit de ocaziunea ce mi se prezintă pentru a arătà și la alții ceeace am vrut să fac pentru muzee, precum și care este istoricul colecțiunii mele.

Se và vedeà, cine a pus inimă, și cine caută chiverniseală cu orice chip.

Voiu începe mai întâiu cu chestiunea muzeelor.

Voiu arătà ceeace am făcut, cele ce doream să se facă, și din reproducerea scrierilor mele: circulări, adrese, etc., se va vedeà și pentru ce am atins această chestiune.

In ce privește competința mea, de a mă amestecà în aceste afaceri, ca organizator și îndrumător, și nu ca specialist, ea se va vedeà din cele ce urmează Căci am fost atacat, cum se va vedeà mai în urmă de d. Tzigara-Samurcaș, și în această privință. D-sa e un mare specialist!...

Dar fie pusă chestiunea chiar pe tema specializării. In ce privește trecutul nostru, am curajul a afirmà că mă pot cu succes comparà cu d. Tzigara-Samurcaș, de oarece d-sa n'a produs absolut nimic, pe când eu, deși

simplu amator, am făcut lucrări modeste, recunosc, dar care vor rămâne chiar și în această direcțiune.

In ce privește restul năzdrăvăniilor, atât de puțin, nu numai artistice dar chiar și inteligente, și în tot cazul lipsite de bună-cuviință, din așà numită „Cronică Artistică“ a d-lui Tzigara-Samurcaș, îi rezerv „pour la bonne bouche“ partea finală a acestui articol și cred că se va convinge singur de lipsa sa de seriozitate, care dezvălue în acelaș timp lipsa sa de cultură generală.

Nu e nimeni dintre oameni, în adevăratul înțeles al cuvântului, din această țară, care să nu fie amărât și umilit în acelaș timp de lipsa la noi, a numeroase muzee și de starea în care se află cele existente.

Cel ce se ocupă cu această chestiune, fie el localnic sau mai ales străin, va aveà cea mai vădită dovadă a spoelei noastre pe care o luăm adesea drep civilizațiune.

Un popor, care a suferit atât de mult, care are un trecut atât de înălțător și calități atât de superioare, care cu deosebire dela 1859 a cheltuit câteva miliarde, puteà să-și aibă dejà muzeele sale, în stare cel puțin cuviincioasă; și un muzeu nu e ceva de lux. Nu. El e dovadă și unealtă directă a stării culturale. El, adesea, e depozitarul obiectelor scumpe trecutului neamului; adesea dovada geniului, priceperei și culturei sale.

Muzeele sunt unelte de cultură și blazoane la popoarele ce se respectă și care au rost în munca și mersul lor.

Inceputuri fericite se făcuseră de mult în București și cu deosebire în Iași. Material admirabil și variat se află la îndemână. Secularizarea mănăstirilor închinate ne-ar fi dat prilejul să facem muzee admirabile. Tranziția dela industria casnică la industria mare și mai ales năvălirea în țară a industriilor străine, destinate orientului și făcute să ia văzul poporului nepregătit ce-și părăseà și lepădà comorile sale de artă, pentru tinichelile ovreiești, facilită de asemenea adunarea obiectelor scumpe, din toate punctele de vedere, trecutului neamului nostru.

Ce am făcut? Nimic, sau foarte puțin! Și pe când colecționarii străini și cele mai multe muzee străine s'au îmbogățit cu lucruri cumpărate dela noi; pe când în țară distrugeam ca Vandalii și risipeam tot ce merită să fie păstrat cu sfințenie, aceeași soartă o urmà din nefericire și Cabinetul de istorie naturală, al societății medicilor și naturaliștilor din Iași, înființat acum 80 ani, de oameni de ispravă, și care conținea, în germene, material variat pentru începutul a numeroase muzee speciale.

Aceeași soartă a avut-o și muzeul din București, care a devenit cu totul insuficient în localul său impropriu și îngust, astfel că obiectele stau înghiesuite și pietrele înaintează, an cu an, în pridvorul Senatului, cu tendința de a cere mila celor în drept pentru o soartă mai bună.

Nu am a adăogà nimic la cele ce s'au scris în această privință.

D. Tocilescu nu a știut să inspire celor în drept încrederea necesară, pentru a i se pune la dispoziție mijloacele cerute, spre a fi ridicat un muzeu mai omenesc și când 'i-am pus acestea la îndemână nu a știut să profite și să facă ceva; a dovedit lipsa focului sacru și a unei convingeri hotărâte și a scopului altroist, și mai înalt, ce erà dator a urmărì.

D-sa e vinovat, căci pe timpul Expoziținei, neîncrezător în ceeace voiam a face — sunt convins însă că acum regretă acestea — s'a opus la orice schimbare a stării actuale de lucruri și la crearea de muzee speciale.

Totuşi, d-l Tocilescu, din punctul de vedere cultural, nu poate fi comparat cu d-l Tzigara-Şamurcaş, care până în prezent nu a produs absolut nimic, şi care de şi datorind recunoştinţă primului, caută a-i face tot felul de neajunsuri, şi pe orice cale.

Vina e şi a d-lui Tocilescu, care nu a avut o linie de conduită hotărâtă, şi nu şi-a dat seamă de cine voià a'l ajută serios în organizarea muzeelor.

Trebue să fac o singură excepţiune şi aceasta cu o adevărată mulţumire sufleteească în ce priveşte muzeul de istorie naturală care cred că se va complectà şi cu secţiunea de Etnografie generală.

Aici directorul este un om care are pentru dânsul prestigiul culturei şi moralităţei sale. El e un muncitor zelos şi priceput şi fiind apreciat în ţară şi străinătate pentru cinstea sa şi pentru calităţile sale ştiinţifice şi stimat de colegii săi din ţară şi străinătate, a căpătat de pretutindeni bani şi obiecte cu care să'şi clădească, să aşeze şi să îmbogăţească colecţiunile sale.

Din acest punct de vedere d-l Dr. Antipa merită toată cinstea, încurajarea şi ajutorare din partea noastră.

Urez din toată inima ca şi pentru celelalte muzee să se găsească oameni la fel şi eu voiu fi cel mai fericit de a mă închinà lor şi de a contribuì cu părţi din colecţiunea mea, la lucrarea lor de înjghebare specială şi conştientă.

Aceasta erà starea mea sufletească când am fest chemat ca să conduc ca Comisar general, Expoziţiunea Generală Română din 1906.

Doriam ca cu ocaziunea acestei expoziţiuni să adun material abundent pentru ca la închiderea Expoziţiunei să se fi putut deschide numeroase muzee precum şi în altă direcţiune: să se creeze o grădină zoologică, şi şcoli practice de horticultură, apicultură şi sericicultură.

Circulările mele, în număr de 14, ating mai toate indirect această chestiune. Voiu reproduce din ele câteva părţi cari privesc mai de aproape chestiunile cari ne preocupă. Incep cu următoarele părţi mai principale, din circulara No. 9 [1]) şi următoarele. Toate dovedesc preocupaţiunea mea hotărâtă de a cinstì trecutul şi de a scăpà ce se mai află, de uitare şi distrugere.

Geniul civil şi militar, arhitectura, mijloacele de transport, armata.

„Secţiunea aceasta este de sigur una din cele mai importante din câte va aveà viitoarea Expoziţiune.

„Descendenţi ai Romanilor, popor ce a lăsat pe toată suprafaţa pământului lucrări uimitoare, atât din punctul de vedere al geniului militar cât şi al celui civil, ne-am aşteptà ca, în ţările locuite de români, să găsim continuitatea acestor lucrări caracteristice marelui popor.

„Nenorocirea a făcut însă, ca îndată după aşezarea noastră în Dacia, în timp de aproape 1000 ani, adevărate puhoaie de barbari, revărsându-se asupra Europei, au strivit tot ce străbunii noştri putuseră începe şi au oprit în urmă orice viaţă socială cu un caracter impunător.

„Pământul ţărei noastre e semănat totuşi de movile cari serviau cu siguranţă pentru telegrafia optică, drept călăuze, sau pentru a menţine în sânul lor mormintele oamenilor de seamă.

„Valuri de pământ, pe întinderi cari uimesc, slujiau pentru a ne apără în contra vecinilor barbari; lagăre întărite, numeroase şi variate, se găsesc pretutindeni; şosele, cari impun prin lungimea lor şi prin soliditatea cu cari au fost construite, brăzdează ţara, căutând toate a trece de la Dunăre în Transilvania.

---

1). Buletinul Expoziţiunei Generale Române din 1906. No. 2 Octombrie 1905, pag. 34—36.

„Templuri înălțate credinței sunt numeroase și cu deosebire sunt de reamintit pietrele mormântale cu anumite inscripțiuni.

„Ca dovadă că viața Română nu a fost cuprinsă în Dacia numai între domniile lui Traian și Aurelian, nu avem decât a privi un singur punct: Cetatea Romula (Reșca) de lângă Caracal. Dacă nu am considerà decât vastul cimitir cu numeroasele sale sarcofagii de piatră de Nicopole, încă rămânem uimiți de avuția și arta ce a domnit acolo.

„Cărămizi variate dintre cari unele rotunde pentru coloane, capiteluri sculptate admirabil cu vițe cu struguri, o statue de bronz a lui Jupiter, felurite sculpturi în piatră, obiecte de cea mai fină teracotă, caracteristice vieței romane (Phallus), ornamente rari și foarte scumpe ce s'au găsit cu profusiune, camee și monede nenumărate, toate dovedesc că orașul a trebuit să dureze câte-va secole.

„Monumentul dela Adam Klisi, falnic și impunător, dimpreună cu orașul ascuns în apropiere, ne dovedesc același lucru pentru Dobrogea.

„E dureros a spune însă că acest monument de seamă, care a fost respectat de toți barbarii și în urmă până și de Turci, l'am distrus noi înșine.

„Am credința că în curând el va fi restaurat acolo unde a fost ridicat de strămoșii noștrii, în mijlocul unui frumos parc — pădure de 2.000 h. a. — ce va trebui creat în jurul său, și unit printr'un crâmpeiu de linie ferată cu Medgidia. Vom avea astfel în țara noastră cel mai frumos monument roman, după columna lui Traian; iar după Pompei, Herculanum și ruinile din Tunis, vom avea și noi ruinile impunătoare ale unui oraș care va arătà și mai mult viața publică și privată a străbunilor noștri.

„Va exista astfel în România o localitate care va interesà și lumea streină în un mod deosebit și care va vorbi de origina noastră și de viața română în Dobrogea.

„Ruine de adroape 1.000 ani sunt însă puține în țara noastră și nu putem să citàm decât cetatea Neamțului, datorită cavalerilor Teutoni, și care a fost refăcută cu deosebire sub Ștefan cel Mare.

„Cu Alexandru-cel-Bun, în Moldova și cu Mircea în Muntenia, bisericele încep să se înalțe în mod maiestos în țara noastră. Ele ajung punctul culminant sub Ștefan-cel-Mare și Vasile Lupu în Moldova, sub Neagoe-Vodă și Matei Basarab în Muntenia.

„Dintre biserici tot ne-au mai rămas în picioare câte-va; erau așà de maiestoase că însuși vrăjmașii, ezitau a le rade de pe fața pământului, și în ori ce caz, după ce aceștia le profanau sau ardeau, ele erau reconstituite mai totdeauna de credincioși.

„Nu tot astfel a stat lucrul cu cetățile, cu palatele și cu casele străbunilor noștri.

„Numai temeliile numeroaselor palate ale lui Ștefan-cel-Mare se mai cunosc.

„La Suceava s'a înființat pe ele mahalaua ovreiască; la Piatra le-au desființat cu ocaziunea clădirei gimnasiului; la Hârlău, primăria aruncă latrinele publice în pivnițele lor; la Vaslui abia mai apar în o proprietate particulară; pretutindeni profanațiune și lipsă de atenție.

„Palatul lui Mircea dela Cozia găzduià criminalii, ca și Mânăstirea Bisericani din Moldova. In Capitala țărei chiar, locuința lui Mihai-Viteazul a fost în parte acoperită de arhivele Statului, fără ca nimeni să se fi gândit la restaurațiunea sau scoaterea planului ei, iar la Târgoviște abia se mai văd urmele palatului aceluiaș Voevod.

„Ruinele palatului lui Brâncoveanu dela Potlogi se desființează pe zi ce trece și numai casa lui Matei Basarab dela Brebu din Prahova, a fost ceva mai respectată păstrându-se mai bine; nemuritorul Davila, găsdui intr'însa multă vreme fetele azilului Elena Doamna.

„Ruinele cetății lui Țepeș, măreție și impunătoare, sunt cu desăvârșire în dărăpănare.

„Numai cetatea Sucevei, grație lui Romstorfer, a fost curățită și întărită, făcându-se și un mic muzeu cu cele găsite în cuprinsul ei. Ca lucrări de artă, câteva poduri se mai cunosc încă dela Ștefan-cel-Mare.

Iată bilanțul trecutului.

„Peste tot dovadă de destoinicie și pricepere; peste tot dorința de a se afirmà pe vremuri, la viața liniștită și prosperă prin muncă și credință; dar pretutindeni lucrările lor desființate prin foc și sabie de aceea ce, tinzând la viața noastră, au reușit să ne spulbere numai monumentele, dar nu să ne desființeze și neamul.

„Cultul trecutului s'a desvoltat în inimele noastre odată cu redeșteptarea noastră națională.

„Odată cu Domniile pământene, dela 1822 încoace, atenţiunea celor mai cu cap şi inimă fu atrasă de ruinile noastre sfinte.

„Dar aşà de numeroase erau ele, aşà de nepregătiţi eram noi, şi aşà de slabe mijloacele de care dispuneam, încât cu cea mai mare bună voinţă nu se putea face decât foarte puţin.

„Trecură 60 ani în care se făcù foarte puţin, ba încă adesea şi rău şi numai de 40 ani încoace, sub domnia M. S. Regelui Carol, numeroase fură bisericile măreţe ale trecutului nostru care au fost restaurate şi foarte numeroase acele ce din nou s'au înălţat către cer, pe toată faţa ţărei dela munte până la mare.

„Caracteristica romană s'a păstrat însă în neamul nostru, cu tot trecutul de nesiguranţă şi distrugere şi acei cari nu au destulă credinţă în ceea ce spun gândească-se că acum 40 de ani poştele şi telegrafele, de abia luate din mâna austriacilor, se aflau totuşi în mâna străinilor. Străini erau inginerii hotarnici, streini şi inginerii de orice natură şi arhitecţii cari ne schilodeau monumentele sfinte.

„Şi totuşi, mulţămită lui Dumnezeu, numai după 20 ani de voinţă şi muncă din partea noastră, inginerii români s'au deosebit mai întâiu, în modul cel mai surprinzător şi lăudabil.

Ţara e acoperită de şosele şi linii ferate datorite priceperei lor.

„Valea sălbatică a Jiului care a oprit chiar pe romani în mersul lor, silindu-i să se sue de la Castrul din Bumbeşti peste munte în Transilvania, astăzi este pătrunsă de cea mai frumoasă cale, cu numeroase poduri în beton armat.

„Podul peste Dunăre dela Severin, al lui Apolodor, fu întrecut prin altul mai măreţ care ne leagă cu Constanţa.

„Căile noastre de comunicaţie şi serviciul nostru telegrafic, telefonic şi poştal sunt într'o stare bună, serviciul maritim în stare prosperă; căile ferate române nu lasă mult de dorit.

„In ce priveşte armata, trecutul nostru este departe de a nu alcătui un titlu de glorie pentru noi.

„Nu numai curajul, dar şi priceperea au caracterizat acele timpuri.

„Arcurile şi arcaşii noştrii erau renumiţi şi poporul a păstrat încă amintirea lor, astfel că în satul Sotirle din Prahova, sătenii mai lucrează arcuri pentru copii lor, ca şi în câte-va sate din judeţul Iaşului.

„Tunurile lui Petru Rareş erau renumite şi silitra noastră erà trimisă în Polonia.

„Artileria noastră la Plevna şi purtarea soldaţilor în răsboiul Independenţei au dat dovadă de ce sânge curge încă în vinele noastre.

„In ce priveşte prezentul, graţie arsenalului, Pirotecniei şi Fabricei de iarbă de puşcă fără fum dela Căţelu, precum şi diferitelor ateliere şi fabrici de confecţiuni, multe din obiectele indispensabile armatei se lucrează în ţară"..

Cred de asemenea, că e bine să reproduc şi o parte din acea relativă la artele frumoase [1]).

Artele frumoase

„Românul e năccut poet, ziceà bardul dela Mircesti, şi acest fapt, — oricât de pretenţios s'ar părea, impus fără nici o cercetare, — corespunde totuşi unui adevăr. Modul ales al vorbirei sătenilor noştri, povestirile lor frumoase şi pline de viaţă, precum şi întreaga lor literatură, dovedesc acest lucru.

„Săteanul român este cu siguranţă unul din cei mai deştepţi din Europa. El are închipuirea vie, pătrunderea uşoară şi este şi un adânc observator.

„Dacă la acestea adăugăm cânturile noastre naţionale cari conţin expresiunea durerei unui popor ce a suferit secoli îndelungaţi şi a unei rase capabile de sentimente puternice de iubire, vom înţelege întrucât această natură impresionabilă este duioasă sau vioaie, după împrejurări, şi cât de adânc este sentimentul artistic ce trăeşte în firea lui.

„Acelaşi lucru se observă şi în tot ce a produs el pe când nu ştià nici să scrie, nici să citească.

1) Circulara No. 10, pagina 38 – 40, aceiaşi publicaţiune.

„Sculpturile în lemn, fie de pe bâta sau fluerul ciobanului, fie de pe doniţă, de pe stâlpii prispei sau porţii casei, ori de pe coada furcei sau a depănătoarei, arată gustul şi priceperea săteanului nostru. Cusăturile, cu un caracter atât de original şi atât de impunător în măestria lor, plecând dela elemente atât de simple; ouăle încondeiate făcute de femeile dela ţară şi în lucrarea cărora sunt zecimi de modele, toate inspirate de natură; armonia simplă a culorilor de pe altiţa cămăşilor, de pe brâe, fote sau scoarţe, în cari cu câteva feţe făcute de ele, în mod atât de trainic, reuşesc a mulţumi ochiul cel mai delicat, toate denotă acelaş sentiment artistic.

„Din punctul de vedere ce ne preocupă pe noi, ţinem a stabili dela început, că va există o construcţiune specială pentru artele plastice în genere, dispusă însă astfel încât etagiul de sus să conţină expoziţiunea de pictură.

„Dorim ca cu acest prilej să fie sărbătorit cu deosebire acel pictor român, care cu toate că a călătorit în ţări străine, s'a inspirat însă, în tot ce a făcut, de mediul în care a copilărit, şi care, de fapt, alcătueşte şi astăzi sâmburele vieţei noastre rurale.

„Nimeni, mai bine ca Grigorescu, nu a reprezentat câmpia şi colnicele ţărei noastre; nimeni, mai ales şi mai frumos ca dânsul, nu a făcut nemuritoare pe romînca cea sprintenă şi mlădioasă şi pe ciobanul dela ţară; nimeni, ca dânsul, nu a reprezentat mai bine plaiul cu flori şi cerul albastru şi plin de lumină al ţărei.

„Grigorescu este dintre puţinii Români, care în specialitatea lor au făcut lucrări desăvârşite, care au înţeles neamul în care au trăit şi ale căror opere nu sunt numai o cinste pentru ţara în care s'au născut, dar constitue o parte din gloria omenirei întregi.

„O secţiune „Grigorescu" va fi dar organizată cu acest prilej, în care ţara şi străinătatea vor puteà admirà principalele pânze ale fericitului artist în viaţă".

„Lângă acestea se vor alătură cele mai frumoase lucrări ale celor dispăruţi printre cari, în prima linie, Aman...

Cred necesar de asemenea a reproduce şi o parte din cea relativă la cult [1]).

Cultul

„Când odată se va cunoaşte bine, graţie monografiilor, istoricul fiecăruia din monumentele noastre religioase mai principale, atunci cu siguranţă se vor umple multe pagini albe ce constituesc încă atâtea goluri în atât de puţin cunoscutul nostru trecut: trecut ce a fost destul de măret; trecut ce-a avut o bază culturală şi artistică; trecut înălţător prin fapte vitejeşti şi pricepere ostăşească; trecut din care reese că nici odată nu ne-a lipsit nici conştiinţa originei, nici greutăţile ce vom întâmpinà prin situaţia noastră geografică, nici conştiinţa soartei ce ne este sălăşluită pe această faţă a pământului.

„Bisericile noastre au fost muzeele noastre. Dela architectura clădirei, pânăla arta aleasă a decoraţiunei lăuntrice, reprezentată prin tâmple admirabile, printr'un mobilier şi obiecte adesea de o mare valoare artistică, prin cunoştinţele fizice asupra efectului luminei, a rezonanţei cu anumiţi răsunători,—ca în bisericile lui Ştefan-cel-Mare,—care reese şi din architectura de detaliu; prin perspectiva creată graţie dispunerii liniilor mari şi a jumătăţii de lumină ce domnea în ele; prin admirabilele lucrări în metale, prin scrisul leatului, din care acel dela Războeni vorbeşte inimei şi este o adevărată şi măreaţă pagină a celei mai duioase descrieri a unei lupte uriaşe, în care Moldovenii au fost atât de crud încercaţi; modul cum au fost scrise sau tipărite cărţile sfinte; avuţia mare, atât prin valoare în sine, cât şi prin arta cu care erau împodobite moaştele şi icoanele; toate acestea dovedesc evlavia profundă a strămbunilor noştri, avuţia şi dărnicia lor, inima lor curată, în care sentimentele, înalte religioase, erau adânc sădite, şi dorinţa de a creà, în acest mod, comori de artă şi de înălţătoare priveliştе pentru sufletul şi cugetul românesc.

„Fapt sigur este că, privirea şi studiarea acestor localuri sfinte şi a cuprin-

1) Circulara No. 13, aceiaşi publicaţiune, pag. 47—48.

sului lor, ne încălzesc sentimentele bune, desvoltă dorința de studiu și cercetare, fac pe ai noștri și mai buni ca oameni și mai deseamă ca Români.

„Nu sunt multe monumente la alte popoare care să vorbească localnicilor mai adânc și cari să le înalțe mai mult inima și cugetarea...".

Și reproduc cu deosebire în total circulara relativă la trecutul nostru [1]).

Trecutul (Secțiunea retrospectivă).

„Această a XII-a secțiune este ultima din cele ce vor avea loc cu prilejul Expoziținei 1906, și cu circulara de față se isp ăvește numărul celor deslușitoare prevăzute în circulara Comisariatului No. 2.

„Trecutul", sau tot ce ar puteà fi expus în așà numita „Secțiune retrospectivă": este de o însemnătate covârșitoare pentru noi, ca și pentru oricare popor care cugetă, se respectă și are aspirațiunile sale.

„Trecutul deslușește prezentul și îndrituește spre anumite avânturi în viitor. *Nosce te ipsum*, al străbunilor noștri, în ordinea de fapte omenești, se aplică de o potrivă și omului și neamurilor. Pentru un neam, a-și cunoaște trecutul este a-și da seamă de izvoarele sale de viață, de puterea rădăcinilor ce au dus și duc seva trunchiului; este a-și află rațiunea sa de a fi, drepturile ce are și năzuințele la cari poate să se încumeteze.

„Intreg trecutul unui popor constitue prin faptele săvârșite, prin jertfele făcute, prin slujbele aduse progresului, deci omenirei, atâtea pergamente ce alcătuesc atâtea titluri de nobleță, fără cari nu poate să existe încrederea, siguranța și mândria, neapărate spre a păși în mod sigur înainte.

„Din acest punct de vedere, neamul nostru poate fi liniștit; mai mult decât atâta, el nu numai că poate, dar trebuește să fie mândru de trecutul său.

„Aparținem prin scoborâre dreaptă, unuia din cele mai falnice și mai viteze popoare ce au trăit pe fața pământului.

„Ne-am altoit cu un alt popor, Dacii, viteaz și mândru, și care, departe de a fi fost barbar, se ridicase din contră prin propriile lui puteri la o astfel de înălțime, încât știuse să impună străbunilor noștri Romani.

„Din pricina acestei semeții, născută chiar din încrederea în propriile lor puteri, Dacii atrase asupra lor furia Romană.

„Moartea lor, dela regele Decebal și până la cel de pe urmă soldat căzut, fù moartea eroilor cari mai bine preferă desăvârșita lor perzare, decât înfrângerea și robia.

„Chiar puținul ce cunoștem din trecutul nostru propriu, ca Români pe toată fața Europei ocupată de neamul nostru dovedește cu prisosință că sângele roman și dac, cari aveau atâtea însușiri comune, s'a păstrat cu putere în vinele noastre.

„Am păstrat tipul, vorba și multe din însușirile poporului roman. Dintre toate limbile neo-latine, a noastră reamintește mai bine pe acea vorbită de masele poporului roman de pe vremuri.

„Puși aici, în țară cucerită, ca strajă în locul cel mai primejdios din lungile granițe ale imperiului, o mie de ani în lupta de toată ziua, am fost izbiți fără milă și fără cruțare de toate puhoiurile sălbaticilor sosiți din miazănoapte și răsăritul Europei și Asiei; zdrobiți prin numărul lor covârșitor, călcați sub copita cailor năvălitorilor, am fost împinși până la Pind, în preajma Atenei, până în Iliria, Switera și Valahia-mică din Bohemia și în munții Pocuției și Poloniei; ne-am păstrat totuși principalul sâmbure de vieță al arborelui românesc în munții Carpați, cari pentru noi constituesc templul ocrotitor, la umbra căruia ne-am păstrat firea neamului și încrederea în viitor.

„După o mie de ani de astfel de crude și necontenite încercări, organizați în mici kinezate, năzuirăm la o viață de Stat mai însemnată. Oltenia fu primul loc în care răsări mai întâi această viață nouă, ce nu erà altceva decât dorința de a legà la un loc crâmpeele rămase și de a clădì, încetul cu încetul, ceeace fusese zdrobit cu atâta furie.

---

1) Circulara No. 14, aceiași publicațiune, pag. 50–54.

„Nu apucarăm încă a ne organiză bine în Moldova și în Muntenia, ca State neatârnate; de-abia neamul începuse să-și recapete siguranța, cu toate că puține erau minutele de liniște în cari arma erà neîntrebuințată în luptele cu Polonii, cu Ungurii, cu Cazacii, cu Tătarii, cari toți priveau cu ochi râvnitori și îngrijorați în inima lor la viața ce se manifestà dejà în aceste regiuni, când un nou potop asiatic veni din cealaltă parte a răsăritului și ca un vârtej puternic distruse tot până la Dunăre, zdrobind pe Unguri și cucerindu-le Buda.

„Luptele noastre, în amândouă țările, împotriva Turcilor, întrec orice închipuire, prin suferința poporului nostru față cu cruzimea neasemuită a dușmanului, și prin măreția curagiului neîntrecut, a destoiniciei cu care am luptat, a încrederei în noi și în viitorul țărei ce nu ne-a părăsit nici o clipă.

„Europa, cu Papalitatea de pe vreme, recunoscù în poporul nostru și cu deosebire în Ștefan-cel-Mare, pe cel mai vrednic apărător al creștinătății, deci al civilizațiunei din acele timpuri.

„Preschimbarea se făcù în urmă și în Europa, prin luptele intestine și prin zbuciumările către o stare socială nouă, și contimporanii uitară în acele părți apusene ceeace datorau Moldovei și Munteniei, de fapt țăranului dela Dunăre.

„Când călătorii lor, trecând întâmplător pe la noi, le făceau cunoscute câmpiile noastre pustiite, târgurile noastre distruse, de pârjolul holdelor sălbatice; când ne descriau ca inculți și neorganizați, când ne compătimeau ca raia turcească și ne arătau ca pe un popor supt fără milă de lipitorile din Fanar, ei nu știau nenorociții, pe ce pământ sfânt călcaseră. Habar n'aveau că tot ce văzusesă trebuia să-i facă a spune celor dela Apus cât fu de mare jertfa făcută de neamul nostru, cât de cumplite împrejurările în cari noi am luptat și de cari am scăpat numai grație prudenței și rezistenței noastre de necrezut, și cât de mult ne datorà Apusul pentru apărarea Europei în contra Turcilor.

„Dacă Europa a putut să se desvolte în liniște, dacă Roma a rămas nepângărită de urgia Musulmanilor, după cum aceștia se și legaseră, dacă templurile credinței au rămas acolo în picioare și dacă Universitățile și cultura celor din Apus s'au născut și-au ajuns atât de departe, toate acestea se datoresc numai faptului că vrăjmășia și cerbicia musulmană fusese oprite în avântul lor și zdrobite dincoace de Dunăre.

„Din fericire, istoria trecutului nostru începe să se lumineze și toți oamenii pricepuți, nu numai că își explică starea noastră de înapoere ce a durat până acum o jumătate de secol, dar au respect și recunoștință pentru trecutul valoros al unui popor, care a suferit atât de mult și care a luptat cu atâta bărbăție, nu numai din pornirea firească a propriei sale apărări, dar și cu conștiința, în acelaș timp, de serviciile ce aduceà Europei.

„Totuși, acest trecut atât de zdrobitor pentru noi, nu reușise a desființà cu desăvârșire nici pornirile alese ale firei noastre, nici ceeace ridicase mâna omului.

„In ultima noastră circulară privitoare la „Cult", în acele privitoare la „învățământ și educație" și „Geniul civil și militar", s'au putut vedeà două lucruri. Intâi, cât de înălțătoare și numeroase sunt monumentele, scrierile pi lucrurile de artă ce au rămas dela strămbunii noștri — aflătoare în prezent, atât în țară cât și în muzeele străine, doveditoare de ceeace am fost în stare a face de 800 ani încoace, cu toată restriștea prin care am trecut.

„Și din acest punct de vedere trebue să fim mândri, căci toate acestea arată continuitatea unei vieți cu dorința de statornicie, cu dragostea frumosului și cu dovedirea unor simțiminte alese și înălțătoare ce se văd în toate ce au rămas dela dânșii.

„Al doilea, industriile casnice actuale din toate părțile locuite de români ne dovedesc pe larg că tradițiunea s'a păstrat și că priceperea aleasă este aceeași.

Și din acest punct de vedere trebue să fim mândri și trebue ca odată pentru totdeauna să ne convingem că înainte de a căutà să ne impunem în artă și industrii — ceea ce constitue propriul lumei apusene — avem mai întâi datoria, față de ceea ce este propriu al nostru, de a dezvoltà ceeace se află dejà în stare latentă în cugetarea și simțirea noastră, de a se face să deà roade frumusețile artistice ce găsim la sătenii noștii.

„Acest mare rol îl are secțiunea „Trecutul".

„Dela mare și până la mic, dela guvern și până la cel din urmă locuitor al satelor, dela administrațiile publice și până la societățile datorite inițiativei particulare, dela școlile speciale și până la amatori și specialiști, dela muzeele Statului și

până la colecționari particulari, dela familiile cele mai vechi și până la cele de dată mai nouă, dela cele avute și până la cele mai sărmane, dela fețele bisericești și până la ostași, dela autohtoni și până la noi sosiții în această țară, toți dar absolut toți, să adune tăt ce au, să aleagă ce e mai de seamă și să expună cu acest prilej. Nu e vorba numai de o expoziție oarecare și ca ea să fie mai mult sau mai puțin reușită, ci e cestiunea de ceva cu mult mai însemnat

„Din acest material vom puteà reconstituì mai bine trecutul nostru. Din reconstituirea acestui trecut vom cunoaște mai bine ce avem de făcut.

„Intregi învățăminte, de o însemnătate excepțional de mare, pot decurge din studiarea acestui material din punctul de vedere artistic și economic. Mai rezultă încă un fapt foarte însemnat asupra căruia țin să atrag băgarea de seamă a întregei suflări remânești: nimic nu e netrebuitor și e o crimă a distruge sau prăpădì orice obiect ce pare că nu are nici o însemnătate, găsit sau păstrat în familie.

„Un petic de hârtie veche, un ciob neînsemnat în aparență, o bucată de metal sau piatră oricât de deteriorată, o podoabă oricât de neinsemnată, un petic cât de vechiu de scoarță s'au de haină, tot, dar absolut tot, poate să fie de o mare valoare când cade pe mâna cunoscătorului, când e adunat cu judecată într'o anumită colecțiune.

Destule documente și publicațiuni vechi au servit pentru legarea borcanelor cu dulceață, destule podoabe neînchipuite au fost topite pentru a face linpurițe de dulceață și giuvaeruri seci, destule obiecte distruse fără seamă, destule morminte și urme vechi desființate de nepricepuți și traficanți, destule lucruri, în fiine, scumpe trecutului nostru, vândute nu numai muzeelor străine, unde le mai putem găsì, dar trecute, an cu an, negustorilor de pe piețele Europei, de unde pătrund în lumea mare, fără a se știì de unde vin și ce rol au avut în trecutul nostru.

„Iată ce va trebuì să se știe de acì înainte, iată ce trebuește făcut cu prilejul Expoziținei viitoare, iată în sfârșit ce trebue să ne gândim cu toții, și ce atmosferă trebue să creăm în jurul nostru.

„Această secțiune va cuprinde următoarele părți:

„1. Tot ce privește dezvoltarea culturală, militară și economică a Românilor.

„2. Armele vechi întrebuințate la noi.

„3. Arheologia preistorică.

„Tot cu acest prilegiu, trebue să căutăm ca să provocăm crearea unui muzău, în adevăratul înțeles al cuvântului, pentru tot ce privește trecutul nostru, muzău care să fie pus sub direcțiunea unei persoane conștiincioase, cunoscătoare și conștientă de marea misiune ce va aveà de îndeplinit.

„Muzăul actual să rămâie un muzău cu cara ter general, iar tot ce privește trecutul nostru,să fie grupat la un loc.

„Acolo, cu încetul și în chip cât se poate de judicios, personalități recunoscute prin trecutul lor științific în anumite specialități, vor studià și clasificà materialul adunat, astfel ca publicul să poată fi cu ușurință pus în cunoștință de însemnătatea obiectelor expuse și de rostul lor în dezvoltarea noastră culturală, economică și socială.

„O dispoziținne nenorocită în legile noastre, insuflată tocmai de acei cari ar fi trebuit să cunoască mai bine țara și modul de a lucrà, a contribuit mai mult decât se crede la distrugerea și pierderea a o mulțime de lucruri însemnate găsite în sânul pământului.

„Toți acei cari vor împărtăși părerea mea sunt rugați a contribui și ei ca această dispoziținne a legei să fie schimbată cât mai curând.

„Este vorba de prevederea legei care cere ca orice obiect găsit, oricare ar fi natura, însemnătatea sa istorică sau valoarea sa comercială, să fie cedat imediat Statului, fără nici o despăgubire pentru găsitor.

„Această dispoziținne neroadă a contribuit mai mult decât se poate crede la dosirea și distrugerea a o sumedenie de obiecte însemnate, ce au fost vândute pe ascuns (și este un comerciu întreg ce se face de numeroși agenți străini, în mai multe puncte ale țării), sau reduse în părți ușor de vândut, sau dosite ori aruncate pentru a nu mai aveà bucluc cu ele.

„Va trebuì, din potrivă, ca legea să prevadă următoarele:

„Orice obiect găsit în sânul pământului și oricare ar fi valoarea și importanța sa, va fi proprietatea acelui ce l-a descoperit, cu singura obligațiune însă (pentru care legea va prevedeà pedepse extrem de severe) de a anunță guvernul (se va indicà dacă

cererea trebue dată ministerului de interne sau celui de instrucțiune publică) pentru ca în decurs de 20 de zile dela data primirei cererii să se decidă dacă Statul voește a-l cumpără pe seama sa sau nu.

„Sunt convins că în acest mod, toți vor aveà interes de a face cunoscut orice vor aflà și vom scăpà pe viitor, de distrugere sau de dosire, comorile ce se mai află în sânul pământului țării noastre.

„Toate persoanele, societățile, administrațiunile, citate mai sus, sunt rugate ca în timpul cel mai scurt să facă cunoscut Comisariatului General ce anume doresc să expună și de ce suprafețe au nevoie.

Toate aceste extracte din circulările cu care inaugurăm activitatea mea ca comisar general dovedesc, cred cu certitudine, preocupațiunea mea constantă de trecutul neamului.

Cu toate că aceste prime 12 circulări au fost dictate în primele 10 zile a numirei mele și în toiul tuturor lucrărilor așà de numeroase cu care eram împovărat, ele au fost bine primite, chiar și de presa adversă, care se știe că numai bunavoință nu a arătat comisarului general și chiar expoziției, însăși, cu toate că erà opera țării Românești...

S'a văzut că în *„Palatul artelor“*, al expoziției, căutasem să întrunesc, precum si alăturea în Culă, tot ce privește trecutul nostru. Am căutat chiar să dau numirea de: *Trecutul nostru*, viitorului Muzeu etnografic român ce urmà să se înființeze acolo.

Aceasta reiese chiar din cuvântărea ținută cu ocaziunea deschiderii acestui Palat, în ziua de 17 August 1906.

Cred că nu e rău ca ea să fie reprodusă, de oarece sunt multe din punctele atinse, ce ne vor interesà mai în urmă.

Domnule Ministru,
Domnilor,

„Peste 10 zile se va împlinì abia anul de când târnăcopul începù să sape, în clisa se se află pe acest loc, șanțul unde urmà să se zidească temeliile construcțiunei în care ne aflăm.

„Numele acestei construcțiuni variază: unii o numesc *„Palatul Artelor“*, alții *„Muzeul trecutului nostru“*.

Și unii și alții au dreptate:

„Palatul Artelor“, poate fi numit el în prezent, căci într'ânsul se află expus pentru moment tot ce a fost produs mai de seamă de artiștii români.

„Palat al artelor în part a sa superioară, căci în catul de jos o altă ideie a domnit și anume: în sala mare centrală s'a rezervat locul pentru a sărbătorì două figuri mari ale neamului: Marele Impărat Traian, la origina zămislirii naționalității române, și primul Rege al României, Marele Domnitor Carol I.

„S'a căutat a se întrunì, în această sală, tot ce s'a putut găsì în țară din epoca romană și s'a adus și din străinătate, în reproducere fidelă, după muzeul Capitoliului din Roma, bustul marelui Impărat și busturile soției, fiicei și surorii sale.

„Mulțumesc din toată inima primăriei Urbei Eterne, de a fi permis, în mod excepțional pentru noi, reproducerea, prin mulagiu, a acestor odoare scumpe; mulțumesc cu deosebire pentru frățeasca și duioasa atențiune de a ne fi trimis o copie fidelă a Lupoaicei clasice, dela acelaș muzeu, în semnul unei participări dorită de unitatea sângelui, cu ocaziunea primei și importantei noastre manifestațiuni, ca popor latin, pe calea civilizațiunei și a redeșteptărei naționale.

Imi permit a trimite, cu această ocaziune, sindacului Urbei Eterne, D-lui Cruciani Alibrandi, mulțumirea noastră a tuturora și urările noastre călduroase Romei Eterne și marelui popor italian.

„Peste puține zile, la 6 Septemvrie, D-nul San Martino, delegatul consiliului comunal și al sindacului Romei, va sosì, în fruntea unei delegațiuni, la București.

„Vor vedeà acești bineveniți oaspeți cu câtă căldură vor fi primiți de frații lor latini din București.

„Tot la Roma s'au făcut aceste două frumoase statui, reprezentând pe strămoșii noștrii dela început: legionarul Roman și luptătorul Dac, cari pe vecie contopiți prin legătura lor de sânge au dat naștere neamului românesc.

„S'au adus încă fotografii mari, reprezentând forul roman, columna lui Trajan și arcul de triumf al Marelui Impărat, dela Benevent.

„De asemenea s'a pus în această sală și bustul lui Traian în bronz, găsit în Serbia la Cladova; el, de sigur, face parte dintr'o statue care nu se știe de nu a fost pusă la intrarea podului dela Severin. Ea aparține muzeului arheologic din Belgrad, direcțiunii căruia mulțumesc de a ni-l fi pus la dispoziție.

„Am așezat în această sală și podul lui Traian dela Severin, admirabil reconstituit de vrednicul inginer D-nul Duppérex, căruia îi mulțumesc pentru interesul ce ne-a arătat și priceperea ce a dovedit.

„Alăturea s'a pus și o reducere a podului de peste Dunăre, făcut sub Domnia Majestății Sale Regelui Carol I, de D-l inginer A. Saligny.

„S'au pus pe pereți și reproduceri după bucățile principale, cari alcătuiau mărețul monument dela Adam-Clisi — „Tropaeum Trajani“ — din Dobrogea.

Dela Traian și până la Majestatea Sa Regele Carol I, nu s'au uitat aceia cari, în decurs de numeroase secole, au luptat în Moldova și în Muntenia, precum și în alte părți locuite de Români, pentru ca să se păstreze și să se dezvolte neamul românesc.

„Relieful Sucevei și al Târgoviștei, puse la dreapta și la stânga Sarmisegetuzei, lucrat de profosorul Antonescu din Iași, alături cu fotografiile foastelor noastre Capitale, sunt puse aici ca să se arate trăinicia faptelor săvârșite de marii noștri Voevozi, și ca în sufletele noastre să înălțăm pe toți aceia cari au contribuit la păstrarea și mărirea neamului nostru.

„Alături, aci, se află închipuit mormântul lui Ștefan-cel-Mare, iar în fotografii s'au repropus locul de vecinică odihnă al lui Mircea și tot ce am putut adună în grabă și cu slabele noastre mijloace, dela marii noștrii Voevozi.

„Pentru a cinsti pe acei ce au constituit România modernă, am căutat de asemenea să întrunim în această sală tot ce am putut găsi și ce mi s'a pus la dispoziție cu bunăvoință, relativ la acei bărbați cari, prin munca lor, prin inteligența lor, prin cultura lor, prin sacrificiile materiale și cu deosebire prin o voință de fier și un cald patriotizm, au putut să facă așa de mult numai în jumătatea a doua a secolului trecut.

„Tot în această parte stângă a Palatului stă adunat tot ce privește trecutul nostru, și materialul adunat acolo, alături cu cel expus în Culă, poate să servească a dovedi destoinicia noastră nu numai pe câmpul de bătaie, dar și pe plăcutele plaiuri ale artelor frumoase. Cu deosebire se pot vedeà aptitudinile, inerente firei românești, pentru lucrările alese în direcțiunea țesăturilor și a lucrărilor în lemn.

„Trimit, cu această ocaziune, cea mai frățească salutare și aduc în public cea mai caldă mulțumire tuturor, și cu deosebire sătenilor și vânjoșilor noștrii răzeși pentru graba ce au pus ei de a se despărți de numeroase obiecte ale familiilor lor, pe cari le-au dăruit cu bunăvoință pentru viitorul „Muzeu al trecutului nostru“.

„Acest trecut, care ne este așa de scump, nu va puteà fi studiat din punctul de vedere etnografic, religios, cultural, artistic, militar și economic, fără a studià monumentele și ruinele ce ne-au rămas dela părinții noștrii și fără a cunoaște îndeaproape toate scriptele și obiectele ce se mai află prin biserici în păstrarea vechilor noastre familii boierești și răzești.

„Pentru moment avem un singur muzeu, cu caracter nehotărât, și care, din cauza localului și a altor împrejurări, se află într'o astfel de stare, încât nu servă la nimic și nu poate fi vizitat fără a produce o adâncă strângere de inimă.

„Va trebui ca el să păstreze caracterul clasic și să se ocupe în special cu marile epoci ale civilizațiunii omenești, care ne interesează mai de aproape și anume cu cea a Egiptului, Greacă și Romană.

„In acest palat să se așeze, cum am spus-o dela început în circulările mele, „Muzeul trecutului nostru“, cu toate secțiunile, rămânând pentru „Culă“ numai partea bisericească a acestui trecut.

„Iată de ce, alături cu lucrarea pentru Expoziție, am căutat să adun în grabă cât mai multe obiecte de oriunde s'a putut găsi ceva la țară,

„Şi cu această ocaziune, fac din nou un călduros apel ţării întregi, pentru ca toţi cei ce au *lucruri vechi*, cum se zice de obiceiu, să le aducă la acest muzeu şi astfel să putem constitui cât mai curând elementele pozitive de cunoaştere a trecutului nostru şi să realizăm astfel, cu un ceas mai curând, dorinţa exprimată de M. S. Regele în Actul de fundaţiune, ce s'a semnat în ziua deschiderii acestei Expoziţii.

„Domniei-voastre, D-le Ministru, vă stă în mână mult ca să realizaţi aceste fapte.

„Aveţi deja marele merit de a fi văzut dela început toate avantajele câmpiei Filaret şi colinelor cari fac frumuseţea Expoziţiei şi dela care pare că se depărtaseră privirile Bucureştenilor.

„Domnia-voastră, om hotărât, şi căruia profit de ocaziune pentru a-i mulţumi de a ne fi acordat deplină încredere şi de a ne fi lăsat mână liberă să facem binele cum îl înţelegem; Domnia-voastră, care aparţineţi unei familii ce a dat atâţia membrii cari au adus servicii reale ţării, vă cade astăzi şi cinstea şi sarcina de a pune temelie la numeroase muzee ce ne lipsesc şi în special *muzeului trecutului nostru*.

„Dacă în aripa stângă a acestui palat am adunat obiectele ce privesc trecutul nostru de 18 secole; dacă am cules cu deosebire cele ce pot să arate fericita noastră dezvoltare de 40 de ani; dacă am căutat să pun în evidenţă pe toţi acei ce au contribuit la mărirea neamului, sau, au ajutat la Renaşterea României moderne, cu alte cuvinte, dacă am căutat să sărbătorim în această parte trecutul nostru — în aripa dreaptă a clădirii am pus învăţământul superior, sau mai bine zis, năzuinţele noastre spre viitor, învăţământul superior şi special, care se prezintă, cum vedeţi, într'un mod destul de mulţumitor şi căruia să-i urăm din inimă o dezvoltare cât mai mare, pentruca astfel să poată dà roadele fericite pe cari le aşteptăm spre binele ţării, conform de altfel şi cu menirea sa [1]).

O mică paranteză, necesară pentru cele ce vor urmà. Indată ce a apărut prima parte a acestui studiu [2]) provocat în mare parte de un articol al D-lui Tzigara-Samurcaş, în *Convorbirile Literare* [3]), acesta a găsit cu cale a'mi trimite martorii săi. Imediat am constituit pe acei ce urmau a mă reprezintà. Chestiunea dar nu ne mai aparţinea nouă, celor în discuţie. Martorii au deliberat mai îndelungă vreme. In acest timp, *Voinţa Naţională* a publicat că D-l Tzigara-Samurcaş nu s'ar mulţumì cu scuzele mele, iar *L'Indépendance Roumaine* că D-rul Istrati a şi făcut scuzele sale.

Am aşteptat în linişte, până ce amicii mei, martorii, D-nii Horia C. Rosetti şi Al. I. Ghyka, mi-au remis copie după procesele verbale.—

Surprinşi însă, martorii, nu numai ai mei, dar şi ai adversarului meu, au convenit a se face cuvenita rectificare în *L'Indépendance Roumaine*, care însă nu a publicat decât o mică notă, în locul actelor şi epistolei martorilor mei.

Cred dar în interesul cititorilor *Literaturei şi Artei*, ca şi a adevărului, a se publicà şi aici aceste acte. Ele vor servì, in acelaş timp, a limpezi oarecare detalii importante din cele ce urmează. Acestea sunt cu atât mai necesare, deoarece *pocesul verbal No. 1 şi 2* se referă şi la ultimul articol publicat de D-l Tzigara-Samurcaş, în *Viaţa Românească*[4]) şi care bine înţeles va fi pus în adevărata lui lumină, de exactitate şi adevăr, în cuprinsul acestui studiu.

In astfel de chestiuni, şi la articole iscălite, nu am obiceiul a rămânea dator cu răspunsuri, şi consider, ca o datorie de onoare şi de *educaţiune publică*, la noi, a restabili adevărul şi a se vedea de ce parte este vina. Iată aceste acte:

---

1) Vezi: Amintiri despre jubileul de 40 ani de Domnie a M. S. Regelui Carol I. Bucureşti 1906, pag. 273—275.

2) Vezi: *Literatura şi arta Română*. Anul al XI. 1907. No. 10.

3) No. 6. Anul X L 1. 1907.

4) Cronica artistică (Jaful obiectelor de artă de la Expoziţie).

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 1 — Colecţiunea Maria Istrati-Capşa. — Încălţămintea piciorului din statuea lui Jupiter, găsită în Romula. Oferită de A. Henţiescu în 1896.
Fig. 2. — Idem. — Piciorul unui satir în bronz aflat la Romula. Din colecţiunea Tzupagu.
Fig. 3. — Idem. — Mână în bronz de la o statue ce s'a aflat în Romula. Din colecţiunea Tzupagu.

Albert Baer.

D-lui Director al Ziarului : L'Indépendance Roumaine.

Domnule Director

Martori ai D-lui Dr Istrati, în diferendul său cu D-l Tzigara-Samurcaș, și respectuoși usagiilor în materie de onoare, am păstrat cel mai strict secret asupra deliberațiunilor noastre.

Vă puteți deci închipui de surprinderea noastră când am citit în „*L'Indépendance Roumaine*“ de Joi 20/$_2$ D-bre Ianuarie 1907/1908 o dare de seamă de ceea ce s'ar fi petrecut între cei patru martori și că D-l Istrati ar fi făcut scuze.

Or, până joi la 4^1/$_2$ ore seara (20 D-bre) nimic nu era terminat în acest diferend ; cei patru martori așteptând pentru a decide, procesul verbal al juriului de onoare constituit în acest scop.

Noi ignorăm prin ce căi de comunicațiune, atât de neuzitate pe cât și de neexacte, au putut fi făcute jurnalelor ; și ne place a crede că buna d. voastră credință a fost surprinsă de către cinevà interesat a denaturà lucrurile, în un scop ce nu avem a cercetà.

Fiind atât de surprinși de acest procedeu ne așteptat, pe cât și de supărați de al vedeà admis de „*L'Independance Roumaine*“, noi am cerut de îndată D-lor D-ri I. Cantacuzino și A. Slătineanu, martorii D-lui Tzigara-Samurcaș, autorizațiunea imediat acordată, de a repune lucrurile, la loc, în fine, pentru a stabili adevărul. Comptând pe imparțialitatea d-voastră obicinuită, vă rugăm, în interesul adevărului chiar, de a binevoi să înserați alăturatele trei procese verbale, care vă vor face să vedeți, ca și cititorii dv., realitatea faptelor și a rezultatelor.

Mulțumindu-vă, de mai înainte, pentru amabilitatea de a bine voi să înserați aceste linii, vă rugăm de a primi asigurarea sentimentelor noastre alese.

Horia Rosetti. **Al. I. Ghyka.**

Astăzi Joi, 20 Decembre 1907.

Proces Verbal (No. 1.)

In urma aparițiunii în revista „*Literatura și Arta Română*“ No. 10, apărută în ziua de 15 Decembre (cu data de 25 Octombre) a articolului D-lui Dr. C. I. Istrati, ca răspuns la articolul D-lui Tzigara-Samurcaș, apărut în „*Convorbirile Literare*“ la data de... Iunie a. c.;

Domnul Tzigara-Samurcaș găsindu-se ofensat a trimis ca martori D-lui D-r C. I. Istrati pe D-nii D-r I. Cantacuzino și Dr Slătineanu, pentru a cere și obține reparațiune.

Domnul Dr Istrati a desemnat pentru a'l reprezntà pe D-nii Horia Rosetti și Al. I. Ghyka.

Astăzi 17 Decembrie 1907, noi, toți martorii, ne-am întrunit la orele 4^1/$_2$ p. m. la D-l D-r I. Cantacuzino pentru a discutà și tranșa diferendul.

Aci, după o detaliată expunere a faptelor, în urma largilor discuțiuni ce am avut, considerând că fie care din noi este în deplină cunoștință, și a faptelor și a intențiunilor clienților noștri în cea ce privește speța care-i desparte ;

Având în vedere declarațiunile D-lor D-ri I. Cantacuzino și Slătineanu, martori ai D-lui Tzigara-Samurcaș, cum că acesta, prin articolul apărut în „*Convorbirile Literare*“, cu data de Iunie a. c. nu a avut nici cea mai mică intențiune de a pune la îndoială onorabilitatea D-lui D-r C. I. Istrati ;

Având în vedere declarația D-lor Horia Rosetti și Alexandru Ghyka, martori ai D-lui Dr Istrati, cum că, în fața acestora, declară că cele scrise de D-l D-r Istrati în „*Literatura și Arta Română*“ ca răspuns la articolul D-lui Tzigara-Samurcaș, cad de la sine, dar că, totuși, retrag or ce cuvânt ce ar părea ofensator pentru D-l Tzigara-Samurcaș ;

Având în vedere toate cele ce preced ;

Noi, martorii, de comun acord, crezând diferendul închis și misiunea terminată am dresat prezentul proces verbal ....

2370

BIBLIOTECA CENTRALĂ

In momentul de a redacta acest proces verbal, martorii D-lui Tzigara-Samurcaș ne-au supus nouă, martorii D-lui D-r Istrati, „spaltul" unui articol menit să apară în „*Viața românească*", articol pe care noi Horia C. Rosetti și Al. Ghyka, îl credem ofen sator pentru D-nul Dr. Istrati:

In ori-ce caz, acest articol având să apară în urma întrunirei noastre, cei patru martori chemați a tranșa definitiv diferendul pentru care ne-am întrunit, și acest articol menit să discute și să perpetueze o afacere care era în mâna martorilor de a o discută și tranșă:

Noi, Horia Rosetti și Alex. I. Ghyka, cerem ca să se supue unui juriu de onoare chestiunea de a ști dacă în urma celor petrecute și a declarației D-lor D-ri Cantacuzino și Slătineanu: că D-nul Tzigara-Samurcaș refuză de a opri publicarea articolului destinat revistei „*Viața românească*"; dacă D-nul Tzigara-Samurcaș mai este sau nu, în drept—conform regulilor în materie de onoare, prescrise de Codul lui Chateauvillard și autorul Croabon—să ceară vre-o satisfacțiune D-lui D-r Istrati, chiar dacă ar fi ofensat.

Această propunere, primindu-se de martorii D-lui Tzigara-Samurcaș, s'au ales ca membri ai Juriului de onoare următoarele persoane:

M. Pherekyde, General L. Mavrocordat, propuși de D-nii H. Rosetti și Alex. Ghyka și D-nii N. Filipescu și C. C. Arion, propuși de D-nii D-r I. Cantacuzino și Slătineanu.

Acești arbitri, dacă va fi nevoe, vor alege cum vor crede de cuviință, pe un al cincilea care să tranșeze lucrurile în caz de divergință și paritate de voturi între ei.

Făcut în dublu exemplar, astăzi șaptesprezece Decembrie 1907.

Pentru D-nul D-r **C. I. Istrati. (ss) H. G. Rosetti. (ss) Al. I. Ghyka.**
Pentru D-nul **Tzigara-Samurcaș. (ss) D-r. Cantacuzino. (ss) D-r Al. Slătineanu.**

Proces Verbal No. 2.

Subsemnații, constituiți în Juriu de onoare, conform procesului verbal din 17 Dec. corent, al martorilor D-lor Istrati și Tzigara-Ssmurcaș, ne-am întrunit în casa D-lui Pherekyde, aseară 18 Decembrie la orele $9^1/_2$ și astă-zi 19 Decembrie la orele 12.

De vreme ce răspunsul la întrebarea juriului urmează să-și găsească aplicarea în cazul special care ne ocupă, astfel cum el este stabilit prin procesulverbal din 17 Dec. am examinat toate amănuntele diferendului, autorizați fiind la aceasta în mod verbal de martorii ambelor părți. Am constatat că diferendul a provenit dintr'o polemică de presă, și că martorii ambelor părți au declarat că nici una n'a avut intenționeea de a ofensa pe cealaltă prin articolele publicate, si că cuvintele supărătoare sunt retrase. Așa fiind, un nou articol nu poate atribui celor precedente intenționi contrarii declarațiunilor părților, și a le face ofensătoare, când nu sunt.

Credem dar inutil de a face despre regulele delicate ale dueluluio discuțiune teoretică, care în caz de divergență de păreri, ar puteâ creà în mod a rtificial un nou conflict.

Fiind dar constatat, în urma celor arătate mai sus, că nu poate exista afacere de onoare și necesitate de reparațiune, între D-nii Istrati și Tzigara-Samurcaș, or ce diferend între ei n'are ființă.

In consecință, subsemnații suntem de părere ca martorii, precum aveau intențiunea când s'a ivit chuestiunea supusă juriului, să declare diferendul închis și afacerea terminată.

(ss) General Mavrocordat, (ss) N. Filipescu, (ss) C. C. Arion, (ss) M. Pherekyde

Proces Verbal No. 3,

Noi, Horia Rosetti și Alexandru I. Ghyka, martorii D-lui D-r C. I. Istrati, și noi, D-r. I. Cantacuzino și Alexandru Slătineanu, martori D-lui Tzigara-Samurcaș ne-am întrunit astăzi 20 D-bre 1907 la D-nu I. Cantacuzino unde am luat cunoștință de procesul verbal dresat la 19 D-bre de către juriul de onoare constituit de noi prin procesul verbal de la 17 D-bre.

In urmă considerând cele cuprinse în procesul verbal de la 17 c. relativ la declarațiunile făcute de ambele părți;

Considerând concluziunile Juriului de onoare, de comun acord am declarat închis diferendul dintre clienții noștri: D-nii D-r C. I. Istrati și Tzigara-Samurcaș

Pentru care am dresat acest proces-verbal făcut în dublu exemplar, astăzi douăzeci Decembrie 1907.

Pentru D-nul **Dr. C. Istrati, Horia Rosetti, A. I. Ghyka.**
Pentru D-nul **Tzigara-Samurcaș D-r. I. Cantacuzino. A. Slătineanu.**

Odată terminată partea aceasta, pusă în paranteză, cred necesar a lăsa să urmeze studiul început.

URMARE

Că în fostul Palat al Artelor, așà de bine situat și așà de propriu pentru un muzeu, urmà să se instaleze „Trecutul nostru", reiese și din cuprinsul actului de fundațiune, semnat în ziua de deschidere a Expoziținii, 6 Iunie 1906, de către Majestatea Sa.

„*Eu Carol I*, cu mila lui Dumnezeu și voința națională, Domn Stăpânitor și Rege al României;

„Implinind cu ajutorul Atot puternicului, 40 de ani ai Domniei Mele, în care vreme cu mare și multă dragoste pentru țară și neam, am lucrat împreună cu credinciosul și iubitul Meu popor pentru cucerirea desăvârșitei neatârnări și pentru întemeiarea Regatului României, alipind din nou, după multe veacuri, Dobrogea lui Mircea Cel Bătrân Statului Român și împingând astfel hotarele țării peste Dunăre până la Marea-Neagră;

„Voind a lăsà celor ce vor veni după noi o amintire trainică a celor petrecute în acești 40 de ani, și tot deodată a arătà poporului Român, cât și neamurilor străine ceeace cu toții am făcut, cu mare râvnă și neobosită muncă, trecând prin multe zile grele, atât Eu, Regele, ajutat de credincioșii Mei sfetnici și dregători, și cei mutați dintre noi, și cei cari azi stau împrejurul Scaunului Domniei Mele, precum și întreg poporul care pururea s'a arătat muncitor, înțelept și supus legilor în vreme de pace ca și viteaz în zilele de luptă;

„*Hotărât-am și am poruncit împreună cu Miniștrii Mei și cu aleșii țării, cari alcătuesc Senatul și Adunarea Legiuitoare, ca pe dealul și pe câmpul Filaretului, într'un loc odinioară mlăștinos și părăsit, să se sădeaecă o grădină mare și frumoasă care să fie pentru locuitorii și muncitorii din acea parte a Bucureștilor un loc de odihnă și petrecere în zile de sărbători, și care spre amintire să poarte în veci numele Meu;*

„*Iar în aeea grădină să se ridice multe și mari clădiri, unele vremelnice, iar altele statornice și desăvârșite, în cari să se adune și comorile din trecutul neamului românesc și cele din zilele noastre și să se arate tuturor, pământeni și străini, rodul muncii și al ostenelelor poporului român și toate bogățiile cu cari Dumnezeiasca Pronie ne-a împărtășit, atât cele ascunse în ape sau în fundul pământului, cât și cele de pe munți și de pe dealuri și cele ce cu belșug în fiecare an ne dau holdele mănoase și rodnice ale acestei țări binecuvântate, și care toate, prin munca și hărnicia iubitului Meu popor ies la lumină, se adună și se grămădesc crescând pe fiecare zi avuția moștenită dela părinți spre a o lăsà mai mare urmașilor noștri, cari la rândul lor, cu ajutorul lui Dumnezeu, vor merge tot mai înainte pe calea propășirii, a fericirii și a măririi.*

„Și ca să fie cu noi mila și ajutorul Mântuitorului Nostru la această lucrare clădit-am din temelie pe dealul Filaretului, în locul bisericii vechi și dărăpănate a Sfântului Nicolae, altă biserică nouă, lucrată întocmai după asemănarea bisericei Sfântului Nicolae din Iași, zidită de răposatul întru fericire Domn al Moldovei, Ștefan-Cel-Mare.

„Făcut în scaunul domniei, orașul București, în anul de la Mântuitorul nostru Isus Cristos 1906, luna Iunie în 6, iar al domniei Mele al patruzecișiunulea".

Acest document nepublicat încă, socot că e necesar și util a fi dat la lumină cu această ocaziune. Limba românească în care e scris, face cinste fostului Ministru al Domeniilor, d-lui Ioan Lahovari, care l'a alcătuit.

Voiam ca în parcul Carol I, acolo unde ideile de libertate au fost cu drag primite de toți la 1848; acolo de unde M. S. Regele a văzut mai întâiu Capitala la 1866; acolo unde economicește și pe terenul cultural ne am manifestat așa de luminos în vara anului 1906; acolo în fine, unde în același an și pentru întâia dată dela 106, data cuceririi Daciei de Traian, s'a produs doue fapte măreți:

Recunoașterea oficială a originei noastre de urbea eternă, și

Infrățirea românilor din toate părțile Daciei, și alte regiuni mai depărtate locuite de ei;

Ca acolo, să se fi înființat muzeul „Trecutul nostru", care erà o garanție și un îndemn spre viitor!...

Tot acolo era a se înființà în vale muzeele de agricultură, industrie și comerț.

De asemenea urma a se înființa grădina zoologică și școalele de pomologie, viticultură, apicultură și sericicultură.

Se forma un centru, într'o localitate admirabilă, care să arate trecutul adevărat și splendidul viitor, bazat pe fapte, pe muncă pricepută, pe cariere producătoare de avuție particulară și publică, pe *agricultură*, *industrie* și *comerț*.

Iată ce am dorit, iată ce făceam de eram lăsat în pace, ...de mulți, între care nu pot trece fără a face un loc de onoare (?) și multor partizani politici de ai mei — de adversari ca de morți... uitare; însă ei au făcut așa de mare rău, în momente atât de înălțătoare, — și de toți acei cari prin situația și prin specialitatea lor erau datori a mă ajuta!

Dar e o nenorocire a neamului nostru de a ne sfâșià și slăbì până și în momentele cele mai hotărâtoare, ceea ce lasă în urmă multe jertfe și multă stârpiciune în fapte.

Și să nu se creadă că această lucrare a mea—pentru a face ca muzeele noastre să fie cel puțin egale celui din Sofia și Belgrad—datà numai de acum.

Grație mamei mele, care avea darul a strânge lucrurile relative la familie și țară, încă dela 1848, am putut deschide în mod solemn față de familia mea, colecțiunea Maria Istrati-Capșa la 1907 în Câmpina.

Voiam chiar a construi o sală mai mare, unde și publicul să fi putut veni odată pe săptămână.

Totdeauna am arătat că colecțiunile publice nu vor putea progresa, dacă nu vor avea la bază colecțiunile particulare ale amatorilor. Am sfătuit pe toți, chiar pe cei cu mijloace restrânse ca mine, să strângă, să adune, ca astfel să nu se piardă nimic din patrimoniul neamului nostru.

De îndată ce am putut, am căutat a face mai mult.

Astfel, profitând de un mănunchiu de oameni activi, am căutat să ajut mișcarea lor la Târgul-Jiului, am și creat școala de ceramică de acolo, acum șapte ani, înscriind în budget și puține mijloace pentru a ajutà înființarea unui muzău care începuse așa de bine!

Cine credeți că s'a opus mai mult?... Specialiștii... ce caută a monopoliza totul.

Din nenorocire alții au dat lovitura de moarte și acestui rar focar de lumină din provincie.

Oameni politici au prigonit și au împrăștiat muzeul, iar școala de ceramică e aproape desființată. Și trebue să notez că d. Haret, ministru al partidului care nu prea respectă ce fac conservatorii, de data aceasta le lăsase ; mai mult: le ajutase să trăiască și să se desvolte. Dar... on n'est jamais trahi que par les siens !... Nenorocire și rușine.

Iată ce mi se scrie din întâmplare relativ la aceasta :

.....„In privința Muzeului, adică al răposatului Muzeu Gorjan, nu pot să vă spun decât „rău" și „foarte rău". Adică s'ar putea zice „bine" ca pentru cei morți.

„Eu, de 3 ani de când fiind prigonit de C Ă M Ă R Ă Ș E S C U .și ceata lui, am înțeles că Muzeul a fost un vis, vis frumos, dar ca toate visele, irealizabil. Am muncit 12 ani și Muzeul tot în ființă a rămas, căci nimeni de aici nu l'a înțeles. Nu s'a cerut diurne pentru munca noastră, dar ne-am așteptat la încurajare, ceeace ne-a lipsit cu totul. Singurul d-voastră ca Ministru ne-ați venit în ajutor ; cu acel ajutor a făcut Diaconovici câteva dulapuri și câteva fotografii. Răposatul întru fericire Gr. N. Manu, ne-a ajutat cu sfatul său înțelepțesc.

Tot în același an, 1900, profitând de primul congres al învățătorilor și institutorilor, ținut la București, am căutat să fac o mică expoziție de cărți și lucrări didactice în palatul Universității. Am căutat să adun tot ce privià și *trecutul* nostru școlar. Personal am adus și expus tot ce aveam în această privință în colecțiunea „Maria Istrati-Capșa". Expoziția aceasta a avut oare-care răsunet, și mulți de la acea dată au văzut ce bine e chiar dacă strângi un caiet școlar, o carte, sau orice alt obiect de școală. Mulți au început de atunci a face mici colecțiuni.

In urmă am căutat să fac mai mult, înarmat cu cunoștințile triste ce căpătasem, în ce privește păstrarea și reconstituirea monumentelor vechi, cu ocaziunea călătoriilor ce am făcut în țară, despre care voi vorbì altă dată.

La congresul al doilea al asociațiunei române pentru înaintarea și răspândirea știinților din 1903 pe care aveam onoarea a'l prezidà și care trebuia să se întrunească în București, am căutat să încerc o nouă lucrare.

Atunci am organizat expoziținea de pe cheiul Dâmboviței (splaiul General Magheru) în care am căutat să întrunesc tot ce s'a făcut până la acea dată în școlile și institutele noastre de cultură pe terenul cercetării pure și în ele sau în industrie, pe terenul aplicațiunilor științii.

Țineam ca dela prima manifestare a activității noastre științifice, să leg la un loc, cercetarea pură și aplicațiunea ei utilă.

Această direcțiune se impune cu atât mai mult la noi unde suntem duși mai curând la speculațiuni abstracte decât la aplicațiuni atât de utile progresului și care nu exclud de loc înălțimea cugetării.

Și atunci chiar, poate încă neînțeles de mulți, am căutat să atrag din nou atențiunea asupra trecutului nostru pe care 'l cred mai măreț și mai demn de cinstire decât se crede de regulă. Am creat o secțiune retrospectivă, nu numai pentru „carte" adecă școală și cultură, dar pentru întreaga noastră evoluțiune culturală, artistică și economică din trecut.

Cu toate că lucrul fusese făcut în grabă și cu puține mijloace, totuși am reușit nu numai a adunà un material prețios, dar a arătà vădit tutulor

importanța acestei chestiuni atât de vitale pentru cunoașterea trecutului nostru și a face să se vadă cât de sfinte sunt din acest punct de vedere, cele mai neînsemnate obiecte, care de regulă treceau neobservate și se rătăceau în străinătate sau se distrugeau în țară.

Iată chiar în ce mod mă exprimam pe scurt, în această chestiune pe care o atingeam numai, în cuvântarea mea ținută la deschiderea Expoziținii Asociațiunii Române pentru înaintarea și răspândirea știinților din 1903 și când aveam la ordinea zilei alte puncte mai importante pentru moment de studiat.

„Este încă o secțiune, a XII-a, cea retrospectivă, căreia am căutat să-i dăm toată desvoltarea. Puținul ce am reușit să fac, are meritul de a fi stors cu multă trudă de la stânca apatiei și indiferenței.

Toate le mai înțeleg, dar să nu iubești nici pe tatăl tău care numai prin munca lui 'ți-a lăsat un nume și adesea o situație, e ceva criminal. Și constat cu multă mâhnire, că nu arareori am observat indiferențe ne iertate.

Iată de ce m'am servit de aleasa cugetare a chimistului Dumas :

„Honorons nos grands hommes, Toute nation manquant à ce devoir prépare sa ruine intellectuelle, morale et matérielle ; elle ne vivra pas longtemps sur la terre et ne laissera en périssant qu'une trace bientôt obscurcie parmi les peuples de l'avenir.

Numai cinstind munca bătrânilor noștri vom proba că știm să respectăm această avuție națională. Numai oamenii ce au acest sentiment pot lucrà la rândul lor, pentru o idee înaltă și generoasă.

Tot de la acea dată am cerut facerea Expoziținei Generale Române din 1906, prin care să se sărbătorească o domnie îndelungată, la noi, și în care timp, țara a făcut așa de mari progrese.

Când în ziua de 16 Noembrie 1903 Maestatea Sa Regele a vizitat acea expoziție, din 1903, am atras atențiunea nu numai asupra ce făcusem la acea dată, dar indicam și ce trebuia să se facă la 1906, și cu această ocaziune am vorbit de cele ce pot caracterizà în prezent, sau prin studiul trecutului, neamul nostru.

Vedeam că așa de puțini se gândesc la acest trecut, încât aveam o adevărată durere de inimă față cu indiferența noastră criminală, și căutam să atrag atențiunea celor buni la ori ce ocaziune prielnică. Iată și ce ziceam în cuvântarea mea ținută în fața M. S. Regelui la 16 Noemb. 1903, când între altele spuneam și următoarele, de care spre cinstirea Suveranului, și numai de o parte a țării, s'a ținut seamă la 1906:

.....„Faceți, Sire, ca sub puternica impulsiune a voinței superioare și hotărîtă a Maestății Voastre această lucrare să se îndeplinească.

La 10 Mai 1906 să se deschidă o expoziție generală Română în București. De la agricultură și până la artele frumoase activitatea neamului în toate direcțiunile să se manifesteze.

In secțiunea etnografică, toți ai noști, de oriunde ar fi ei, vor puteà să arăte cum sânt și ce produc.

Această lucrare va încorona în mod luminos partea cea mai înaltă din Domnia Maestății Voastre..."

Așa a și fost. Astăzi când mă gândesc la greutățile învinse, la ura și micimea sufletească a unor frați de sânge de la noi, ce căutau să ne împedice, mă mir cum s'a putut realiza acea măreață manifestare a *neamului întreg*, din, și de peste *hotar !*—Cinste celor buni !...

Urmă în fine Expoziţiunea de la 1906.

Actele oficiale ce am tipărit mai mult sau mai puţin în întregul lor, indică totuşi ceea ce doriam a face.

Natural că mă aşteptam la oare care sprijin din partea multora ce credeam că sunt cunoscători şi la locul lor; dar la urmă, ce puţini au fost acei ce m'au ajutat cu cinste, cu devotament, cu pricepere, şi urmărind şi ei un ideal!

Acestora le mulţumesc din inimă. Tot ce am făcut bun cu acea ocaziune, prin ei şi graţie lor s'a putut face. In curând, la facerea raportului general, se va indica fiecare cu partea sa de lucru.

Dar chiar şi de la închiderea expoziţiunii am căutat să realizez acelaş plan, de care personal mă interesam numai ca Român şi ca om cu oare care cultură.

Fiind că doresc a se cunoaşte de toţi ce am voit a face, voi publica şi următoarele adrese. In urmă, cititorul faţă cu cei ce au crezut săşi facă piedestal din calomnie şi neadevăr, va putea mai uşor vedea cine are dreptate, şi de ce sunt capabile anumite fiinţe. Astfel la unul din ultimile congrese ţinute cu ocaziunea mişcării făcute în 1906, şi anume la acel al Uniunii Absolvenţilor şcoalelor comerciale din ţară şi străinătate, ce am avut fericirea şi cinstea de a prezidà, la 29 Octombrie 1906, am spus între altele relativ la mersul industriei şi comerţului Român, şi următoarele :

«Lucrarea D-v, D-lor, pentru ca să fie complectă are nevoe în afară de şcoală, şi de un factor puternic şi anume de Muzee speciale.

«Sunt fericit a puteà să vă aduc la cunoştinţă că crearea acestor muzee, a căror lipsă o simţim cu toţii şi a căror creaţiune o urmăresc de mai mult timp, va puteà să aibă loc în curând.

«Vi se poate pune la dispoziţie palatul industriei care va dura cel puţin 10—15 ani şi în care veţi putea instala muzeul industrial.

«Tot acolo s'ar putea instala şi muzeul comercial, iar dacă nu, s'ar putea pune în palatul silviculturii.

«In acelaş timp în pavilionul agriculturei se va instala muzeul agricol şi al silviculturei ;

«In acest chip veţi putea să aveţi o unealtă prielnică pentru ca acţiunea D-v. să fie încoronată cu succes.

Această idee a avut oarecare răsunet şi a fost îndată înţeleasă de aceşti tineri muncitori şi pricepuţi, crescuţi la şcoala practică a nevoilor sociale şi nu cu un învăţământ superficial, pedant, pretenţios, mai adesea nul şi tinzând la o funcţie a statului.

Puţin timp după acest congres, am fost invitat la o şedinţă a Uniunei, în care un tânăr şi meritos membru, d. Alexianu, a vorbit în special despre modalitatea creării acestor muzee în mod cu totul priceput.

Iată răspunsul meu, din care se va vedea cum voiam a se face şi ce speranţe nutream cu toţii.

„Vă mulţumesc şi cu această ocaziune pentru aleasa cinste ce-mi faceţi de a mă fi invitat şi de astă dată la lucrările d-voastre. N'am nevoe să vă spun cu ce viu interes am urmărit cuvântarea d-lui Alexianu, cuvântare care este un important studiu făcut relativ la înfiinţarea muzeului comercial.

„Cred că sunt interpretul d-voastră al tutulor, spre a felicità pe d. Alexianu pentru osteneala ce şi-a dat de a fi studiat această chestiune în mod atât de amănunţit.

„Să-mi fie permis a adăogà numai că este în interesul nostru al tutulor, ca numărul acestor muzee să fie cât mai mare.

„Vom avea astfel muzeul de agricultură, muzeul de silvicultură și muzeul industriei, destinate a face cunoscute toate productele prime precum și îmbunătățirile și transformările ce ele primesc.

„La fiștecare din acestea se va arătà progresele făcute și bazele științifice pe care sunt așezate.

„Muzeul comercial atât de mult de actualitate, și căruia va trebui să-i dăm îndrumarea practică pe care i-o arată d. Alexianu, se va ocupa în special cu productele comerciabile de diferite naturi și de origină internă sau străină, care sunt cerute de nevoile țării pentru exportul și importul său.

„Pe când primile muzee vor ridica nivelul cultural și vor servì ca un învățământ documentat, Muzeul Comercial va deștepta atențiunea vânzătorului sau consumatorului, puindu-le la dispoșiție în mod priceput și lesnicios — și eu aș cere și gratuit — toate detaliurile ce i se vor cere.

„Nu am nevoie să vă spun cât sunt de fericit, văzând că grație activității d-voastră se vor realizà aceste vechi dorințe ale mele cari sunt atât de utile țării.

„Vă spun din nou, că deja am făcut cunoscut Ministerului cele ce cred relativ la ființa acestor muzee ce cred că este bine să atârne de Ministerul Domeniilor, comerciului și industriei, precum și pentru acela al Trecutului nostru ce va depinde de Ministerul instrucțiunii publice și cultelor.

„Iată de ce v'aș ruga ca în unire cu Camera de comerciu, cu direcțiunea Școalei de comerț și cu un delegat al Ministerului comerțului și industriei, să vă uniți cât mai în grabă într'o comisiune specială pentru ca să alcătuiți un proect de statute, relativ la funcționarea muzeului comercial.

„Nu uitați, vă rog, ca prin aceste statute să se prevadă și recunoașterea de persoană morală a acestor creațiuni.

„Mă grăbesc a vă mai face cunoscut că am adunat deja numeroase obiecte pentru fie-care din aceste muzee, care așteaptă numai pe iscusiții organizatori pentru a putea fi așezate cu regulă și cu explicațiunile de care au nevoie.

„Multe din obiectele adunate sunt oferite de expunătorii români, iar altele de diferiți expozanți străini.

„Uniți cum sunteți d-lor, puneți-vă hotărât pe lucru. Munciți cu pricepere și dați exemplul unei vieți corecte și al economiilor indispensabile fără care nu se poate alcătuì nici o avuție, fie particulară fie a comunității.

„Unul din marile noastre păcate e că suntem săraci într'o țară bogată.

„Să facem astfel ca fiecare om care muncește să represinte și la noi o valoare economică, astfel ca să ajungem ca în Franța și Anglia, care dau exemplul bogății prin însumarea economiilor particulare.

„Și poporul român are imperios datoria, mai mult de cât oricare altul, de a devenì un popor avut.

„Popoarele sărmane n'au nici o libertate de acțiune și sunt zădărnicite în mersul și desvoltarea lor.

„Noi nu suntem încă un popor și o țară definitiv constituite și în evoluțiunea noastră firească și față cu lupta aprigă pentru existență, nu vom puteà face nimic dacă nu vom ști să muncim cu pricepere, dacă nu vom aveà mijloace la îndemână și reserve pentru zilele de grea cumpănă.

„Nu uitați că din punctul de vedere cultural noi trăim și pentru frații noștri de peste hotare, și că după cum frații noștri din Ardeal pe lângă impositele către stat duc încă și sarcinile bisericii și școlii, tot astfel și noi pe lângă datoriile ce avem către țară, avem încă sarcini către neam care să se manifeste când sub forma de școli și biserici în Macedonia, când sub orice altă natură, ori unde este vorba de desvoltarea cugetării românești și unității noastre culturale.

„Iată dar sarcini, d-lor, cari cad asupra tuturor și iată gândiri ce trebue să ne călăuziască zilnic pe toți în munca noastră și prin urmare și pe d-voastră, aș zice chiar cu deosebire, în lucrarea ce faceți pentru desvoltarea comerciului țării, adică a celui mai esențial factor de progres și avuție.

„Vă urez dar, d-lor, succes deplin în ceea ce faceți, cu speranța că în curând vom vedea realizate dorințele noastre.

Dar Expoziţiunea se închise. Crezui atunci momentul sosit de a interveni pe lângă cei de sus spre a le atrage atenţiunea asupra chestiunii muzeelor. Era cu atât mai indicat, cu cât în afară de marea chestiune a utilităţii lucrului mai era în joc şi voinţa expresă a M. S. Regelui, cuprinsă în actul semnat la deschiderea solemnă a Expoziţiunii.

Incepui cu cine de drept. Reproduc alăturata adresă, făcută la 25 Noembre 1906, d-lui Ministru al Domeniilor, cu No. 6.476.

Cred că aceste acte au înţelesul lor în chestie, şi fac mai bine cititorului doritor a cunoaşte rostul lucrărilor decât orice altă argumentare:

„Expoziţiunea se închide. Ea a servit cu siguranţă şi la îndrumări nouă în ce priveşte mişcarea noastră culturală socială şi mai ales economică.

Constatăm cu fericire că publicul nostru cu toată nepregătirea lui, regretă sincer închiderea acestei Expoziţiuni.

Toţi se întreabă ce va rămâne în locul ei, iar cei pregătiţi şi în curent nu numai cu ce se petrece în străinătate, dar cu deosebire cu ce ne lipseşte nouă, se grăbesc a se alătura celor ce deja voiesc a ne da tot concursul, pentru ca această Expoziţiune să lase după ea urme neperitoare şi anume, ca de la închiderea Expoziţiunii chiar, să se pue baza noilor muzee.

Incă de la început prin primele circulări ale Comisariatului arătam dorinţa, ca muzeele ce ne lipsesc să se creeze cu această ocaziune.

Acum, în urma unui apel ce am făcut în acelaşi sens, mulţi expunători din ţară şi din străinătate s'au grăbit a ne lăsa diferite mostre din obiectele produse de ei.

Societatea absolvenţilor şcoalelor comerciale, cu ocazia Aniversării a 40 de ani a înfinţării primei şcoli de comerciu, a discutat şi decis, să se creeze un muzeu comercial.

La una din şedinţele speciale la care am luat parte, s'a aprobat propunerea a se alege un comitet alcătuit din absolvenţi ai Societăţii foştilor elevi ai Şcoalelor Comerciale, Directorul Şcoalii de comerţ, Delegaţi ai Camerilor, delegaţi ai Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor, precum şi un delegat al Corpului industriaşilor, pentru a prezenta Camerilor un proiect de lege în această direcţiune.

Cred, Domnule Ministru, că Domniea Voastră mai bine ca ori-cine, prin pregătirea D-Voastră specială, afară şi de faptul foarte important că sunteţi titularul Ministerului de cari vor depinde multe din aceste muzee, sunteţi mai în măsură ca oricine de a putea nu numai să judecaţi în ce priveşte utilitatea şi oportunitatea unor astfel de creaţiuni dar şi de a lua iniţiativa realizării acestor desiderate atât de utile desvoltării noastre.

De vom perde şi momentul de faţă, nu numai că vom aştepta multă vreme pentru a găsi un altul tot atât de prielnic, dar nu vom da nici un ajutor industriilor noastre născânde şi comerciului nostru tocmai în momentul când ele au o mai mare necesitate de acest ajutor.

Creaţiunile ce trebuie să rămâie după Expoziţiunea noastră, sunt numeroase şi de o mare utilitate pentru noi.

Ele vor servi ca un mijloc de cultură generală din cele mai puternice şi ca un imbold nepreţuit pentru îndrumarea noastră economică.

Marea lor majoritate cad direct sub puterea şi sub controlul Ministerului ce conduceţi.

Aceste creaţiuni sunt următoarele:

Grădina zoologică a cărei lipsă era o adevărată pată pentru capitală şi care a fost creată cu această ocaziune. Localitatea este foarte prielnică pentru dezvoltarea ei şi ea s'ar întreţine cu uşurinţă dacă s'ar percepe o taxă de 50 bani, Duminicile 25 bani, la intrarea în parc de persoană şi un leu de trăsură.

Un comitet special va trebui însărcinat cu organizarea ulterioară, cu cumpărarea animalelor şi cu întreţinerea lor.

Animale exotice vor trebui aduse şi Expoziţiuni anuale, de speţe utile ţării,—aduse direct din străinătate, s'au obţinute prin încrucişare cu ale noastre, ori numai prin selecţionarea raţională a speciilor locale—va avea loc regulat în mod restrâns şi special în fie-care an, şi pe o scară mai largă la fie-care 5 ani.

O altă creațiune care lipsia cu totul orașului București, este înființarea Școale de horticultură, care va avea sub a sa direcțiune parcul întreg și care va putea profita cu deosebire de partea dreaptă a intrării atât de bine pregătită de un anumit personal al Ministerului de sub dependința D-Voastre.

Cu timpul va trebui să se facă o seră și o locuință pentru grădinar.

Pentru moment pavilionul rotund pe care îl oferă Prințul Șuțu va putea servi pentru școala de demonstrațiune, căci va trebui ca în fiecare Duminică să se facă cursuri variate de horticultură, cursuri la care publicul amator din București va învăța cum să altoiască, cum să crească arborii roditori, zarzavaturile și florile.

Grădinarul Șef al Parculai va trebui să fie un horticultor desăvârșit, un om practic în expunerea sa, doritor de a inobila spețele aflătoare la noi, de a aclimatiza pe cele ce pot să fie introduse și în ori-ce caz, de a dosvolta gustul horticulturii în publicul mare românesc.

Două școli practice urmează să mai rămâe la Filaret.

Prima, Școala de sericicultură care va funcționa în casa sătenească, lângă care se vor cultiva și alte varietăți de duzi, de cât cei aduși de noi și cu deosebire duzii pitici de Italia, cu care se pot face garduri vii.

Școala a doua, aceea de apicultură, pentru care am adunat deja o parte din elementele necesare, care va trebui instalată ceva mai jos de cât unde se află acuma și anume pe locul ocupat de Pavilionul Ungar.

Dacă D. G. Cantacuzino, Președintele Consiliului, ar dărui micul său pavilion în acest scop, ar pune în mod hotărât baza acestei școli.

Domnul Ministru al Instrucțiunii Publice trebuește să continue cu acordarea delegațiunii sale învățătorului Begnescu de la comuna Petrile, din județul Vlașca, care este foarte bine pregătit pentru aceasta.

N'am nevoie să adaug, Domnule Ministru, că aceste patru creațiuni și anume: grădina zoologică, școala de horticultură, școala de sericicultură și școala de apicultură cad direct în domeniul activității D-Voastre.

Cred că aceste instituțiuni, Domnule Ministru, la care cu timpul veți putea adăoga pe lângă un aquarium permanent și o mică școală de piscicultură, sunt mult așteptate și veți face astfel o faptă aleasă dând educațiunii practice și distracțiunilor utile și sănătoase un îmbold necunoscut încă la noi.

Prin acestea și prin cele ce urmează veți face o operă de progres și de moralizare, schimbând și mentalitatea noastră, care lasă de dorit din atâtea puncte de vedere.

Tot de Domnia Voastră ca Ministru de Domenii, Industrie, Comerț și Agricultură, depind și următoarele creațiuni:

Mai întâiu Muzeul de agricultură și silvicultură; al doilea Muzeul de Industrie și al treilea, ca corolar al primelor două, Muzeul Comercial.

Construcțiunea Pavilionului-Regal fiind cea mai durabilă din toate, căci va putea rezista cel puțin 15 ani, poate fi întrebuințată în această direcțiune.

Intr'o aripă se va pune Muzeul Agriculturii conținând variațiile ce se cultivă la noi, esențile ce cresc în pădurile noastre, tabele arătând datele necesare de anatomia și de fisiologia plantelor ce ne preocupă, date relative la compoziția chimică, suprafețele ocupate, rezultatele obținute prin îngrășăminte și așa mai departe. In aripa opusă va avea loc muzeul industrial, în care vom expune procedeele vechi întrebuințate la noi și aparatele cele mai vechi până la cele mai nouă, întrebuințate în diferitele noastre industrii, date statistice, rapoarte speciale, studii anumite, precum și materiile prime ce pot servi sau servesc și în acest caz toate fasele necesare pentru obținerea a anumite substanțe.

Aceste două muzee vor servi ca învățământ teortic și practic pentru anumite școli și pentru publicul mare.

La etajul superior din ambele aripi se va instala Muzeul Comercial.

In această parte toți agricultorii, silvicultorii și industriașii noștri, mari și mici, vor expune gratuit, sau pentr'o taxă relativ mică, mostre de ceea ce produc și pot vinde, cu indicațiunea esactă a costului și cantității de care dispun.

Același lucru se va permite, cu o taxă ceva mai ridicată, vânzătorilor străini de producte și obiecte de cari avem nevoie, iarăși însoțite de mostre, condițiunile vânzării și celelalte, toate în mod lămurit și în înțelesul unei reclame cinstite și instructive.

Partea centrală a pavil. regal va fi rezervată pentru birouri, în care persoane competente și absolut în curent cu chestiunile ce interesează publicul nostru, vor putea da toate indicațiunile și la rigoare servi de intermediatori între producător și consumator. Dacă Pav. Regiei credeți că este bine să fie rezervat, ceea-ce este până la un punct și părerea mea, pentru expozițiuni anuale de diferite naturi, atunci construcțiunea ce-i stă în lature și anume Pav. Industr. Casnice și al Silvicul. și Minelor și Carierelor va putea fi utilizat în acest sens astfel că, unde acum se afla Ind. Casnică se va instala Muz. de. agric. și silvicutură, iar în aripa cealaltă se va instala Muz. industrial cu industria petroleului, care se află și acum reprezentat prin expoziținea „Stelei Române".

Balconul de sus din ambele pavilioane ar fi destinat pentru muzeul comercial respectiv.

Afară de aceste creațiuni, cari depind de D. V. mai este încă una care trebuiește urgent alcătuită și care ar depinde de Min. Instr. Publice și al Cultelor.

E vorba de Muzeul „Trecutul nostru" cu o secțiune, acea a Cultului în construcțiunea Culei și acea militară, etnografică și politică, în cuprinsul Palatului Artelor.

Acolo s'ar vedea costumele Românilor de pretu tindeni și tot ce s'a păstrat și se cunoaște din trecutul lor militar, cultural, economic și politic.

Nu am nevoe, D-le Ministru, a vă arătà cât suntem de condamat de a nu fi făcut nimic până în prezent în acest sens.

S'au pierdut obiecte rari și de o împortanță excepțională și în mare parte s'au vândut și se vând regulat peste hotar.

Toți colecționarii din lume, până în America, au cumpărat obiecte din țara noastră dela anumite case sau persoane, care din Oltenia și Dorohoiu și până în Dobrogea cu deosebire, fac un comerț întins având agenți în toate satele.

Muzee mari și vechi, muzee mici și noui, cunosc pe acești samsari dela noi, astfel că dela British Muzeum din Londra și până la Petersburg și Moscova și dela Kiew până la Pesta și Sofia, toate acestea anual pompează din țara noastră obiecte scumpe pentru trecutul nostru și cu care nu o să ne mai întâlnim.

Am căutat prin doi oameni speciali să adun tot ce am putut găsì la îndămână în țară și avem astfel numeroase obiecte, din cari multe de valoare, cu care putem începe Muzeul nostru.

Conform autorizațiunii D-v verbale am cumpărat și multe obiecte de seamă, expuse de frați noștri de peste munte.

Anual s'ar putea aduna cu mici sacrificii, cu deosebire dela populațiunea rurală, ceea ce se mai află încă, dacă li s'ar da în schimb icoane bisericești, făcute în țara noastră, tablouri istorice, medalii de amintiri, cărți de gospodărie sau cu cuprins moral și patriotic, obiecte în definitiv, care nu ar costa pe stat, fiecare în parte mai mult decât 50 bani.

Cu aceste mici cadouri s'ar putea aduna foarte numeroase obiecte de o adevărată valoare.

Până la complectarea Muzeului Nostru și pentru a încurajà pe particulari, cred că este bine a se admite ca în Palatul-Artelor, alături cu colecțiunile Statului să se permită colecționarilor particulari de a expune și ei, în mod gratuit și permanent, obiectele lor.

Acestea ar forma o grupă aparte și ca și în streinătate unde faptul se practică, această dispoziținne ar fi foarte bine apreciată de public.

În acest mod publicul nostru s'ar deprinde a respectà și păstra obiectele vechi iar colecționarii s'ar înmulți.

A încurajà colecțiunile particulare trebuie să fie ținta Statului, căci numai grație acestora, muzeele publice pot să se nască și să înfloriască.

Pentru moment câți-va colecționari vor să expună ceea ce au, de îndată, în Palatul-Artelor, astfel că după părerea mea, cu oarecare bună voință am puteà imediat, cu începerea anului nou, să organizăm muzeul „Trecutul Nostru" și care să fie chiar pus la dispoziținea, publicului.

Specialiștii ar avea astfel la îndemână material de studiu, iar sărbătorile, publicul bucureștean va găsì o distracțiune instructivă mai mult pe locul ocupat de Expoziținea ce s'a închis.

Acestea sunt D-le Ministru propunerile ce-mi permit a vă face și care se potrealiza de urgență și cu o mică cheltuială din bugetul țării.

In acest muzeu, d-le Ministru, al Trecutului Nostru, se va cuprinde și secțiunea militară, pe care avem nevoie să o reconstituim cât mai neîntârziat.

Acolo s'ar aduce și obiectele adunate la Arsenalul Armatei, unde ar fi mai bine și mai sistematic clasificate.

Fără îndoială că aceste cheltueli ar fi foarte bine justificate și de o utilitate excepțional de mare pentru țară.

La materialul adunat de noi veți putea alipi, d-le Ministru, și pe acel ce se află la Minister, rămas dela Expoziţiunea din 1900, de la Paris, precum și o parte adunat în vederea creării unui muzeu industrial.

Am convingerea, d-le Ministru, că ceea ce vă propun este atât de important, încât realizând aceste creațiuni, vă veți lega numele de o operă și mai mare și mai durabilă decât însuși aceea a Expoziţiunii Generale Române, făcută cu ocaziunea Jubileului.

Nu mult după aceasta, având în vedere munca aleasă și românească a d-lui general C. I. Brătianu, în fruntea atâtor ofițeri ce ne fac cinste, și pentru a putea ca lucrul să se facă mai curând și mai complect, am adresat d-lui General Manu, ministrul de pe vreme al departamentului Războiului, la 4 Decembrie, următoarea adresă la No. 6586.

Ea complectează pe precedenta.

„Am onoare a vă aduce la cunoștință, că în urma Expoziţiunii vor rămâne mai multe creațiuni nouă, absolut utile din punctul de vedere cultural și economic.

Printre acestea se află și creațiunea muzeului „Trecutul Nostru“ care va avea mai multe secțiuni între cari și pe cea etnografică, culturală, bisericească, a armatei și așa mai departe.

Ar fi momentul, d-le Ministru, ca această secțiune a muzeului-militar să ia o dezvoltare cât mai mare, și dacă voiți, să fie chiar și sub controlul și directa activitate a unui delegat sau comitet orânduit de D. Voastră.

Obiectele vor fi adunate în o aripă a palatului artelor de pe colina Filaretului unde va fi instalat muzeul „Trecutul nostru“.

Mai multe obiecte ce au fost deja adunate de Comisariat și o parte oferită de particulari servesc deja ca punct de plecare pentru acest muzeu și ar fi chiar o fericire pentru noi, dacă având deplina d-v. aprobare, veți ordona să se depue în același loc și materialul aflător la Arsenal sau în diferite alte localuri, depinzând tot de adiministrațiunea d-voastre.

Astfel am putea chiar cu începerea anului curent să punem la dispoziţiunea publicului muzeul „Trecutul Nostru“ cu toate secțiunile sale și destul de avut deja pentru ca să intereseze pe cunoscători și pe amatori.

Odată ce ați consimți d-v. de a întra ca prim factor la crearea acestui muzeu, aș putea face o circulară-apel câtră toți acei care păstrează obiectele relative la Trecutul-Nostru și a complecta astfel colecțiunile noastre militare, dând cu deosebire o desvoltare foarte mare secțiunii războiului indepedenții, pe care am creat'o cu această ocaziune.

In speranță, d-le Ministru, că vom putea să ne bizuim și pe luminatul și puternicul d-voastră concurs, vă rog să primiți asigurarea stimei mele celei mai alese

Totul depindea însă de Ministerul de Instrucțiune Publică; storile începuse să se tragă, unii voiind a'și ridică singuri biserice și a face muzee pentru persoana lor și în interesul lor special, iar nu conduși de o idee mai altruistă, mai înaltă și mai ales, mai românească. D-l Tzigara-Samurcaș era în frunte spre a mă împedica în ceea ce doream a realiză, făcând totul spre a lua obiectele ce adunasem și pe care, ca mare cunoscător, și în marea sa modestie și iubire de adevăr, le declarase de netrebnice și că la adunarea lor, domnise și „o totală lipsă de discernământ...,“.

Alții, ca D-l Tocilescu, în întuneric și profitând de trecerea personală sau politică, pe lângă ministrul zilei, căuta să zădărnicească totul, te-

mându-se să nu-i se compromită situația de director, și ast-fel toți căutau a-mi pune piedici si chiar a mă insulta personal, prin o broșură necuviincioasă, a D-lui G. Sterian, de care voi vorbi încă în urmă. Ministrul, contra legii învățământutui căruia mă pronunțasem, în ce privește crearea Doctoratului în drept, care nu poate fi nici serios nici practic, trebuind mai întâi să se râdice nivelul studiilor și licenței, așa de jos căzute, îmi plăteà polița. D-l Disescu era astfel rău dispus : de altfel toată situația politică era nu numai tulbure, dar pe drojdii. Totuși, continuam, prin vorbiri personale sau prin adrese a cerca tot ce mai puteam face. Dădeam toate soluțiile ce credeam utile și pe care în mersul normal ar fi trebuit să nu le lasă ministrul instrucțiunii să muceziască în dosare.

Iată adresa ce crezui necesar a face la 18 Ianuarie 1907, No. 6881, D-lui Ministru al Instrucțiunii Publice. Se va vedea dacă ceea ce propuneam nu e o soluție practică și singura pentru moment posibilă, față cu mijloacele noastre. D-l Tocilescu ţotuși le încurca mai rău, nedecizându-se, ca totdeauna, la o linie de conduită hotărîtă, leală; iar D-l Tzigara-Samurcaș pândea și-și pregătia articolele și muzeul său.... în serviciul budgetului țării.

Iată adresa :

Domnule Ministru,

„Cred momentul sosit de a mă adresa D-voastre, ca ministru al instrucțiunii publice și al cultelor, și de care depinde și desvoltarea artelor noastre, precum și existența muzeelor, cu caracter științific și cultural.

„Știți bine, Domnule Ministru, că Expoziținea noastră s'a închis la 24 Noembire anul trecut, și că atribuțiunile mele de comisar general, vor înceta cu ziua de 1 Aprilie, la care dată urmează să se lichideze toate afacerile Expoziției.

„Nu am nevoe să vă adaog, D-le Ministru, că pentru o țară, sau națiune, o Expoziținne nu este alt-ceva de cât o constatare de fapt, un soiu de examen general sau numai pentru o anume ordine de lucrări. Ca atare, urmează ca expoziținnile, să fie urmate ca și un concurs oare care, ce în sine e o operă trecătoare, de fapte durabile și de îndrumări nouă, pe toate terenurile și în special pentru noi, pe cel cultural, economic și național.

„Unul din rezultatele cele mai bine făcătoare ce se observă după fie-care Expoziținne este și crearea de muzee noui, sau îmbogățirea celor existente.

„In străinătate, după fie-care Expoziție, materialul expus servă de regulă pentru îmbogățirea colecțiunilor existente și adeseaori o parte din acest material prin însăși natura sa și importanța specială ce a căpătat, la un moment dat, îndrumează chiar la crearea de colecțiuni nouă.

„La noi, prima Expoziținne mare a fost numai anul trecut și ar fi trist ca ea să nu deà aceleași roade pe cari expoziținnile le dau pretutindene în străinătate.

„Deja după mica expoziținne a asociațiunii generale române din 1903, au rămas numeroase obiecte institutului chimic pentru colecțiunile sale de chimie technologică și agricolă.

„După Expoziținnea de astă-vară, obiectele ce ne-au rămas, fie prin donațiune, fie cumpărate de comisariat sau adunate din țară prin grija acestuia, constituesc un material foarte important, gata pentru a servi la înființarea a variate muzee și ar fi o crimă dacă nu s'ar utilisa în acest sens.

„Aceasta D-le Ministru, cu atât mai mult, cu cât putem spune fără înconjur că țara noastră mai că nu are nici un muzeu în înțelesul adevărat al cuvântului.

„Avem un soi de muzeu, la Iași, așa numitul : „Cabinet de Istorie Naturală al societății medicilor și naturaliștilor", înființat de mai bine de 70 ani, de către oamenii de inimă, ca nemuritorul Gheorghe Asaki, D-r Cihak, D-r Zottu, D-r Cuciureanu și alții. Acest muzeu luase o desvoltare foarte mare, acum mai bine de jumătate de secol, îmbogățit fiind cu tot soiul de colecțiuni ; dar în urmă, colecțiunile în

mare parte s'au stricat, s'au risipit și muzeul se află în complecăt ruină, cu toate că Statul îl subvenționează cu o sumă neînsemnată de altfel, și cu toate că fosta capitală a Moldovei are atâta interes ca acest cabinet de istorie naturală să devie un Muzeu serios.

„Un alt muzeu, cu mult mai avut dar fără o destinație specială, fără un local propriu și fără nici una din condițiunile cerute de aceste institute de cultură, este Muzeul din București.

„Creat încă de acum 70 ani, el s'a separat de „Muzeul de Istorie Naturală" care era cu totul neînsemnat, dar care acum având un local nou și ca director un tânăr cunoscător, cred că va deveni ceea ce se cuvine; iar restul sub denumirea de „Muzeul Național din București", s'a îmbogățit cu deosebire prin obiectele adunate după 1864, când s'au secularizat averile Mănăstirești.

„Cărțile sale și documentele vechi au fost trecute la Academie unde sunt păstrate în bună stare.

„Acest muzeu, prin natura cercetării profesorului de Archeologie, care se ocupă mai în special cu Epigrafia, a devenit cu deosebire un lapidariu și în urma săpăturilor făcute, în anii din urmă, s'a îmbogățit cu obiecte din Epoca romană, găsite în țara noastră.

„Insă, Domnule Ministru, acest Muzeu ar trebui să conție în prima linie epocile clasice ale civilisațiunii ce ne interesează mai de aproape pe noi și anume cea Egipteană, Greacă și Romană.

„Un specialist, fie el cât de activ, totuși nu ar putea să ajungă să studieze în această direcțiune decât o mică parte din imensul material, ce-i stă la dispoziție.

„Și fără această cercetare amănunțită a Epocii romane din țara noastră, va fi peste putință să ne dăm seama de timpul trecut de la descălicătoarea Romană și până la așa numita dăscălicătoare a primilor voevozi din Moldova și Muntenia.

„Numai din studiul comorilor istorice, aflate din fericire în sânul țării noastre, al acelor ce se află cu siguranță în vechile archive ale Vaticanului și din studiul limbistic al graiului Românesc, se va putea în viitor deslușì rostul acestor perioade, pentru care Academia, publică de 20 ani, fără succes, premii de altfel atât de bogate.

„Mai avem în niște mici sale, fără nici o însușire specială, o colecțiune de tablouri, la Ateneul Român și alta la Iași.

„Ele însă sunt rău îngrijite, fără nici o originalitate, alimentându-se une-ori cu adevărate mâsgălituri, și nimeni nu s'a gândit să adune copii fidele după autorii clasici, și cu deosebire cât mai multe din pânzele pictorilor vechi și în special ale lui Grigorescu.

„Am stăruit mult și grație M. S. Regelui s'a putut înființa Muzeul Aman, pentru care am scris la vreme o brozură specială, dar însuși Ministerul de Instrucțiune, în loc de a face ceva exemplar, în această construcțiune veselă a unui pictor care a fost bun român, care a înființat școala de pictură și care a lăsat atâtea pânze pline din viața noastră, însuși Ministerul zic, prin așà zisà Casa Artelor, în loc de a face ceia ce trebuià, a stricat tot și a pus acolo biurourile cu cancelaria comisiunei însărcinate cu... monumentele istorice !

„Dar, Domnule Ministru, ceia ce ne interesează tot așa de mult pe noi Românii, este cu deosebire trecutul nostru propriu, adică existența noastră din secolul al XIII și până în prezent.

„Din acest punct de vedere, indiferența noastră e culpabilă și ori ce întârziere e dăunătoare și prestigiului țării și demnității noastre naționale.

„Popoare mai mici, mai puțin avute și chiar țări mai nouă ca a noastră, cum sunt Grecia. Serbia și Bulgaria, ne-au apucat înainte din acest punct de vedere.

„Muzeul trecutului nostru, trebue să aibă următoarele secțiuni : a cultului, a culturii, a artelor frumoase, a armatei, etnografiei, economiei ; însă nu avem mai nimic din toate acestea !

„O mică colecțiune de arme se află la arsenal și prin bună înțelegere cu d. general Brătianu și prin buna voință a d-lui general Gheorghe Manu, ministru de războiu, această colecție care exprimă începutul secției militare, atât de importantă pentru trecutul nostru, până inclusiv la răsboiul Independenței, ne va fi pusă la dispoziție.—

„Există încă o mică încercare începută acum 3 ani, așa numitul: «*Muzeu etnografic* român».

„Cu toate că ar fi trebuit ca toate aceste secțiuni ale trecutului nostru să fie la un loc, totuși e bine că s'a gândit chiar astfel să se facă ceva, și să se adune un material care mai târziu va fi greu sau imposibil de găsit.

„Pentru acest «*Muzeu al trecutului nostru*» am făcut mici sacrificii din fondul propriu al Expoziției, pentru a aduna, a fotografia și chiar cumpăra numeroase obiecte.

„Și credeți-mă, Domnule Ministru, că familiile noastre boerești, iubiții noștri moșneni și cei ce posedă obiecte, ce ne interesează, ne-ar oferì mai multe decât credeți dacă ar ști că se află un loc special, o bună îndrumare și cu deosebire siguranță în păstrarea obiectelor; căci nu e român cult, care să nu-și respecte și să-și iubească trecutul său și să nu regrete lipsa unui astfel de muzeu.

„Ideia înființării acestui muzeu, pe lângă altele care privesc pe Ministrul de Domenii, a fost desvolatată chiar din momentul când am publicat primile circulări pentru înființarea Expoziținii.

„Ea este împărtășită și susținută cu căldură, cu deosebire, de Iubitul și Înțeleptul nostru Suveran, care a voit să se pue în actul de fundațiune al Expoziținii următorul pasagiu: „Iar în acea grădină să se ridice multe și mari clădiri, unele vremelnice iar altele statornice și desăvârșite, în care să se adune și comorile din trecutul neamului românesc, și cele din zilele noastre, și să se arate tuturora, pământeni și streini, rodul muncii și al ostenelilor poporului Român și toate bogățiile cu care Dumnezeiasca Pronie ne-a împărtășit".

„M. Sa dorește cu deosebire ca «Cula» acest giuvaer din timpul expoziținii să-și păstreze destinațiunea puind într'ânsa cele mai de seamă obiecte din secțiunea cultului.

„Vă stă în putință, D-le Ministru, să înființați acest muzeu al trecutului nostru cu toate secțiunile, inclusiv aceea a artelor decorative și alături cu secțiunea militară care cred că se va instala în apropriere de pavilionul regal.

„Vă stă la dispoziținne Palatul Artelor și «Cula» și chiar clădirea «Restaurantul Român» și construcțiunea provizorie în care a fost pusă secțiunea etnografică, ce coprindea Transilvania, Bucovina, Istria și Bosnia.

„Păstrați Muzeul clasic unde este și duceți tot ce privește celelalte ramuri la Filaret, sau duceți tot la Filaret, sub direcțiunea actualului director al muzeului, căruia însă îi veți da un subdirector, pe d. Mironescu, om priceput, architect și archeolog, bun cunoscător al trecutului nostru, fotograf și aquarelist în același timp.

„Pe lângă această mică cheltuială, trebue să vă adaog, d-le Ministru, că va trebui să alocați în buget o sumă anuală pentru sistematica și constanta culegere de obiecte din țară, pe lângă săpăturile, ce sper că se vor face mai sistematic pe viitor.

„In acest ultim caz, în construcțiunea Restaurantului Român veți instala direcțiunea generală a Muzeului cu tot ce privește cele necesare pentru studii și publicațiuni.

„In pavilionul etnografic se va putea face un admirabil lapidariu care va putea fi cuprins și în aripele provizorii ale Palatului Artelor, care sunt foarte încăpătoare.

„Tot ce privește muzeul clasic va fi pus în etajul de jos, afară de o parte din aripa stângă, destinată colecționarilor noștri, iar aripele și cu etajul de sus vor servi pentru trecutul nostru și secțiunea artelor decorative pe când în «Culă» se va formà Muzeul bisericesc, iar obiectele ce aparțin secțiunii etnografice vor fi trimese muzeului dela șosea.

„Astfel, d-le Ministru, veți realizà o faptă bună, veți scoate la ivială tot trecutul nostru cu o mulțime de obiecte de seamă, care acum stau ascunse și necunoscute și veți pune Muzeul într'un parc, unde publicul va putea să se primble, să citească, și să gândească, respirând în același timp și un aer curat.

„Mai sunt încă 2 cheltueli ce va trebuì să faceți :

„1) O mică cheltuială, ce se va putea obține dela consiliul de miniștri, acum, pentru mutarea și instalarea muzeului în localul ce vă propun.

„2) Un credit de maximum 300,000 de lei, ce veți puteà obține relativ ușor din excedentul anului curent, pentru facerea a două mari aripi, în dreapta și în stânga corpului principal al Palatului Artelor, pentru lapidariul definitiv și mărirea localului, anexe, grație căreia muzeul nostru va avea pentru lungă durată de timp și în mod suficient un local propriu.

„Bazat pe cultura și sentimentele d-v. patriotice, vă rog, d-le Ministru, să luați cât mai curând dispoziținnea ce veți crede mai necesară, pentru ca dela 1 Aprilie în bugetul dv. să se prevadă micile adaose de care vorbesc mai sus, iar de altă parte,

să faceți ca persoana ce veți crede de cuviință a numi să ia în primire localul și obiectele, de oarece subsemnatul nu are nici timpul necesar, nici destoinicia cerută ca să se ocupe mai departe cu aceste chestiuni, mulțumindu-se cu satisfacția de a le fi stârnit și reușit ca ele să fie dobândite pentru țară.

„Am cerut mai sus, d-le Ministru, un mic loc pentru ca particularii să-și depună tot acolo, după cum au făcut-o deja mai mulți, colecțiunile lor.

„Aceasta se practică și în streinătate și la noi este cu atât mai indispensabil cu cât vom putea astfel mări numărul cunoscătorilor și colecționarilor, cari totdeauna servesc a îmbogăți colecțiunile publice și a scăpa în acelaș timp de perzanie numeroase obiecte, care acum se pierd, se distrug sau trec hotarul.

„In așteptarea grabnicului d-v. răspuns, Vă rog, d-le Ministru, să primiți asigurarea stimei și considerațiunii celei mai alese.

Văzând în acelaș timp și faptul că chiar Ministrul Domeniilor nu răspunde nimic, crezui neapărat necesar a face o nouă intervenire, cu adresa No. 6892, din 23 Ianuarie 1907.

Iată cele ce cuprinde această adresă.

Domnule Ministru,

Ca urmare la adresa mea cu No. 6476 din 25 Noembrie 1906, referitoare la înființarea mai multor muzee în localurile rămase disponibile în urma închiderii Expozițiunii, și cu materialul variat pe care l-am adunat cu această ocaziune, ce vă stă la dispozițiune, am onoare a vă mai aduce la cunoștință următoarele:

„De fapt, Domnule Ministru, hotărârea înființării acestor muzee este coprinsă în următorul pasagiu din „Actul de Fundație", redactat de D-Voastră și iscălit de M. S. Regele și Regina, cu ocaziunea inaugărării Expozițiunii și care sună în modul următor: „Iar în acea grădină să se ridice multe și mari clădiri, unele vremelnice, *iar altele statornice și desăvârșite*, în cari să se adune și comorile din trecutul neamului Românesc și cele din zilele noastre și să se arate tutulor, pământeni și străini, rodul muncii și al ostenelilor poporului Român, și toate bogățiile cu care Dumnezeiasca Pronie ne-a înpărtășit, atât cele ascunse în ape sau în fundul pământului, cât și cele de pe munți și de pe dealuri și cele ce cu belșug în fie care an ne dau holdele mănoase și rodnice ale acestei țări "

Aceste muzee sunt numeroase prin firea lor și pe care mi-am permis a vi le semnala prin adresa mea anterioară; unele vor depinde fatal de Ministerul Instrucțiunii publice și al Cultelor, de care mai depind și artele frumoase precum și direțiunile muzeelor cu caracter științific și cultural.

„Pentru a putea să vă dați seamă de natura acestor muzee și modul cum cred că urmează a se crea, Vă alătur odată cu aceasta adresa ce am înaintat acelui Minister, cu No. 6881, în ziua de Joi 17 Ianuarie 1907.

Rămâne, Domnule Ministru, să ne ocupăm acum de muzeele ce urmează a depinde de Ministerul D-Voastre, precum și de alte creațiuni ce cad tot în resortul acestui Minister.

„Muzeele acestea sunt în număr de 4: „Muzeul de Agricultură" „Muzeul de Silvilcultură", „Muzeul Industrial" și „Muzeul Comercial".

„Primele trei muzee cad direct sub resortul personalului ce depinde de Ministerul D-Voastră și asupra importanței creațiunii lor; cred că nu mai am nevoe să insist, mai ales câud mă adresez D-Voastre.

„Muzeul de Agricultură" va fi instalat în „Palatul Agriculturii" iar „Muzeul de Silvicultură" ar putea foarte bine să fie instalat în „Pavilionul Regiei Monopolului Statului", de oarece ambele aceste construcțiuni, și mai ales a doua, pot dura mulți ani; „Muzeul Industrial" poate fi pus foarte bine, deocamdată, la un loc cu cel „Comercial" în „Palatul Industriei", care fiind așezat pe un teren umplut cu pământuri și resturi de la uzină, are șansa de a dura mai mult ca altele.

„I se va alătura „Pavilionul Camerii de Comerciu" care are tot interesul de a se forma aceste două ultime muzee, rămânând Domnule Ministru a vă consulta în

Fig. 4.

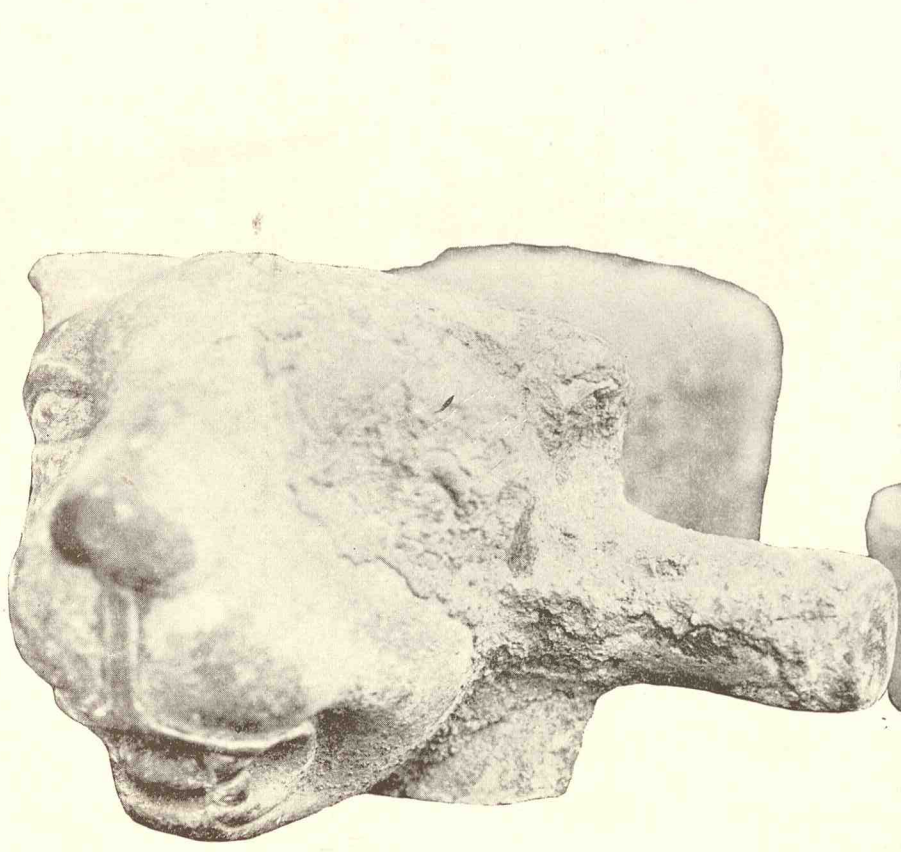

Fig. 5.

Fig. 6.

Fig. 4. — Colecţiunea Maria Istrati-Capşa. — Cap de hoiştie de la o căruţă romană. Romula. Din colecţia Tzupagu.
Fig. 5 — Idem. — Porc mistreţ de la un templu sau de la un însemn religios sau de luptă, ce se purta în vârful unui lemn. Romula. Tzupagu.
Fig. 6. — Idem. — Furcă sculptată de ciobani în munte vara, pentru mireasă, veche de peste 100 ani, din Seliştea, Transilvania.
Oferită de N. Henţiu, în 1907, fost notar în localitate.

Albert Baeť.

această privință cu Direcțiunea Camerii de comerciu, a școalei superioare de Comerciu, Societatea absolvenților școalelor de comerciu, și cu Asociațiunea meseriașilor români

Cum activitatea Comisariatului General al Expozițiuni, va înceta în curând și, personal nu am nici competința nici timpul ca să mă ocup cu aceste chestiuni, Vă rog, Domnule Ministru, ca să bine-voiți să delegați de urgență, dintre personalul superior al Ministerului ce conduceți, pe acei ce veți bine-voi a-i însărcina cu organizarea și conducerea acestor muzee, specialiști ce cred că vor fi bucuroși a profita de fericita ocaziune ce li se presintă, pentru a putea să dea concursul lor, la o operă ce le va fi utilă în primul grad și grație căreia vor putea aduce servicii reale direcțiunilor ce sunt însărcinați de Stat a le conduce.

„Acestor persoane le voi da în primire atât construcțiunile cât și materialul, variat ce am putut aduna.

„Alipind acestuia ceea ce s'a strâns încă de către aceste servicii la Minister vom putea chiar cu începere dela 1 Aprilie, să arătăm publicului că, în urma acestei expozițiuni, a rămas și la noi ceva trainic și util, care va servi ca o nouă și fericită îndrumare în mersul și desvoltarea noastră economică.

„Nu pot încheia această adresă fără ca din nou să atrag atențiunea D-Voastre de asemenea, asupra faptului că urmează să însărcinați pe cineva și cu conducerea „Grădinei Zoologice", care trebuește îngrijită de aproape, pentruca să fie reprezentate aici toate animalele din țară și aduse chiar câteva din străinătate, care pot atrage curiositatea copiilor și răspunde și unei educațiuni serioase.

„Același lucru, vă rog, să-l aveți în vedere și în ce privește școala de horticultură, care are un început atât de fericit, grație personalului de specialiști de care dispuneți.

„Această școală are un rol social și economic foarte important în faza noastră actuală de dezvoltare.

„Pentru instalarea ei mi s'a făgăduit pavilionul Principelui Soutzo și la rigoare ați putea cădea la înțelegere cu Administrația Domeniului Coroanei, al cărei pavilion solid construit, ar fi indicat pentru această destinațiune.

„Nu uit de asemenea, domnule Ministru, cât se așteaptă dela Școala de Apicultură, pentru care avem deja oferit frumosul pavilion al d lui G. Cantacuzino, și care grație d-lui învățător Begnescu — specialist serios — dispune astăzi de un material variat, precum și de școala de sericicultură, la dispoziția căreia se află o casă model și cu duzii plantați anume.

„Rugându-vă, Domnule ministru, în modul cel mai călduros, să-mi faceți cunoscut cât mai curând decisiunile ce veți lua în această privință, vă rog să primiți asigurarea stimei mele cele mai alese.

Iată ce am dorit a face !.

Se vede că această continuă lucrare, spre realizarea unui ideal, și creațiunea unor muzee atât de indispensabile mersului nostru serios înainte și ștergerea petei rușinoase a stărei în care ne aflăm, din acest punct de vedere, nu a plăcut câtorva persoane.

Puține din fericire, dar care nu'și aleg decât armele înveninate și nu au nici un scrupul, când e vorba să'și satisfacă micile lor interese.

Se vor vedea acestea din cele ce urmează.

Fac apel însă la oamenii cu judecată, din această țară, să spuie dacă ceea ce urmărisem, era rău conceput, sau dacă aș fi avut vre-un interes din aceste creațiuni.

Toată această lucrare, a mea, expusă în cele cuprinse până aici a fost cauza că 2 persoane, cele mai puțin îndrituite, să se manifesteze ca adversari, a tot ce doream a face, cu o vehemență și cu o lipsă de bună cuviință și cu o rea credință, după cum am spus o la pag. 445, cum rar s'a văzut la noi. Aceștia sunt D-nii G. Sterian fost, aș putea zice din nenorocire, Director

al Casei Artelor, și D-l Tzigara-Samurcaș, care cu deosebire, nu a cruțat nici un mijloc, trecând adesea alăturea cu adevărul și însinuând pe toate căile, fapte la adresa mea, de o natură astfel, încât mă întreb, cu oroare, de ce nu poate fi capabil acest domn.

Pe când D-l Sterian m'a atacat în mod puțin delicat, dară se vede cât de colo inspirat de alții, între care în umbră se vede clar D-l Tzigara-Samurcaș,—care, l-a sfătuit astfel, în dublul scop: de a mă lovi pe mine și de a face imposibil pe D-l Sterian, care acum desigur regretă fapta și a constatat că era împins la acestea pentru a i se lua locul, — d-l Tzigara-Samurcaș, din contra m'a atacat cu forme, dar cu insinuațiuni și cu calculul premeditat, de a distruge un om, ce'i sta în cale, pe D-l Mironescu, și a mă compromite, cu ori ce chip și cu ori ce mijloace, făcând și zgomot în jurul numelui său, chiar cu ajutorul unui scandal public, spre a'și asigura o situațiune.

Sunt oameni cari se servesc de ori-ce armă.

Ca mijloace, utiliza ura de care este capabil un anumit cerculeț junimist, curtenirea către d-l Haret, căruia 'i-a tocit în deajuns scările pentru a'și asigura locul de la Muzeu și s'a servit și de cercul socialist, care prin „Viața Românească", de la Iași, a mai publicat și altă dată lucruri urâte, ne exacte și ne românești, la adresa Expoziținei din 1906 și a mea[1]).

Domnul acesta, păscuește în toate apele.

Voi începe cu D-l Sterian.

La adresa mea, făcută ca Comisar General, Ministrului Instrucțiunei Publice, din 18 Ianuarie 1907, No. 6881, și publicată la pagina 14 din No. 11 și 12 al acestei reviste, pe care Ministrul, chiar după 2 săptămâni de la primirea ei, totuși 'mi declarase că nu o cetise încă, D-l G. Sterian fără să consulte pe Ministru, fără a fi fost întrebat, dar în acelaș timp și fără a fi pedepsit de acesta, cum merita, s'a găsit în drept a-mi răspunde prin o adresă către Ministrul său, care nu'i ceruse avizul, și pe care adresă o tipări dela început în broșuri și o distribui la toată lumea.

Curagiul său să înțelegea, căci partidul conservator era pe punctul de a se retrage, și nu-i trecuse prin cap că D-l Haret 'l va înainta. . . . . în rezervă, și nici că D-l Tzigara-Samurcaș 'i râvnea succesiunea.

Broșura sa: *Muzeele Noastre*, tipărită luxos pe socoteala Statului, are 23 de pagini, cu un conținut copilăresc și pătimaș.

Banii publici, de la Casa Artelor, nici de data aceasta n'a știut D-sa să-i întrebuințeze; D-sa, care fără nici o pregătire, ajunsese să încaseze 800 lei lunar, mai bine ca un profesor universitar, ca Administrator al Casei Artelor și alți 320 ca profesor de decorațiune al Școalei de Arte Decorative, pe lângă cei 5000 ce-i dădu în August 1906, D-l Vlădescu, ca indemnizație pentru marea muncă ce desfășurase cu ocazia Expoziției!....

Acești ultimi bani i-au servit în parte pentru a da un banchet la Capșa, în ziua căderii d-lui Vlădescu, protectorul său, către care mă critică și pe care 'l execută, bine înțeles fără milă, când vorbiă cu mine.

Sunt convins însă, că astăzi D-sa regretă ce a făcut, de oarece, dacă am vre-o vină față cu acest domn, e că crezându-l mai bine pregătit 'l numisem alăturea cu D-nii Berindei și Cerchez în Comisiunea care dimpreună

1) Vezi, ca culme: Moș Gheorghe la Expoziție. Viața Românească, 1906.

cu D-nii Burchuș și Victor Ștefănescu, trebuià să pregătească planurile construcțiilor dela Expoziție.

Pe atuncea, eu 'l credeam architect în regulă, căci nu știam că la Paris nu făcuse nici o școală serioasă, astfel că D-sa poate fi considerat numai ca absolvent al școalei de: Hautes Études d'Architecture, de la Bacău, după cum spuneà un glumeț.

La Paris toată activitatea sa a consistat în a se înscrie în atelierul Architectului Gaudet, atelier ce a părăsit înainte de vreme, din cauza unor admirabile planuri, aduse din călătoria sa în Italia și care erau cu totul în dezacord, nu cu mijloacele bănești ce moștenise, dar cu ceeace știau colegii săi că poate să facă, și cari au fost cam cruzi cu bogatul lor coleg, cari a fost nevoit a părăsi atelierul și a rămas numai cu studiile călătoriei din Italia!...

Eu însă nu știam nimica de toate acestea când l-am numit în Comisiune.

D-sa a luat parte la numeroase ședințe, adesea fiind față și Ministrul Ioan Lahovari, și a discutat în special, cum o știu colegii săi, propunerile acestora în ce privește tocmai crearea Palatului Artelor, unde erau multe dificultăți de învins. Asta nu-l împedică, cum vom vedeà, de a criticà în adresa sa, foarte copilărește de altfel, ceeace ușor se înțelege, tocmai ceeace s'a făcut de aceștia alături cu d-sa la această construcție.

Am văzut dela început încă, că erà nemulțumit, că doreà cevà mai mult, să'l fac cevà mai mare, de bună seamă Inspector General, în locul Architectului Berindei. Atunci l'am lăsat să se.. plimbe. — Inde Irae! de care a profitat D-l Tzigara-Samurcaș pentru a'l îndemnà să scrie broșura sa.

Broșura sa va rămâneà un monument neperitor din partea unui om ce ajunsese în țara noastră Administratorul Casei Artelor.

In ea începe prin a mă acuzà că de ce nu s'a pregătit Expoziția mai sistematic și cu mult mai înainte.... ca la Paris!...

Românul, de felul D-lui Sterian, nu vede decât prin Paris. Pare, că eu nu aș fi dorit ca lucrurile să se fi făcut și la noi, mai în liniște și mai complect; dar faptul brutal e, că am fost numit Comisar General la 24 Mai 1905, și că Expoziținea s'a deschis oficial la 6 Iunie 1906, și încă de fapt chiar dela 14 Mai, când se și constată prima intrare plătită la casă.

Iată poznele ce scrie și care se potrivesc la noi, cum zice Românul „Ca nuca 'n părete":

«Cu mulți ani înainte de inaugurarea Expoziției din anul 1900 erà știut de toți că se va clădi un pod peste „*Seine*" și că se va deschide o nouă cale între „*Les Champs Elysées*" *și Esplanada Invalizilor*, că la dreapta și la stânga acestei noi artere vor fi două palate menite să înlocuiască vechiul Palat al Industriei dela 1867 cari numai corespundeà noilor cerințe, înființându-se astfel, un drum nou, mai frumos și mai lesnicios, pentru a legà centrul cu cartierul Invalizilor, care luase prin înmulțirea frumoaselor clădiri și a populațiunei o mare importanță".

„*Seine*" și „*Champs Elyseés*", lângă *Esplanada Invalizilor*, e o sterianidă foarte frumoasă. Restul, ce are afaceu cu expoziția noastră!! Ce a făcut D-sa la noi, căci ocazie-i am dat a se manifesta, asta ar trebui să ne spue!

De altfel e cunoscut că eu pregătisem și la noi lucrurile să se facă cu liniște, căci, cum se va vedea în raportul general, ce va apare, am cerut M. S. Regelui facerea acestei Expoziținni, în Noembrie 1903, iar proectul program, ce mi se ceruse, îl depusesem încă din Februarie 1904, atât M. S. Regelui, cât și miniștrilor Sturdza și Haret. Vina, deci, nu e a mea.

Prin urmare D-sa care le cunoaște acestea nu trebuea să inducă în eroare opinia publică.

De altfel mulțumesc lui Dumnezeu, că Expoziținea, chiar astfel cum a fost făcută, și cu tot concursul, atât de puternic, al D-lui Sterian... a fost totuși mai bine decât ne-am așteptat.

Dar unde D-sa depășește marginile permise chiar vârstei sale fragede . . . . . e când scrie:

„La noi nu se știe nici până în ziua de astăzi, când s'a închis de mult Expoziția, ce o să devină clădirile definitiv construite acolo, nu se știe ce o să facem cu Palatul Artelor, cu Arenele și Cula".

Iată de ce am publicat circulările și adresele mele de mai sus: pentru ca să se vadă buna credință a acestei critice și ca toți să constate, că din contra noi știam ceeace trebuia să se facă acolo. Că nu s'a făcut, ce trebuià, nu e vina noastră.

Acest pseudo Architect critică în urmă Cula, că e prea mică pentru un Muzeu religios, par'că am pretins vreo dată, că toate obiectele ce ar puteà constitui, la noi, un Muzeu religios, ar trebuì să se vâre numai în Culă.

D-sa, pe care din nenorocire 'l crezusem, pe nedreptul altfel, astfel că'l pusesem alături cu D-nii Berindei, Ștefănescu Victor și Burcuș, când a luat parte adesea la alcătuirea planurilor definitive, găsește că:

„Dacă am vrea să facem un Muzeu religios cu toate bogățiile cari există numai în Muzeul nostru, fără a mai vorbi de cele ce se află la Iași, la mânăstirea dela Neamț, Horezu, Bistrița și altele nu ar ajunge o Culă, ci ar trebui douăzeci de Cule, căci puțini sunt acei cari cunosc și pot aprecia bogăția vechilor noastre odoare bisericești atât ca număr cât și ca artă".

Vedeți cât e de priceput în critică, *după răsboiu,* vorba Românului, când viteji se găsesc cu duiumul.

D-sa mai continuă:

„Palatul Artelor este o clădire zidită în pripă în timpul ernei cu ziduri prea groase, cu săli prea mici, cu spațiuri enorme perdute. Planul acestei construcțiuni, conceput de asemenea în pripă, nu prevede nici o destinațiune specială. Cele două săli de jos sunt întunecoase și înguste. Sălile de sus, în număr de trei, [1]) sunt iarăși înguste și primesc o lumină din cele mai defectuoase: de sus, dintr'un tavan cu geamuri insuficiente, și o altă lumină laterală, falșă, dela învelitoarea unui „hall" prea înalt, prea mic în raport cu înălțimea lui, și inutilizabil".

„Prin faptul că clădirea a fost zidită iarna și că are ziduri *exagerat de groase, tencuelele au închis în ziduri o cantitate enormă de apă, care nu va eși de cât dărămându-se tencuelele și tăsând zidurile să se usuce vre-o doi ani*".

Toți știu însă că Palatul *e perfect uscat, că nu a căzut nici o tencuială, și că recepțiunea s'a făcut în cele mai bune condițiuni.* De sigur absolventul înaltei școli de arhitectură de la Bacău..... n'are noroc în scrierile sale de specialist!...

Unde atinge culmea e când zice:

„Cred în sfârșit, ca acest Palat ca să servească de muzeu, trebue să fie încălzit, și pentru a stabili o temperatură potrivită într'o astfel de construcție sunt necesare aparate puternice și costisitoare și se cere o cheltuială de combustibil colosală".

S'au se știe, că tocmai în vederea creerei unui Muzeu acolo, s'a pre-

1). Sunt 7 săli mari de tot și 4 mici! la fiecare cat, fără intrarea de sus și Holul de jos. Cât adevăr!... și a avut planurile în mână, clădirea există și are curajul a scrie astfel de inexactități.

văzut în sub sol, localul necesar pentru instalarea caloriferului, care după devizul arhitecților ar fi costat, cu totul, între 30 și 35 mii lei.

In ce privește colosala cheltuială de combustibil, D-l Sterian trebue să știe că orice Muzeu să încălzește plătindu-se combustibilul.

Poate că D-sa a aflat vre'un sistem, în adâncul său spirit de economie, fără combustibil, nu are decât să-l indice.

Dar unde devine glumeț, e când discutând propunerea mea de posibilă lărgire a Muzeului, *în viitor*, zice:

„Se simte deci nevoe, cum o recunoaște însuși d-l d-r Istrati, de a se clădi săli în dosul acestor aripi, și d-sa prețuește cheltueala pentru un supliment de clădire la suma de 300.000 lei. Eu unul cred că ar trebui mai mult, pentru a construi încăperile necesare unui Muzeu cum îl visează d-l Comisar General, și care să fie ca suprafață utilă în raport cu fațada clădirii. Dar să zicem că 300.000 ar fi de ajuns. D-sa uită *că toate tencuelele interioare trebue date jos și refăcute, zugrăvite din nou, și că stabilirea unui sistem de încălzit, puternic, afară de multe cheltueli neprevăzute, vor mai cere peste 200.000 în total 500.000 lei, adică jumătate de milion.* **Cu această sumă ori cine se poate învrednici a clădi un Muzeu cum să cade și în sensul adevărat al cuvântului, chiar în centrul Capitalei.**“

Sau, 300.000 lei, pentru un arhitect adevărat, sunt suficienți spre a se face ceace am cerut în adresa mea către Minister, reprodusă mai înainte, dovadă că tot Palatul Artelor a costat numai 600.000 mii pe când jumătatea D-sale de milion, în mâinile D-sale, s'ar încinci și încă !.

După ce arată că:

„Totodată vă pot asigură că dacă s'ar expune tablouri în Palatul Artelor numai câteva luni, *în timpul ernii, ar trebui în primăvară, să le adunăm cu lopețile de pe pardoseala sălilor.*“

Ceiace eu n'am cerut să se facă, căci nicăeri n am spus să se mute tablourile *pinacotecilor din Iași și București;* apoi spune și un lucru neexact, de oarece, și în prezent, se află acolo tablouri și obiecte destul de numeroase, fără ca cineva să fi avut nevoe să facă apel la calitățile, de muncitor cu brațele, a cunoscătorului d-l Sterian, ca să le scoată cu lopețile !.

Iată ce va să zică când omul păcătuește prin prea multă știință și bună credință în discuțiuni.

Marele cunoscător mai spune că:

„Cula este o clădire *compusă din trei săli mici întunecoase și supra puse*“.

Nu știe nici atât, că afară că aceasta constitue caracterul culei, dar că pentru o astfel de expoziție, trebuià tocmai un astfel de mod de luminare, care e tocmai propriu bisericilor noastre.

Aș puteà să-i adaug, că la muzăul Cluny, din Paris, s'a micșorat anume ferestrele, pentru a obține acea lumină redusă, care servă mai cu prință la expunerea unor astfel de obiecte. De altfel ceeace a obținut, în aceste condițiuni, d-l Al. Bellu, acest priceput și modest muncitor, a încântat toată lumea cunoscătoare. D-l Sterian nu a înțeles lucrul, cu atât mai rău pentru d-sa.

Dar când devine hazliu e când afirmă următoarele:

„Sunt dator să protestez, domnule ministru, cu toată energia în contra acestei afirmațiuni neînsemnate, atât în numele meu, cât și în numele domnilor directori actuali ai pinacotecilor noastre *căci de douăzeci de ani, de când frecventez pinacotecile din țară, vă pot încredința că nu s'a deteriorat nici un desen, nici măcar o ramă.*“

Fac apel la toți oamenii cinstiți care au vizitat, așa zisa, *pinacotecă din București* se constate, încă odată, sinceritatea și exactitatea afirmațiunilor d-lui Sterian.

Nu aveți decât a trece, să vedeți, halul în care se află chiar în prezent frumoaza pânză a lui Grigorescu: *Cortul cu țiganii în câmpie.*

Când am făcut testamentul regretatului Grigorescu 'i-am propus ca în loc de 50 mii de lei, să lase mai bine statului câteva din pânzele sale. Deși pe patul de moarte și slăbit, toată firea lui s'a cutremurat, și cu vioiciune mi-a răspuns: *Nu las nici o singură pânză, căci am văzut personal în ce mod netremnic au fost păstrate*, ceiace mi-a afirmat și fiul său. Chiar în prezent, o pânză de a d-sale se află pusă *pe podele* și astfel așezată încât tot praful vizitatorilor cade pe ea și o va strica cu atât mai ușor cu cât e din acele colorate deschis.

Pun aceasta în vederea d-lui Mirea, actualul director, care recunosc că-și dă mai multă osteneală pentru a așeză mai bine o parte din pânzele ce are în localul absolut restrâns de care dispune.

Pânze de a lui Grigorescu au fost lăsate pe un perete pe care curgeà apa și unele iarăși mâzgălite de începătorii cari voind să le copieze 'și apropiau prea mult penelul de ele pentru a vedeà dacă culoarea erà la fel!

Mai adaog că d. Constantin Arion mi-a declarat, că pe când erà Ministru al Instrucțiunii publice, a fost dus, la 1900, de colegul său Costică Olănescu, revoltat de cele ce văzuse, să constate că o pânză a lui Grigorescu *erà tăiată în două printr'un geam ce se spărsese.* Și Columba nevinovată, care se numește Sterian, și care a dat dovadă de atâta ușurătate până în prezent, în marea sa înfumurare, de fericitor al Artelor Române, să transformă în cloșcă care să acopere faptele rele ce au avut loc!

Chiar astăzi 13 Februarie când revăd aceste note, sălile pinacotecei sunt pline de un fum gros, foarte prielnic picturilor!...

Tot așà după ce alții au avut meritul, la care am contribuit și eu, pentru a se cumpărà casele lui Aman, cu toate pânzele ce erau acolo, spre a se începe și la noi cinstirea memoriei acelora cari au lucrat pentru țară, și a stimulà și pe alții să facă astfel de creațiuni, și fiindcă arătasem că, în înalta sa pricepere, stricase tot ce erà și nu făcuse nimic, răspunde în adresa sa către Ministru, insultând pe văduva ilustrului pictor, căci iată ce spune:

„Când am intrat în funcțiunea de director al Artelor și Clădirilor, am găsit un conflict pendinte între Doamna Aman și custodele localului cumpărat, *nu am mai găsit însă două tapete de Gobelins* [1]), *al căror loc a rămas gol pe perete, precum și alte tablouri pe care le știam acolo,* și mi-a părut rău că nu au fost cuprinse în inventar, fiindcă erau de preț. Conflictul erà groaznic și nu știu ce amestec mai aveà d-na Aman cu fosta d-sale proprietate, faptul este că am găsit tablourile și lucrurile în ordine, dar clădirea zidită în parte cu materiale proaste [2]), într'o stare foarte de plâns: un zid crăpat de sus până jos, și lăsat ca de vreo 10 centimetri, ferestrele și ușile exterioare deteriorate de intemperii și nereparate demult, toate *țevile de apă și sârmele conductelor de lumină electrică smulse și stricate cu voință*, luminătorul spart și lăsând ploile să străbată în casă [3]).

---

1) Gobelinurile fuseseră vândute cu mulți ani mai înainte la Paris și nici nu a fost vorba să le ia Ministerul!... Ce să mai zic!

2) Absolut neexact. Greșește când vreà să arate că e architect.

3) Totul neexact.

„O mare parte din aceste stricăciuni au fost puse pe seama custodelui, un tânăr modest și fără sprijin, care stăteà *acolo înghesuit cu familia lui într'o odăiță întunecoasă.* A trebuit ca custodele să fie sacrificat, să-l îndepărtez deacolo din funcțiunea ce o aveà, dându-i o altă însărcinare. Custodele acesta este *duiosul* poet St. O. Iosif".

Toți știu însă că d-na Aman nu e capabilă de astfel de acte, și că fiind extrem de bună gospodină și găsind casa, așa de curat întreținută de d-sa, într'o stare imposibilă, a fost revoltată de cele ce a văzut și la observațiunile juste ce a făcut, a fost totuși insultată de custode.

Duiosul poet, își adunase acolo toate rudele și dacă recunosc talentul d-lui Iosif, ca poet, orice om cu judecată va înțelege că nu d-sa, ca poet, puteà să fie un bun custode la o pinacotecă.

De altfel D-na Aman 'i-a scris astfel D-lui Sterian încât nu a mai răspuns. Vedem dar, cum ilustrul architect, nu respectă nici memoria lui Aman, pe care'l am auzit criticându-l, à la Sterian!

Dar unde Domnia Sa arată în mod desăvârșit ce poate, e când scrie următoarele deșteptăciuni, relative la biografia lui Aman făcută de mine.

„Nu *am citit broșura* D-lui Dr. 'strati și e posibil că nici voi citi-o vreodată precum îl sfătuesc să nu citească nici D-sa vre-o scriere de a le mele asupra lui Lavoisier, Berthelot sau Unverdorben, *dacă m'aș pune eventual să scriu așa ceva la bătrânețe*".

„Deci cu toate că nu am cetit pomenita broșură, totuși cred că iubesc și respect pe Aman cel puțin pe atât cât și d-sa și că în tot cazul îl cunosc mai bine."[1])

Asta e prea lată.

In ce privește bătrânețea, D-l Sterian nu e cu mult mai tânăr decât mine.

Aș părea și eu mai tânăr dacă aș avea timpul și obiceiul a mă cărui până și la mustăți. De altfel eu nu caut a dovedi tinerețea mea, în mod astfel, încât să fiu nevoit a trece, ca profesor și membru în jiuriu a elevelor mele, pe la judecătorul de instrucție!...

In ce privește că nu a cetit broșura mea, n'am nevoe să mi-o afirme căci acum știu că n'a citit nimica în toată viața sa.

Asta nu mă va descurajà însă de a complecta scrierea biografiilor celor mai de vază Români, pe terenul cultural, cum am făcut până acum, căci de sigur, după noi vor exista mai puțini Sterieni și mai mulți cetitori.

Mai am cu D-l Sterian și următoarea explicațiune și trebue să insist la toate aceste delicate atențiuni ale sale, deoarece se va vedea, în urmă, că toate acestea au fost plagiate, în mod artistic, în *Cronica Artistică* (?) a D-lui Tzigara-Samurcaș.

„Instalați, ca să dați o satisfacție D-lui D-r Istrati, pe D-l Mironescu în fostul restaurant și dați-i o mică retribuțiune că să păzească *toate vechiturile* ce le-a adunat din fondurile expoziției și care, *ele prin natura lor, nu riscă nici o stricăciune.*— D-l Mironescu, deși architect, pictor, arheolog, fotograf și acuarelist, după părerea D-l D-r Istrati—merită această răsplată de a fi gratificat și însărcinat cu paza și conservarea lucrurilor pe care le-a adunat D-sa cu atâta pricepere".

Pe D-l Mironescu l'am cunoscut prin D-l N. Iorga care mi l-a recomandat, pe dreptul. Văzând calitățile sale reale am căutat să'l utilizez cu ocaziunea expoziționei. În răspunsul ce voi da mai în urmă D-lui Tzigara

---

1) Nici una, nici alta!..

Samurcaș se va vedea ce rămâne și din acuzarea de nepricepere a D-lui Mironescu, precum și în ce privește valoarea materialului adunat.

Țin însă ca această apreciere, sănătoasă și corectă, reprodusă mai sus a ilustrului D-l Sterian, să nu lipsească publicului care trebue a fi pus exact în curent cu cele petrecute.

Și D-l Sterian știe cine e D-l Mironescu și prin urmare nu spune adevărul zicând contrariul. Când a scos ziarul său de architectură, a cerut chiar D-lui Mironescu un studiu relativ la stilul românesc care însă n'a fost publicat până în present de oare ce nu a mai apărut No. 3 a revistei D-sale.

Totuși D-l Sterian nu a avut încă timp să înapoeze articolul ce păstrează.

In altă țară un Ministru care ar fi primit o astfel de adresă, din partea unui șef de serviciu, ca acea a D-lui Sterian, de sigur că acesta ar fi fost distituit motivat și ar fi fost pus să plătească și banii cheltuiți, din punga Statului, cu tipărirea ei, de oarece broșura poartă în frunte următoarele :

Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice

„Administrația Casei Artelor"

Ceia ce se cădea să facă D-nul Disescu, care recunosc că era atunci ocupat cu chestiuni mai importante, a făcut-o, din fericire, D-nul Haret : Gloria acestui balon fără cârmă s'a sfârșit, *Sterian ,Fuit*'. Personal, o regret, căci nu m'am așteptat nici odată, să'l cunosc în tristele situațiuni, cum ne-a apărut în timpurile din urmă. O regret cu atât mai mult cu cât cunoscându-l de când era copil, nu așĭ fi crezut că e capabil de a servì de unelță, și de de o unelță așa de josnică. A plătit însă copilăria și îngânfarea sa, fie... ertat !

Să trecem acum la D-nul Tzigara-Samurcaș.

D-lui, dacă nu are simțul artistic al D-lui Sterian, care din acest punct de vedere, e de lăudat, fiindu-i absolut superior, 'l întrece prin calculul cu care procedează și prin mijloacele, nu tocmai de laudă cu care m'a atacat. Nu l'am cunoscut de mult, dar dela început am avut sentimentul că am aface cu un om, fără o specialitate hotărâtă și gata numai de a lua văzul, celor creduli, și care caută a profità, de orice ocaziune, spre a face sgomot în jurul persoanei sale, și a'și crea situațiuni bune.

Iată de ce încă din anul 1904, Martie în 4, deplângând violența cu care atacase pe D-nul Petrașcu — violența și nerespectarea adevărului, sunt însușirile sale — 'i scriam :

„Vedeți că aveam dreptate, când v'am spus, să lăsați certele la oparte, să nu vă pierdeți timpul în polemică, care foarte adesea ne scoboară în fața cititorilor și să'l întrebuințați mai bine pentru lucrări mai serioase, cari ne lipsesc".

Din nenorocire, nu numai că nu a lucrat nimic, dar absolut nimic serios, dar de atunci activitatea sa, devine tot mai specială, în reclamă, și în tendințe de așĭ crea situațiuni, la care studiile sale și munca sa nu-i dau dreptul a năzuì.

D-sa de altfel, şi-a făcut o specialitate — singura ce are în realitate, şi pe care-i o recunosc, în mod larg, — acea de a fi mai mult ca violent în polemicele ce ştie a crea, şi în care armele de care se serveşte sunt departe de a fi totdeauna curate.

Sunt mai mulţi, în Bucureşti, pe care-i a atacat, căutând a se servì de aceste mijloace, ca de nişte trepte spre a se suì.

A căutat să o facă şi cu mine, dar eu nu cedez la astfel de arivişti, fără nici o pregătire, şi cărora nu le datorim nimic serios ; şi cu riscul de a'mi pierde din timpul meu, ţin a'l presenta publicului cum este.

D-sa e — şi nu mă aşteptam la altceva — şi tiran cu cei mai slabi şi e foarte slab.... şi gingaş.... fată cu cei tari. O ! ştie să se insinue la unii şi să facă zile fripte, altora.

Eu 'mi pun această întrebare, şi sunt curios a află la adresa cui un om de o reală valoare, D-l Dr. Sârbu, autorul a mai multor lucrări serioase, şi care a luat marele premiu de 12.000 mii lei, dela Academia Română, pentru lucrarea sa *Istoria lui Mihai Viteazu*, premiu ce'l luase înaintea sa Alexandri şi Cojbuc, la adresa cui, zic, a scris următoarele pagini în această lucrare:

„Dar întâia jumătate de an am dus'o cu greu, aşa că nu puteà fi vorba de ştiinţă. In Maiu 1902, prin graţie prea *înaltă*, *am fost pus într'un serviciu*, (1) *care oricât de modest era, sub un şef de omenie*, şi în condiţiunile în care ocupase năintaşul meu postul, puteà fi un prilej de muncă cinstită pe terenul ştiinţei mele, după ce'mi uşurà grija traiului, cu celălalt post împreună, ce'l aveam mai de înainte. Dar şeful, sub care eram menit să slujesc era un câne, de pe care cultura apusană nu isbutise a şterge nimic din barbaria atât de deasă în orient, şi pe deasupra eu aveam nenorocirea să fiu pus în potriva voinţei şi aşteptărilor lui. Astfel slujba mea era prefăcută, dintr'un serviciu pentru un om cu carte, cum fusese, într'un serviciu de hamal, împreunat cu tot felul de sâcâeli şi de intrigi, în aflarea cărora barbarii au fost totdeauna prea vestiţi meşteri. Cu atât mai vârtos un barbar rafinat, cum e fostul meu şef, pentru a cărui caracterizare n'aş puteà aveà alt cuvânt mai nemerit, decât o derivaţiune franceză din latinescul *canis*, cuvânt, a cărui asprime însă hârtia mea, în „Prefaţa“ lui Mihai Viteazul, nu o poate primì. Supt un astfel de şef, cu care nu trebuia să stau împreună mai mult de 24 de ore (în care timp ş'a arătat arama), nici atunci, dacă eu aşi fi fost şeful lui, în această stare de umilinţă, am tânjit un an şi 8 luni. Am răbdat toate, până ce nu s'a mai putut (până ce chiar pe şef l'am adus la disperare cu răbdarea mea), pentru adâncul *respect ce datoram celui Prea Inalt, care binele mi-a voit, şi la a cărui picioare aduc şi cu acest prilej mulţămirile mele prea aplecate*“.

. . . . . .

„Din robia acelei slujbe, care era pe cale a-mi sdruncina sănătatea, şi în care condeiul meu a trebuit să rugineascâ de tot, căci nu-mi lăsà nici timpul nici liniştea sufletească, pentru lucrări aşezate ale duhului, m'au liberat, aceia, a căror iubire, încordare voioasă pentru jertfe peste puterile lor şi drag neînchipuit de ideale, nu m'au părăsit nici odată“. (2)

Cine oare ar puteà să ne spună de cine este vorba în aceste triste rânduri, în care omul este bine descris.

Personal, nepriceput cum sunt în ale filologiei, şi neânţelegând înţelesul cuvântului *canis*, am deschis pe Larousse şi acolo am găsit, cumplitul epitet, pe care victima o aruncă în faţa călăului său.

---

(1) A fost funcţionar la Fundaţiunea Carol, unde tronează d-l Tzigara-Samurcaş.

(2) Istoria lui Mihai-Vodă Viteazul, Domnul ţărei româneşti. I. De Dr. Ioan Sârbu. Bucureşti 1904. Paginile II şi III.

Alţii 'mi-au atras atenţiunea asupra acestui pasaj, şi citindu-l, multe 'mi-am explicat, din cele ce am suferit şi eu de cât-va timp.

Să vedem acum care a fost atitudinea D-lui Tzigara-Samucaş şi faţă de alte persoane decât mine.

D-sa care se declară de fiul spiritual al D-lui Tocilescu, care l'a ajutat foarte mult în ţară şi în urmă a făcut tot posibilul ca să fie trimis în streinătate, la insultat totuşi în mod ordinar şi 'i-a dovedit protectorului său cea mai neagră nerecunoştinţă.

Cunosc pe D-l Tocilescu.

Admit chiar, fără greutate, că multe din cele spuse contra D-sale sunt adevărate, totuşi un om cu inimă, un om care-şi dă seama, mai bine, de sentimentul recunoştinţei, un om ce'l numeşte *părinte spiritual* pe protectorul său, nu-i era permis să facă ce-a făcut D-lui Tocilescu.

Adaog astea ca să dovedesc şi sentimentele alese ale D-lui Tzigara-Samurcaş către cei ce 'iau făcut bine.

Acum cred că şi D-l G. Sterian, intimul de odinioară al D-lui Tzigara Samurcaş va vorbi în curând, pentru a arăta recunoştinţa ce i-a purtat acesta.

Am cunoscut puţin pe D-l Samurcaş, lucru pentru care mă felicit acum, după ce-l cunosc astăzi pe deplin.

Nici nu ştiam chiar, decât în urmă, de tendinţele sale de a se improviza Director al unui Muzău special, după ce nu putuse să decapiteze pe D-l Tocilescu pentru a-i luà locul.

Se improviză deodată, atât prin cunoscutele procedee şi prin neatenţiunea Guvernanţilor noştri, cât şi prin protecţiunea prietenului său de moment Sterian, când era Director al Casei Artelor, director de Muzeu Etnografic, lucru pentru care D-sa n'are nici o pregătire specială nefiind de loc nici naturalist, nici archeolog.

De aceea caută să-l numească şi Muzeu al Artelor Decorative, de oare ce obţinu o diplomă în această specialitate, *Ex Regno meo,* în Germania, la Munich. — De altfel vom vedea mai la urmă ce ştie D-l Tzigara-Samurcaş, care a început să bâzâe ca arbitru şi să devie Schneidig, în atmosfera nu tocmăi curată a Bucureştiului şi ţărei, care din nenorocire este o seră prielnică încă Ariviştilor şi înfumuraţilor.

Prin circulările noastre şi adresele către Miniştri dându-şi seama că voesc a conlucra la crearea unui Muzeu al *trecutului nostru* şi că puneam în evidenţă pe D-l Mironescu, pe care se va vedea în ce împrejurări îl cunoscusem şi ce lucrări făcuse, D-sa văzu imediat în acesta un adversar, cu atât mai de temut, cu cât acesta îi este absolut superior, şi începu îndată contra noastră, o campanie de desfiinţare a lui Mironescu, prin cele mai ordinare mijloace, şi de calomnii şi de joasnice insinuaţiuni, făcute cu abilitate astfel încât te crucești de bizantinismul acestui om, care nu are nimic din pornirea deschisă, poate chiar cam brutală, dar pe faţă şi cu arme legale, a Românului, reamintindu-ne pe acei Grecotei, din porturi, de origină din mahalalele Constantinopolului, gata să distrugă adversarul cu cuţitul, stând la pândă, pe la spate şi prin întuneric.

Să vedem acum care i-a fost conduita sa faţă de mine în timpul expoziţiunei.

Aflasem că ar puteà să-mi fie util pentru aşezarea obiectelor adunate în Palatul Artelor şi doritor cum am fost de a lăsà câmp liber ca să se

manifesteze toți cei ce aveau vlagă într'ânșii, îl rugai — necunoscându-l în deajuns, și crezând că va aveà vre-o valoare reală—să-mi deà concursul său.

Primi astfel a face această lucrare în locul D-lui Iorga, și bucuros îi pusei totul la dispoziție, fără să-i indic mai înainte și diurna ce urma să primească.

Care 'mi fu surpriza displăcută când văzui cum procedează.

Se purtă la început arogant cu personalul Palatului Artelor, fiind absolut aspru, cu deosebire, cu D-l Mironescu pe care ajunsese aproape să-l insulte.

Câteva zile cât a stat acolo, nu a fost capabil să așeze un singur obiect, pe când d-l Belu ne uimeà prin priceperea, bunul gust, liniștea cu care lucrà și buna cuviință ce puneà față cu personalul Culei, unde reușise să facă lucruri admirabile.

Când m'am dus la Palatul Artelor, am constatat cu multă mâhnire sufletească, absoluta sa nepricepere în ce privește arheologia noastră.

Lucruri adunate cu atâta greutate, cu deosebire de pe la bieții răzeși ; obiecte, scumpe trecutului nostru, ca arme, echipamente de cai și haine, obiecte de casă, etc., etc., în urma triajului ce ziceà că a făcut, le declarase de *cutii de sardele,* de *porcării* și le aruncase grămadă în două camere obscure și care la acea dată erau umede, de oarece Palatul Artelor abia fusese terminat, acestea petrecându-se prin luna lui Iunie 1906.

Le aruncase, cu dispreț, fără cuget, încurcându-le etichetele, și personalul știe că de atunci încă multe din aceste obiecte au perdut fișele lor, și se va vedea, că aceste obiecte, după cum declară adevărații cunoscători, aveau o valoare reală și dacă această valoare erà mare pentru directorul Muzeului Etnografic din Pesta, de pildă, cum trebuiau să fie ele pentru noi Românii și doară d-l Tzigara-Samurcaș, trece și d-sa de român deși Tzigara și Samurcaș.

Am văzut îndată că acest D-n voește numai a mâ încurcà și că capacitatea sa nu mi-o dovedeà de loc, pe când răutatea sufletească îmi mi-o arătà în mod desăvârșit.

In ce privește însă sinceritatea acțiunei sale, caută să adaug, că foarte numeroase obiecte dintre acele ce aruncà ca netrebnice, au fost luate tocmai de d-sa, în urmă, pentru muzeul zis Etnografic și cu care se fălește acum, prin reclamele ce zilnic își face prin jurnale și din care reese că toate calitățile rasei române și tot trecutul nostru, așà de interesant, servesc de reclamă pentru piedestalul ce vreà să-și ridice d-l Tzigara-Samurcaș.

Din aceste obiecte, declarate *netrebnice*, d-sa a luat *peste o mie* în urmă.

In timpul când d-sa lucrà în acest mod la Palatul Artelor, dădusem una din cele 22 încăperi ale Palatului Artelor d-lui Tocilescu, ca Director al Muzeului Statului, pentru a așezà expoziținea sa. Adaug că personal nu vorbesc d-lui Tocilescu și că nu iam cerut să-mi dea nici un concurs și nici nu puteam să-l oblig a-mi încredința obiectele sale, cunoscând mai ales raporturile dintre d-sa și d-l Tzigara.

Acesta profită de ocaziune pentru a se retrage cu sgomot. Mă lăsă cum era mai rău, cu timpul pierdut și nimic așezat, dar totul încurcat. Făcui tot ce am putut în urmă ca împreună cu d-l Mironescu se arangem Secția Retrospectivă și astfel cum a fost văzută și admirată, nu numai de cei din țară, dar și de mulți din străinătate.

In orice caz, în lipsă de mai bine, și am văzut ce bine mă așteptà

cu d-l Tzigara-Samurcaș, ne-am făcut datoria în mod cinstit și pe cât ne permiteau mijloacele și graba cu care lucram.

Dela acea dată începù să-și prepare cinstitele și demnele sala arme de luptă.

Cari îmi fu însă surpriza când cu ocaziunea anchetei ce am provocat și care a avut loc în Decembrie trecut, d-l Samurcaș avù curagiul să afirme că d-sa s'a retras în Iunie 1906, de oarece d-sa *cinstit, corect, și demn* cum este, nu ar fi putut să lucreze cu un om necinstit ca d-l Mironescu și *că eu aș fi fost cu atât mai răspunzător moralmente, de oarece l-am păstrat mai înainte pe acesta, cu toate că d-sa 'mi atrăsese atențiunea în mod special și în scris prin demisiunea sa.*

D-l Tzigara-Samurcaș nu erà la întâia sa afirmațiune, ne exactă, față cu mine și cu toate că în noianul de hârtii și de fapte în care lucrasem, anul acela, nu-mi aduceam aminte de ceiace îmi scrisese d-sa, protestai imediat și afirmai tuturor celor de față că lucrul nu este exact.

Faptul se explica foarte ușor, că nu puteam crede, eu mai întâi, ca cineva să-mi fi dovedit vinovăția unui colaborator și să-l fi păstrat înainte.

Dosarele stau față spre a se vedeà, câți au fost imediat concediați, cum aflam ceva precis pe seama lor.

Pentru a vedeà clar însă cum s'a petrecut lucrurile și ce valoare putem pune pe afirmarea d-lui Tzigara-Samurcaș, am cerut comisarului liquidator al expoziținei să mi se dea copie după această hârtie a d-lui Samurcaș, *singura* ce d-sa mi-a înaintat cu această ocaziune.

O reproduc în total pentru a se vedeà care e adevărul asupra *necinstei afirmate a d-lui Mironescu*, la acea dată și cum respectă *d-sa adevărul în atacurile pline de corectitudine ce îndreaptă contra altora*, iar din rezoluțiunea ce pusesem și pe care o uitasem, se va vedeà starea mea sufletească, față cu concursul ce mi se dedeà pentru realizarea unei opere patriotice naționale.

Copie după cererea d-lui Tzigara-Samurcaș înregistrată la No. 6183 din 27 Iunie 1906.

Rezoluție

Ce greu e de a lucra în această nenorocită țară!

Regret, dar puterile și voința mea sunt istovite de zădărnicia chiar a oamenilor de bine.

Am cedat o singură piesă Muzeului, pentru a scăpa de toate dificultățile ce nu mai puteam înlătura, acum se retrage și d-l Tzigara!

(ss) **Dr. C. I. Istrati**

Domnule Comisar General

Față de introducerea unor persoane streine în conducerea orânduirei secțiunei retrospective, cu mare părere de rău mă văd silit a renunța la însărcinarea ce a-ți bin voit a'mi încredința.

Căci, după cum am avut onoarea a vă comunica în scris, împrejurarea de care erea condiționată primirea însărcinărei de a aranja secția retrospectivă, a fost ca să mi se puie, la dispoziție objectele principale din Muzău în jurul cărora s'ar fi putut grupa colecțiele răzlețe adunate cu prilejul Expoziținei. Cererea era motivată de intențiunea ce aveam de a presinta în mod demn secția trecutului nostru, ea nu era nici prea pretențioasă, de oare ce se dovedise posibilitatea realisărei ei cu ocazia aranjărei Culei.

In loc însă de a dispune eu de orânduiala acestor objecte, constat că ea se face sub ordinele personale ale Directorului Muzăului cu care fiindu-mi imposibil să colaborez pentru motive bine cunoscute, sper și de D-Voastră, nu 'mi rămâne de cât să mă retrag.

Regret cu atât mai mult că nu pot a vă da modestul meu concurs cu cât știu bine că nu prin a D-Voastră voință s'au introdus schimbările din urmă.

Hotărât a nu reveni asupra deciziunei mele, vă înaintez tot deodată biletul de intrare liberă No. 420 ce mi-ați pus la dispoziție, precum și circularea D-v. No. 4263 din 23 Iunie, de care nici nu am avut prilej să uzez.

Mulțumindu-vă pentru bună voința și încrederea ce personal mi-ați acordat, Vă rog a primi D-le Comisar General asigurarea deosebitei mele considerații.

(ss) Al. Tzigara-Samurcaș.

Astfel stăteau lucrurile când în Iunie 1907 d-l Tzigara-Samurcaș într'o Cronică Artistică (?) tipărită în „*Convorbiri Literare, No 6*“ scrise un articol vehement, contra mea, făcut însă cu priceperea d-lui Tzigara Samurcaș—în această privință d-sa este un maestru—din care rezultă :

I) Nepriceperea mea în ce privește chestiunele de artă și de organizare a Muzeelor.

II) Starea improprie a Palatului Artelor pentru a se creea în el un Muzeu.

III) Îmbogățirea colecțiunelor mele pe sama *colecțiunelor Expoziției*.

IV) Nemernicia si necinstea d-lui Mironescu și

V) Goana ce am dus contra Muzăului d-sale.

— Să începem cu I-a :

Că Convorbirile Literare publică astel de pamflete, nu mă mai miră ținând seamă pe a cui mână au ajuns.

Iată o mică parte din această Cronică, pe care regret a nu o putea publica în total, pentru cinstea autorului și a convorbirilor, și spre a se putea vedea pe viitor de cine am fost insultat, cum am fost atacat, și în ce mediu trăim noi și ce nu se mai poate aștepta de la ast-fel de oameni.

„E natural de altfel ca d. d-r Istrati, a cărui activitate întreagă a fost consacrată studiilor și cercetărilor din domeniul chimiei, să fie străin chestiunilor de artă. Mai cu seamă că asemenea cunoștințe nu se pot căpătă sau învățà de azi pe mâine. In chestii de artă o apreciere sigură nu poate fi dobândită în mod spontaneu ; ea trebue să fie rezultatul unei întregi educațiuni cu caracter artistic, susținută prin studii speciale atât teoretice cât și practice.

„Și asemenea educațiune artistică nu se mai poate dobândì după trecerea unei anumite vârste. După o viață întreagă petrecută exclusiv în laboratorii, e imposibil oricui să ajungă, cu toată bunăvoința ce ar aveà, arbitru în chestiuni de artă, cari până acì i-au fost străine. Pe cât de firesc ar fi fost deci ca d. d-r Istrati, după o așa de strălucită carieră științifică, să-și încheie activitatea sa de profesor reorganizând sau creând un institut model de chimie, de pildă, pe atât de straniu ni se pare văzându-l amestecat în chestiuni de muzeografie.

De unde știe d-l Tzigara-Samurcaș că nu m'am ocupat nici odată cu chestiunele de artă.

Crede d-sa că sentimentul artistic se capătă numai prin frequentarea unei școli, în mod neregulat, și că prin facerea unei tese absolut banale, ori prin trecerea unei diplome, bune numai : Ex regno meo, e suficient și că cel înzestrat cu un sentiment artistic nu poate să se formeze și în mod desăvârșit ca autodidact ?.

Crede d-lui că studiul științelor exlude această posibilitate și încă după d-sa în mod absolut. Să-o spue, sunt curios, căci vom avea de ce râde.

De altfel față cu specialitatea d-lui Samurcaș care voește să fie de toate, fără a fi produs *absolut nimic*, până în prezent, situațiunea mea este foarte ușoară, d-l Samurcaș fiindu-mi inferior, nu numai față cu ce a produs în specialitatea sa, comparat cu ce am produs eu în specialitatea mea, chiar numai până la vârsta sa. Pentru mine ar fi înjositoare o astfel de comparațiune, căci față cu activitatea d-sale neînsemnată aș putea triumfa cu foarte puțin și trecutul meu de muncă desinteresată și cinstită, necontestat de nimeni, am curajul a-o afirma, protestează contra unei astel de comparațiuni.

Comparat însă din punctul de vedere al propriei sale activități, iarăși mă simt superior d-lui Tzigara-Samurcaș.

D-sa nu a făcut o singură notă Academiei Române, pe când eu am avut onoarea să expui resultatul unei munci de 4 ani, în sedința solemnă la 19 Martie 1904, lucrare pentru care am primit felicitări de la oameni ca Xenopol, Hașdeu și criticul de artă Montandon dela Munich [1]).

În ce priveste ceace am spus în mai multe rânduri în adresele mele către Minister, că nu am nici timpul nici destoinicia cerută pentru aceste chestiuni, ori cine, afară de D-l Tzigara-Samurcaș, va putea să înțeleagă că un om ca mine, care are ca principală ocupațiune chimia și mă ocup numai cu trecutul nostru în orele mele de repaos, că lăsam altora sarcina aceasta și că prin o modestie, pe care D-sa nu o înțelege, mă arătam mai puțin decât ceace în realitate cunosc.

Natural că pentru a vorbi astfel trebue o altă pregătire sufletească.

În critica sa, în ceace privește vârsta și chimia, a copiat pe D-nul Sterian. D-sa nu știe că foarte mulți specialiști, autorități recunoscute astăzi în ale arheologiei, au fost și sunt simpli diletanți; D-sa nu știe că marele chimist Francez Berthelot, era un archeolog consumat; D-sa habar n'are că un muncitor poate să facă cu succes 2 specialități diferite, ca Friedel și alții.

Asta nu mă surprinde căci D-nul Tzigara-Samurcaș judecă se pare luând ca exemplu pe acei ce nu au făcut niciodată nimic în specialitatea lor și care au căutat numai să arunce cu praf în ochii oamenilor, să atace pe alții, să lingușească pe Miniștrii și anumite persoane din societate și să însceneze calomnii, pentru ca pescuind în apă tulbure să-și realizeze micile combinații.

Am cunoscut în viața mea mulți bătrâni, bătrâni în adevăratul înțeles al cuvântului și cari lucrau de necrezut de mult, mai ales față cu tinerii nerodnici. Voi cita pe bătrânul Bechamp, pe care l'am găsit acum 2 ani ținând o polemnică serioasă cu școala lui Pasteur, deși depășise 90 de ani; îmi aduc aminte că pe la 1884 am văzut pe Chevreul vorbind la Institutul Franței, deși de mult trecuse de 90 de ani.

D-sa care se pretinde a fi învățat și arheologia nu știe, că unul din principalii donatori ai muzeului dela Saint-Germain: Frédéric Moreau, mort la 101 ani, și care începù să facă săpături și să studieze arheologia, după vârsta de 70 ani!...

Prin urmare D-sa e dintre psrsoanele care cred că omenirea progresează numai cu munca celor tineri. Pot însă să adaug: că nu sunt așa de bătrân față de D-sa și că sunt oameni tineri, din nenorocire prea numeroși, cari nu fac nimica după cum sunt și alți care toată viața lor nu

---

1) Biserica și podul din Borzești precum: și o ochire relativă la Bisericele zidite de Ștefan Cel Mare de Dr. C. I. Istrati, Membru al Academiei Române (cu 21 figuri în text și 28 stampe).

fac decât lucruri joasnice și intrigi, în dauna a ori ce regulă morală a științei ce zic că reprezintă și a liniștei sociale.

Din fericire, chiar și la noi, ei încep să fie cunoscuți, să fie puși la locul lor și să li-se tae și unghiuliţele pentru ca să dispară din calea celor buni, corecți, onești și muncitori, cari mergând cu fruntea sus, ne linguşind pe nimeni și bazându-se numai pe propriele lor puteri, întâmpină, ca și bietul Dr. Sârbu, atâtea necazuri și amărăciuni în viață.

Nu mă mir că pentru D-nul Samurcaș, între specialitatea ce zice că reprezintă și științele pozitive, nu ar fi existând nici o legătură. A cui e vina, dacă nu a D-sale că viețuește într'un cerc restrâns de cunoștințe pozitive.

Cred necesar a-i pune în vedere ultimul pasaj al D-lui Louis Franchet pentru ca să poată să se mai domirească puțin.

„Il est donc incontestable que la science doit venir au secour de l'art, quoiqu'en pensent certains archéologues qui considèrent l'archéologie comme un fief que l'on doit défendre contre les empietements de la chimie. Cependant, les hypothèses les plus savantes ne remplacent pas un fait précis déterminé par l'analyse, comme tant d'exemples le prouvent, entre autres les intéressants travaux de Berthelot: «Sur quelques métaux et minéraux provenant de l'antique Chaldée.»

. . . . . .

„J'ai eu parfois l'occasion d'étudier des contrefaçons și remarquables, que j'estime qu'il est téméraire de se prononcer sur un objet ancien, sans une étude préalable très approfondie faite au laboratoire; *les caractères* strictements archéologiques ne peuvent plus suffire anjourd'hui pour affirmer l'authenticité d'une pièce".

In cât privește *strălucita mea carieră științifică*, d-sa ar face bine să fie mai circonspect și în acelaș timp mai modest.

Oricine mă cunoaște și cu toate că singur aș fi dorit de sigur să fi făcut și mai mult decât am făcut, va vedeà câtă neștiință și câtă lipsă de fond trebue să fie într'un om ca să-și permită a-mi vorbì astfel când la activul său nu are decât o singură teză de doctorat, din Münich, care dacă ar fi tradusă în românește ar puteà să dovedească ușor lipsa de valoare științifică a autorului. Sunt dator să adaug pentru luminarea publicului că d. Profesor Tocilescu păstrează o scrisoare a regretatului profesor Adolf Furtwaengler pe care a văzut-o 2 cunoscuți ai mei și în care se arată starea reală a acestui domn, care, în notița biografică ce i-a scris-o în No. 10 a Convorbirilor pune frase ca aceasta:

„Asemenea unui splendid tors antic care ne lasă să întrezărim minunea statuei desăvârșite".

Pentru a terminà cu această primă parte răspund și în ce privește dorința sa de a încheà activitatea mea de profesor, reorganizând sau creând un Institut de chimie, că nu am nevoe de a reorganizà un lucru bine organizat și care dă roade utile și în care nimeni nu se plânge de modul cum tratez personalul. Iar în ce privește clădirea din nou, căci asta a vroit d-lui să înțeleagă desigur prin indicația de a crea un Institut care e creat dejà — d-sa totdeauna întrebuințează cuvinte cu două înțelesuri — îl rog să se pue bine pe lângă vre un grec, care ca arendaș a făcut milioane în țara românească, spre a lăsa o danie Universității din București, în locul celei din Atena, cum fac atâți „patrioți" și va vedeà că și în București se pot naște institute și instituțiuni, cel puțin tot așà de reușite ca și numeroasele din Atena, zidite cu multele milioane stoarse, pentru a nu spune altfel, dela poporul român.

In ce privește partea II-a, toți acei care au citit raportul meu știu că eu nu ceream, prin numitul meu raport către Ministrul Cultelor, 300.000 lei *pentru repararea* localului, în vederea instalărei colecțiunilor.

Compare ori și cine ceeace scrie și 'mi atribue d. Tzigara-Samurcaș, cu ceeace am cerut eu și anume ca atunci când necesitatea va cere să se cheltuiască cel mult 300.000 lei pentru facerea a 2 aripi mari la actuala clădire, pentru ca clădirea să servească probabil pe 50 de ani, (vezi adresa pag. 528) și se va vedeà cum a schimbat intenționat textul pentru a spune un lucru neexact și a induce în eroare opiniunea publică.

Dar tot studiul său nu se bazează decât pe respectarea în acest mod a adevărului.

Pentru a se vedeà de ce mai este capabil D-sa, voi reproduce încă următoarele :

„Nu clădirea face Muzeul, ci colecțiile ce sunt adăpostite într'ânsa, și felul cum sunt orânduite. De acest adevăr însă nu vreà însă să ție seamă d. Doctor care, având răspunderea unei așa de scumpe clădiri, vreà cu orice preț să facă dintr'ânsa un Muzeu, deși e cu totul improprie unei asemenea destinațiuni.

„Mulți împreună cu mine sunt de părere că numai ca hală mare pentru petreceri, cu muzică și restaurant, se potrivește acest palat. In vederea serbărilor ce se vor da în parcul dela Filaret, cred că această destinație ar fi cea mai nemerită. In tot cazul ar fi o neiertată ușurință să se mai cheltuiască sute de mii de lei cu reparațiuni în vederea instalării unui Muzeu acolo, când, după cum am arătat, cu aceiași bani se poate lesne face un local propriu și într'un loc mai la îndemâna publicului decât la Filaret.

„Tot așa de întemeiate obiecțiuni se pot aduce și în potriva numelui — adică a cuprinsului — Muzeului. Botezându-l „Trecutul nostru", d. d-r Istrati a dat singur dovadă că nu știe anume ce va cuprinde viitorul său Muzeu.

In ce privește partea primă D-sa repetă numai adevăruri a la Lapalisse·

In ce privește ca să se facă acolo un local de petreceri, D-sa puteà să fie mai precis și să ceară facerea unei cafenele Bauer, ca la Berlin, pe care uneia o cunosc minunat și în care anumiți bursieri ai Statului nostru sau ilustrat prin frequentarea cursurilor și prin profunditatea studiilor.

Din toate cronicile *Artistice* a d-lui Tzigara-Samurcaș atât lucru am găsit și eu propus în deplină cunoștință de cauză și cu mult respect pentru sentimentul artistic : transformarea Palatului Artelor în Cafenea.

Dovadă că eu știam ce va cuprinde viitorul Muzeu, reiesă din cele ce cetitorul a găsit în cele expuse până acum, iar față cu dovezile sdrobitoare de pricepere ce ne-a dat d-sa, prin această propunere, dovedesc încă odată, delicatețea sa aleasă, însoțită și de o rară curtenie ce pune în cronicele sale atât de artistice.

Partea III. — Acestea mai reese și din următoarele pasage în care d-sa cu cea mai perfectă formă, și aleasă manieră, mă face nici mai mult nici mai puțin, decât un acaparator ordinar, căci mi-așĭ fi sporit colecțiunea mea particulară pe seama Colecțiilor Statului.

„De altmintreli, mă încumet a o spune, *ideia înființărei unui Muzeu nici n'a preocupat pe D-l Dr. Istrati în mod serios. A fost o simplă vorbă, pe care nici nu s'a gândit să o realizeze vre-o dată și de care se servește iar azi pentru a împiedică* pe alții, cari vor să deà o formă concretă gândului lor. Căci, dacă, după cum singur afirmă e adevărat că „pretutindeni expozițiunile au avut darul de a înlesni crearea și a lăsà în

Fig. 7.

Fig. 8.

Fig. 7. — Cclecțiunea Maria Istrati-Capșa. — Bas-relief. Romula. Tzupagu.
Fig. 8. — Idem. — Grupă teracotă, găsită la satul Costol (Castel?) lângă Cladova în Serbia. Din colecția Tzupagu.

Albert Baer.

urma lor tot soiul de Muzee cu caracter artistic, istoric, industrial sau comercial“ [1]), atunci nu suntem în drept a ne întrebà, de ce Expoziția domniei sale nu nea lăsat aceleași instituțiuni. Răspunsul e simplu, pare-mi-se : pentru că nu s'a găsit cine să le însghebe. O dovadă evidentă dar, că între spusele și faptele d-lui Doctor există o mare deosebire.“

Sau orice om cu judecată, orice servitor dela Expoziție știa că prin colecțiile Expoziținei se înțelegeau numai colecțiile Statului realizate prin cumpărare sau prin danii.

Numai d-nul Tzigara-Samurcaș, strâns, cu ușa în urmă, în timpul anchetei, declară cum se vede din cele ce urmează că prin aceasta d-sa înțelege obiectele expuse de particulari, în incinta Expoziținei și cari erau liberi a le vinde.

Intreb pe orice om de omenie să-mi spue dacă astfel de interpretare se poate da și dacă este leal și cinstit ca cineva să întrebuințeze expresiuni cu dublu înțeles, cari pot să nască bănueli asupra cinstei unui om, cinste pe care tinde să o atingă în mod atât de vădit, prin cele ce scrie și pe când totuși are curajul a o nega prin martorii săi, când e vorba să se stabilească răspunderile.

Ce pot eu și oamenii corecți să creadă de d-sa, în ce situațiune se pune d-l Samurcaș prin astfel de insinuări, pe care în indignarea mea le declarasem de mișelești, în prima parte al acestui studiu.

Poate cineva să păcătuiască mai mult față cu mine, care dacă pot avea alte defecte, nu sunt însă capabil de asemenea infamii.

Și în această țară unde sunt atâți Samurcași, în care opinia publică foarte adesea ori nu mai face deosebire între bun și rău, între cinste și necinste, față cu o astfel de acuzațiune, nu ar fi luat-o mulți drept reală, dacă întâmplarea nu făcea ca obiectele colecțiunei mele să fi fost lăsate, ca și a altor colecționari, în Palatul Artelor, pentru viitorul Muzeu.

Dacă obiectele ar fi fost luate și nu aș fi putut face dovada contrară, mă întreb cu groază dacă cuvintele sale nu puteau fi crezute și dacă d-sa atuncea nu ar fi dat adevăratul înțeles celor publicate și astfel cinstea mea să fi fost atinsă, cu multă probabilitate față de cei ce nu mă cunosc în deajuns, prin o calomnie josnică și prin mijloace ne cinstite și ne permise.

Iată de ce imediat ce am avut cunoștință de articolul său—de oarece eram la Câmpina—care este de o rară violență, și scris astfel că printre rânduri, se poate cetì ori ce, am făcut, imediat, la 2 Iulie 1907, alăturata cerere Ministerului Domeniilor trimețându-i totodată și cheia colecțiunilor mele pe care nu o visitasem dela 15 Februarie.

Domnule ministru,

E mai mult timp de când am aflat că d-l Al. Tzigara-Samurcaș răspândește la adresa mea svonuri cari în prima linie nu-l onorează pe d-sa. [2]).

Acum în urmă, în revista „Convorbiri literare“ Nr. 6 a apărut un articol la ru-

1) In Buletinul Oficial al Expoziției, pag. 158.

D-l Dr. Istrati a fost îngrijit de sporirea colecțiunei sale particulare. Aceasta într'adevăr s'a îmbogățit pe urma expoziținei, fie prin darurile făcute de unii ezpozanți, fie prin obiectele cumpărate de **D-l Doctor dintre cele mai interesante adunate de agenții speciali ai Expoziției** sau din diferitele secțiuni. Obiectele se mai văd și acum în palatul dela Filaret.

2) Chiar și în cabinetul d-lui Ministru Carp și-a permis a face această insinuație.

brica „Cronici Artistice“ în care sunt acuzat pe lângă o mulțime de fapte care nu vor rămâne fără răspuns și cu următoarele care privesc direct și pe Ministerul de Domenii.

La pagina 649 se găsește o tiradă asupra obiectelor pierdute la expoziție din cauza neglijenței mele.

Cunosc numai că mai multe obiecte au rămas fără etichetă, iar nu perdute și că se întâmpină greutăți cu restituirea lor.

Mai cunosc că alte obiecte, puține la număr și în general de mică valoare, au dispărut fiind furate, ceeace nu este ceva extraordinar într'o expoziținne, mai ales că faptul a fost constatat aproape în totdeauna de poliție.

Din ceeace numitul d-n scrie la pagina 648 reese clar cum că am îngrijit numai de colecția mea și că am rescumpărat lucruri din cele cumpărate pe seama ministerului din care s'ar fi vândut numeroase și la particulari.

Rog a anchetă dacă din parte-mi a fost o neglijență culpabilă și dacă sunt personal răspunzător de puținele obiecte furate și de acele ce neavând etichetă se întâmpină greutăți cu înapoerea lor.

Rog să se constate ce obiecte a cumpărat ministerul sau expoziția și dacă din acele cumpărate sau făcute danie s'au vândut vre unul și dacă lași fi cumpărat eu pentru mine.

Rog să se constate valoarea obiectelor ce am cumpărat eu dela expozanții care le vindeau și chiar care mi-au fost oferite de amici sau pe care le-am cumpărat prin intermediul celor 2 culegători ai noștri.

Rog să se constate de asemenea dacă d-l Tzigara-Samurcaș a vorbit vre-o dată Comisarului general despre obiecte ce vroește a cumpără pentru așa numitul său muzeu, dacă a depus vreun ban la casieria expoziției, dacă eram în drept să opresc pe particulari de a vinde obiecte pe care d-sa spune că le-ar fi reținut fără a le plăti și dacă nu a reținut și obiecte ce nu erau de vânzare, fie că aparțineau particularilor, fie că aparțineau ministerului.

Înțelegeți bine d-le ministru, că opiniunea publică are dreptul a fi lămurită asupra acestor chestiuni și că datoresc această lămurire și personal prin situațiunea pe care am ocupat-o.

Imi permit a vă înainta odată cu aceasta și cheia colecțiunei mele, la care nu am mai umblat de mai bine de două luni și care se află la palatul artelor, lăsată cu intențiune de-a face parte din viitorul muzeu al trecutului nostru. In dulapuri se află registrele și chitanțele mele, afară de aceasta fiecare obiect poartă o etichetă pe care se află menționat data intrărei cum și persoana dela care l-am obținut prin dar sau cumpărătoare.

Pentru lămurire adaug că această colecțiune a fost începută acum 67 de ani și că a fost inaugurată la Câmpina în anul 1897 după cum se constată și din procesul verbal încheiat la acea dată.

Vă rog să binevoiți a-mi comunică în scris rezultatul anchetei ce veți orândui făcându-vă totodată cunoscut că oricând voi fi la dispoziția d-voastră pentru a da lămuririle de care va fi nevoe.

Primiți vă rog Domnule Ministru asigurarea stimei mele cele mai alese.

(ss) **Dr. C. I. Istrati.**

Am arătat mai sus cum colecțiunea Maria Istrati Capșa fusese inaugurată în sânul familiei mele la 21 August 1897, la Câmpina.

Sunt nevoit să transcriu următoarele din registrul înființat cu acea dată, și care deși au caracterul cu totul intim, vor arătà mai bine ca orișice, cât preț pun pe ea ca și familia mea:

...„Cu aceste obiecte, din care unele indiferente pentru alții, sunt sfinte pentru mine și sper și pentru copii noștri, și la care am adaos și altele adunate de mine și de ai mei, putem să inaugurăm colecțiunea familiilor noastre: Istrati, Capșa, Lupașcu și Soroceanu.

„E natural ca această colecție modestă, care doresc cu timpul să ajungă un muzău, să poarte un nume. Sau ce nume ar putea mai bine ea purta, decât acel de: „*Colecțiunea Maria Istrati-Capșa.*

„Aceasta mă bucură nu numai ca fiu, dar și ca român, căci a păstra memoria celor ce au făcut bine pe pământ e o datorie creștinească și românească pentru noi".

Aceste obiecte aflătoare parte în București, parte mai ales la Câmpina, fusese distinse cu diploma de onoare și cu medalia de aur încă dela Expoziţiunea din 1903, unde fusese adusă în parte.

La Expoziţiunea din 1906 a figurat în anexa Palatului Artelor o bună parte din ele, iar la închiderea Expoziţiunii, în Noembrie 1906, am adus un vagon, cum se poate constată la direcţia C. F. R, cu majoritatea obiectelor ce mai aveam la Câmpina, și le-am așezat dimpreună cu ale altor particulari (profesor Buțureanu, d-l Spineanu, d-na Ipătescu, etc.), în o aripă a Palatului Artelor pentru ca să poată fi văzute de public și pentru ca să complectăm colecţiunile Statului ce nu erau tocmai numeroase.

In ele am lăsat și tot ce mai cumpărasem în timpul Expoziţiunii, pentru maximum 500—600 lei, precum și vreo 10-15 obiecte ce căpătasem în acelaș timp dela prieteni și pe care le păstrasem și le păstrez, după obiceiu, cu eticheta de provenienţă, pe lângă eticheta colecţiunii.

Imediat, după cererea mea către Minister, pentru facerea anchetei, s'a pus sigiliele pe toate dulapurile.

Pentru a se vedeà corectitudinea d-lui Tzigara-Samurcaș, voiu reproduce următorul pasagiu din o altă Perlă Artistică a d-sale, publicată în timpul chiar când îmi trimeteà martorii și din care se pare că nu eu am cerut ancheta, dar Ministerul și că eu aș fi responsabil că s'a făcut după atâta timp.

„Se pare că primul meu articol *„D l Dr. Istrati pro și contra Muzeului"*, apărut în numărul din Iunie al *„Convorbirilor Literare"* nu a fost tocmai pe placul d-lui Doctor. D sa a găsit de *cuviinţă să se plângă de aceasta chiar și Ministerului Domeniilor.* **Iar Ministerul a ordonat o cercetare.** Aceasta s'a și făcut în ziua de 17 Noembrie a. c. după o scurgere așa dar de aproape *o jumătate de an dela publicarea articolului meu*". [1])

Câte neexactităţi, câtă rea voinţă, câte noui insinuaţiuni! Aceasta caracteriză toată activitatea d-sale faţă cu mine. Cele ce urmează o probează de asemenea.

Reîntors în București și văzând că ancheta întârzie a se face, cerui din nou Ministerului curânda ei facere prin alăturata nouă cerere.

23 Octombrie 1907

Domnule Ministru,

Sunt patru luni, de când în urma unui articol scris de d-l Ţigara-Samurcaș în „Convorbiri Literare", 'mi-am permis a vă înaintà o cerere, prin care vă rugam să fiţi buni a pune să se facă o anchetă, trimiţându-vă și cheia colecţiunei mele, care din fericire, rămăsese încă, în Palatul Artelor.

In speranţă că acea anchetă s'a făcut, vin Domnule Ministru a vă rugà să fiţi bun a dà ordine să mi-se înainteze și mie o copie după rezultatul obţinut.

De asemenea, iarna fiind apropiată și temându-mă ca multe din obiectele colecţiunei mele să nu se altereze, v'ași rugà a dispune să mi se înapoeze și cheia, de oarece nu am vizitat această colecţiune de mai bine de 6 luni.

Mulţumindu-vă anticipat vă rog, Domnule Ministru, să primiţi asigurarea stimei mele.

---

1) Vezi Cronica Artistică, Viaţa Românească, Decemvrie, 1907, No. 12, pag. 420.

In fine sosì și ziua anchetei.

Iată copia oficială după procesul-verbal al Delegatului Ministrului. Rog pe cititor să aibă răbdare al citì căci din el se va cunoaște mai bine cine este d-nul Tzigara-Samurcaș.

Registratura No. 124021/14 Decembrie 1907.
J-l No. 11695/14 Decembrie 1907.

COPIE

Proces-Verbal,

Astăzi 17 Noembrie 1907, Noi G. Nicoleanu Directorul Agriculturei, fixând ziua pentru cercetarea cuvenită a se face la reclamațiunile d-lui Dr. C. I. Istrati fost Comisar General al Expoziținei Generale din 1906, înregistrată la No. 65585/1907/2 Iulie, invitând pe d-l Tzigara-Samurcaș la Palatul Artelor pentru a ne indică:

a) *Ce obiecte cunoaște că* s'ar fi vândut din acelea colectate de Stat cu ocazia Expoziției, cui s'au vândut și dacă este posibil când și cu ce preț.?.

b) *Cu ce anume obiecte* din cele citate sub litera *a* are cunoștință că s'ar fi înavuțit colecția d-lui Dr. Istrati și de ce anume agenți ar fi fost colecționate pentru Stat?

c) *Ce obiecte s'ar fi înstrăinat* de d-l Mironescu și dacă despre aceste înstrăinări d-l Dr. C. I. Istrati ar fi avut cunoștință s'au i s'ar fi tras atenția asupra înstrăinărei lor, când și de cine.?.

In prezența d-lor C. I. Istrati, Tzigara-Samurcaș, N. Bănescu, însărcinat cu facerea inventarului general, I. Mihăescu fost casier al Expoziției, d. Mironescu, adjutorul Comisariatului și C. N. Mihăilescu însărcinat cu adunarea obiectelor;

D-l Tzigara-Samurcaș ne declară:

La punctul (a): Declară că s'au vândut obiecte din Secția Etnografică și anume din obiectele ce au figurat în Palatul Artelor al Expoziținei Generale;

S'au vândut 2 ii din județul Vlașca, consemnate în chitanțele următoare: una No. 25 „Expoziție Jubilare 1906 jud. Vlașca" colectate de delegatul județului d-na L. Grebincea, d-lui G. Balș, prin August și cu prețul de 39 lei preț însemnat pe chitanță, scris cu creionul peste un alt preț 25, scris cu cerneală și scris în urmă.

Pe lângă d-l G. Balș au mai cumpărat și alte persoane particulare obiecte colectate de delegații județelor.

Multe din aceste obiecte, se găsesc astăzi împrumutate muzăului deEtnografie și Artă Națională dela Sosea.

Am înțeles că delegatul județului, care iscălise chitanța a fost un organ al Statului, fiindcă chitanțele poartă marca județului.

La punctul b) *d-l Tzigara-Samurcaș* declară: că între obiectele cari azi se află încă în colecția d-lui Dr. Istrati, sunt următoarele obiecte adunate de următorii agenți:

1. *Un chiup dela Nicolițel* din Dobrogea cumpărat de către d-l Mihăescu colector al Expoziținei în timpul funcțiunei sale ca atare și vândut d-lui Dr. Istrati cu prețul de 4 sau 5 lei.

2. *Două covoare din Secția Basarabia*, cumpărate de d-l Dr. Istrati din acea Secție, pe care nu le-am *putut cumpăra eu* pentru muzeul de Etnografie.

3. *29 ouă după cum se constată* din fișa, ce poartă încă astăzi scrisă de mâna d-lui Dr. Istrati „cumpărate de d-l Mironescu din Bucovina luna Aprilie 1906.

4. *D-l Mihăilescu* mi-a înaintat lista aci alăturată a obiectelor ce a cumpărat pentru d-l Dr. Istrati fiind funcționar al Expoziținei, listă ce nu a fost tăgăduită de d-l Mihăilescu prezentându-i-se acum. (No. 2.)

La întrebarea cu ce s'a îmbogățit colecția d-lui Dr. Istrati ca dar, d-l Tzigara-Samurcaș răspunde:

1. *Modelele de cusături vechi*, adunate de d-l Tache Rădulescu, delegatul județului Vâlcea, obiectele purtând încă astăzi stampila județului; au fost expuse și în urmă oferite d-lui Dr. Istrati.

2. *Colecția s'a mai îmbogățit* și prin cumpărările făcute de d-sa personal, a următoarelor obiecte ce au figurat în Expoziția Palatului Artelor.

a) *O colecție preistorică* dela Cucuteni cumpărate dela d-l Beldiceanu.

b) *Obiecte preistorice dăruite* d-lui Istrati de d-l Mrazec purtând acum încă pe fişe cticheta Expoziţiei pe lângă aceia a d-lui Dr. Istrati.

c) *4 cămăşi, o zeghe, o catrinţă, o bocea* cari figurează astăzi încă în vitrinile d-lui Dr. Istrati şi au fost cumpărate din secţia Etnografică a Expoziţiunei.

d) *Mai declar că multe* din obiectele colecţiei d-lui Dr. Istrati poartă data intrării în colecţie în anii 1905/1906.

La punctul c) *d-l Tzigara Samurcaş* ne mai declară că: Toate obiectele cumpărate de persoane particulare ca şi de mine însumi, au fost vândute numai de către d-l Mironescu după cum se constată şi prin chitanţa No. 4, semnată de d-l Mironescu, prin care declară că mi-a vândut la 21 Iunie 1906, în calitate de ajutor al Comisarului General, o cămaşe pe preţ de 25 lei.

Relativ la înstrăinare, mărturisesc că prin adresa No. 2 a muzăului de Etnografie şi Artă Naţională din 30 Iulie 1906, înregistrată la Comisariat sub No. 7243 din 2 August 1906, în calitate de Director al zisului muzău am rugat pe d-l Comisar General *ca obiectele de interes Etnografic, să nu fie vândute particularilor înainte de a-mi fi permis să fac alegerea acelora, cari ar puteà cu folos sporì colecţiile muzăului de artă decorativă* şi pe cari le a'şi cumpărà întru acest scop" se menţionează mai departe obiectele de lemn sculptat, velinţe vechi, iile sau fotele cu desene vechi şi alte asemenea obiecte din domeniul etnografic sau artelor decorative".

Mai declar că pe foarte multe din aceste obiecte am lipit o etichetă a muzăului de Artă Naţională cu menţiunea *„rezervat"*.

(Cuvântul înstrăinare fiind al d-lui Director Nicoleanu).

(ss) Al. Tzigara-Samurcaş.

Notă. — La întrebarea d-lui Dr. C. I. Istrati adecă :

„Dacă în colecţiunea mea (Dr. Istrati) *se găsesc obiecte din acelea cumpărate sau oferite Statului, vroesc să zic cumpărate de Stat sau oferite Statului"?*

„Eu Al. Tzigara-Samurcaş, declar cele scrise de mine sub propria iscălitură în menţionatul articol din Convorbiri Literare la nota pagina 648 şi anume: (D. I.) Aceasta într'adevăr s'a îmbogăţit pe urma Expoziţiunei fie din darurile făcute de noi Expozanţi, fie prin obiectele cumpărate de d-l Doctor, dintre cele mai interesante, adunate de agenţii speciali ai Expoziţiunei sau din diferite secţiuni *„Adaog că am probat şi darurile* primite de d-l Doctor (Mrazec) (Rădulescu Vâlcea) şi cumpărăturile agenţilor speciali (Mihăilescu, Mironescu) şi cumpărarea covoarelor din secţia Basarabia, astfel spusele mele sunt pe deplin întemeiate, şi mai adaog că în cursul articolului chiar la aceiaşi pagină, se menţionează: că d-l Dr. Istrati „ar fi permis să se vândă particularilor din colecţiile Expoziţiei".

Prin colecţiile Expoziţiei înţeleg după cum se vede şi din articolul meu pag. 649 „obiectele ce se aflau în sălile Expoziţiei".

(ss) **Al. Tzigara-Samurcaş.**

Faţă cu declaraţia absolut incertă ce pretinde d-l Dr. Istrati, că ar fi făcut mai sus d-l Tzigara, d-l Dr. roagă pe Delegatul Ministerului să constate d-sa *„dacă în colecţia Maria Istrati-Capşa se află un singur obiect din acele ce ar fi fost cumpărate pentru Stat sau cari ar fi fost oferite Statului"*.

(ss) **Dr. C. I. Istrati.**

D-l Tzigara doreşte să cunoască ce se înţelege prin colecţii cumpărate de Stat spre deosebire de acele ale Expoziţiei, cum sunt menţionate în articolul d-sale, unde nu se face nici o menţiune de Stat, mai puţin încă în nota privitoare la colecţiile d-lui Dr. Istrati pag. 648.

D-l Dr. Istrati înţelege prin colecţiile cumpărate de Stat, orice obiect cumpărat în ţară sau străinătate, cumpărat în timpul organizărei Expoziţiunei şi în special pentru secţia Etnografică Română, cu bani din fondul alocat cheltuelilor Expoziţiunei.

La aceste se adaogă şi obiectele oferite de diferiţi particulari cu aceiaşi ocaziune tot pentru colecţiunile statului român.

Aceste obiecte au fost expuse și nu au fost vândute și nici unul nu se va găsi în colecțiunea Maria Istrati-Capșa.

Restul obiectelor expuse, adunate de județ, comune, societăți, sau particulari, au fost expuse cu două indicațiuni deosebite în diferite secțiuni ale Expozitiunei.

Unele cu indicațiunea de a nu fi vândute, cea ce s'a și făcut, altele cu indicațiunea de a fi vândute și cu prețul vânzărei.

Foarte numeroase obiecte din acestea, din fericire s'au vândut, aparținând mai ales populațiunei rurale, mulți din cunoscători și colecționari au profitat de ocaziune pentru a'și îmbogăți colecțiunile lor, care colecțiuni particulare sunt pretutindeni sorginți de inavuțire a muzeelor publice.

Personal am cumpărat și eu, cum se constată prin chitanțierul de trimitere a banilor, obiecte pentru 147 lei (obiectele dela țară) și de la școli, ca cea de ceramică și altele de sigur pentru o sumă mai mare.

(ss) **Nicoleanu** (ss) **D-r C. I. Istrati.**

D-nul Tzigara Samurcaș întreabă pe D-l D-r Istrati:

„De unde rezultă din articol că aș fi făcut aluzii la colecțiile Statului în senzul notat de D-l D-r Istrati, spre deosebire de colecțiile Expoziținnei?

(ss) **Al. Tzigara-Samurcaș**

D-l D-r Istrati răspunde:

„Consider această (chestiune) ca o declarație din partea d-lui Tzigara Samurcaș, că nu a înțeles a-mi fi apropiat pe bani sau gratuit obiecte ce nu ar fi trebuit să cumpăr sau să primesc, singurul fapt care pe mine mă interesează, și m'a jignit cu această afacere.

Din articolul d-sale, însă or ce cititor ar fi putut crede și mulți au crezut'o că, colecția Maria Istrati-Capșa, s'ar fi înavuțit în acest mod.

De altfel care poate fi înțelesul violenței cu care am fost atacat în acest articol de d-nul Tzigara-Samurcaș, dacă d-sa constată, că am cumpărat numai dela persoane în drept a vinde și când eu eram liber a cumpăra și că dacă regret ceva este că nu am putut să cumpăr mai mutt.

(ss) **d-r C. I. Istrati.**

D-l Tzigara-Samurcaș, răspunde, a declarat:

Că de oare-ce în întreg articol nu a fost o singură dată vorba de colecții încorporate Statului ci numai de obiectele expuse în sălile Expoziținnei, cu atât mai mult că prin adresa înregistrată la comisariat sub No. 72443/906, și la care mă refer tot timpul în articolul meu, se găsesc următoarele specificări:

„Mare parte din obiectele ce alcătuesc trecutul nostru din Palatul Artelor, fiind de vânzare, etc".

Mă mir de unde și cum d-l d-r Istrati a putut să atribue articolului un sens care nu se găsește într'ânsul, căci după cum nota o specifică, am făcut și fac aluzie la obiectele cumpărate de d-l d-r Istrati din colecțiunile Expoziției din care a cumpărat și alți cunoscători.

Violențele articolului la care d-l d-r Istrati face aluzie, este explicată după cum reese dintr'ânsul, chiar prin piedecele pe care d-l d-r Istrati prin agentul său special Mironescu, a pus la ridicarea obiectelor ce oficial i-au fost cedate de Minister.

La aceste se mai adaogă părerea de rău, foarte bine motivată ce am avut de a fi fost împedecat să înapoeze colecției mele, deci să rămâe pentru Stat, obiectele de valoare ce s'au perdut pentru noi, fie prin cumpărarea lor de către alți particulari. contra adresei direcțiunei Muzăului fie prin intrarea lor în colecția particulară a d-lui d-r,

(ss) **G. Nicoleanu** (ss) **Al. Tzigara-Samurcaș.**

D-l d-r Istrati, răspunde;

„Iau act cu mulțumire de declarația dela început a d-lui Tzigara-Samurcaș, violența însă nu poate fi justificată nici într'un caz.

Adresa d-lui Samurcaș, cu toate că pleacă dela un sentiment bun, pentru mine ca Comisar General, era nulă și neavenită, căci nu aveam dreptul de loc să opresc pe particulari de a vinde pe cât timp d-l Samurcaș punea numai etichete, în loc de a plăti obiectele.

De altfel la acea dată, d-nul Samurcaș, nu avea bani disponibili, și dacă îi avea nu a știut să servească muzăul pentru a cumpăra la timp.

Personal declar că aș fi făcut totul ca Statul să cumpere, dacă d-l Samurcaș ar fi venit să-mi propue aceasta și eu rog pe d-l Mironescu să declare dacă, l-am sfătuit să facă neajunsuri d-lui Samurcaș.

Personal declar pe onoarea mea, că nu am cumpărat nici un obiect pe care să fi văzut timbrul d-lui Samurcaș și că cele două covoare de la Basarabia le-am cumpărat cu certitudine în Septembre, când niminea nu le reținuse înaintea mea.

Nu m'am opus la ridicarea obiectelor de către d-l Tzigara-Samurcaș, de oare ce dela finele lui Februarie 1907, numai sunt Comisar General, cea ce regret, căci dacă rămâneam încă înainte, de sigur că, conform actului de fondațiune iscălit de M. Sa Regele, pentru crearea Muzăului trecutului nostru, la Filaret, nu aș fi dat nici un obiect, și am speranța că nu peste mult, ele se vor întoarce la locul lor.

Ca ultimă întrebare d-l Tzigara-Samurcaș dorește să știe dacă:

D-l d-r Istrati, recunoaște a fi cumpărat în timpul Comisariatului d-sale prin agenții d-sale Mihăilescu și Mironescu și alte obiecte afară de cele semnalate de mine conform chitanțelor ce d-sa singur a prezentat și anume, una dela d-nu Mironescu de 120 lei alta dela d-l Mihailescu în valoare de.....

(ss) **Al. Tzigara-Samurcaș.**

D-l d-r Istrati răspunde și declară:

Că în două rânduri și pentru ultima oară la 7 Noembrie 1906 d-l Mihăilescu care aduna obiecte gratuite pentru expoziție, declarându-mi că găsește obiecte pe preț mic în excursiunele sale, 'mi-a cumpărat 22 obiecte pentru suma de 40 lei 90 bani, aceste cu atât mai mult cu cât 'mi declarase prin un raport publicat că multe din acestea să cumpără din țară pentru a se duce în Bulgaria cu deosebire.

De asemenea în Ianuarie 1907, prin d-l Mironescu am cumpărat de la Iași, pentru aproximativ suma de 250 lei dela Șaraga și alți vânzători de obiecte vechi.

Nu am văzut nici un rău la aceasta, căci la acea dată Expoziținea era deja închisă.

(ss) **D-r. C. I. Istrati**

Notă.—Lista de sub No. s'a luat înapoi de d-l Tzigara-Samurcaș.

(ss) **G. Nicoleanu.** (ss) **Al. Tzigara-Samurcaș**

Conform cu originalul

p. Șeful Biuroului (ss) **St. Mihăilescu.**

Registratura No. 124021/14 Decembrie 1907.
J-l No. 11695/14 Decembrie 1907.

COPIE

Declarația mea

Că în tot timpul cât am funcționat ca delegat al Comisariatului, n'am cumpărat niciun obiect pentru vreo colecție a Statului.

La închiderea Expoziținii, însă s'a cumpărat cu bani în mod particular câte va obiecte pentru d-l D-r Istrati, pe care i le-am predat d-sale dând chitanță pentru acestea în valoare de vreo 40 lei.

Am mai cumpărat și un chiup spart și fără fund, pe care nu l-am putut că-

pătă gratuit, cu preț de 5 lei, dela un sătean sărac din comuna Niculițel (Tulcea), care l-am predat tot d-lui D-r Istrati, pe la sfârșitul lunei Decembrie 1906.

(ss) **C. N. Mihailescu** *17 Noembrie 1907.*

Delegat (ss) **G. Nicoleanu.** Văzut (ss) **Al. Tzigara-Samurcaș.**

Conform cu originalul.

p. Șeful biuroului, (ss) **St. Mihailescu.**

Registratura No. 124021/14 Decembrie 1907.
J-l No. 11695/14 Decembrie 1907.

COPIE

Declarația mea

Că în tot timpul cât am funcționat ca ajutor al Comisariatului General și diriginte al Palatului Artelor, nu am cumpărat nici un obiect pentru vreo colecție a Statului.

La închiderea Expoziției însă s'a cumpărat mai multe obiecte pentru Stat.

Din obiectele cumpărate pentru Stat nu există nici un obiect în colecția d-lui D-r C. I. Istrati.

In călătoriile mele, când îndemnam publicul să trimită spre expunere la Expoziție obiecte, am cumpărat cu bani, câteva teracote preistorice și câteva de metal la Iași, în mod particular cu chitanță, pentru colecția d-lui D-r Istrati (d-l Saraga și încă unul).

(ss) **Mironescu** *17 Noembrie 1907.*

(ss) **Al. Tzigara-Samurcaș**

Delegat, (ss) **G. Nicoleanu**

Conform cu originalul.

p. Șeful biuroului, (ss) **St. Mihailescu.**

Iată acum și copia oficială după referatul delegatului, făcut Ministrului în această chestiune.

Registratura No. 124021/14 Decembrie 1907.
J-l No. 11695/14 Decembrie 1907

COPIE

Domnule Ministru,

Domnul D-r C. I. Istrati, fost Comisar general al Expoziției Generale din 1906, cu petițiunea No. 63585 din 2 Iulie 1907, arată Ministerului:

„Că în revista Convorbiri Literare cu No. 6, a apărut un articol «*Cronica Artistică*» în care este acuzat cu fapte cari privesc și direct Ministerul de Domenii".

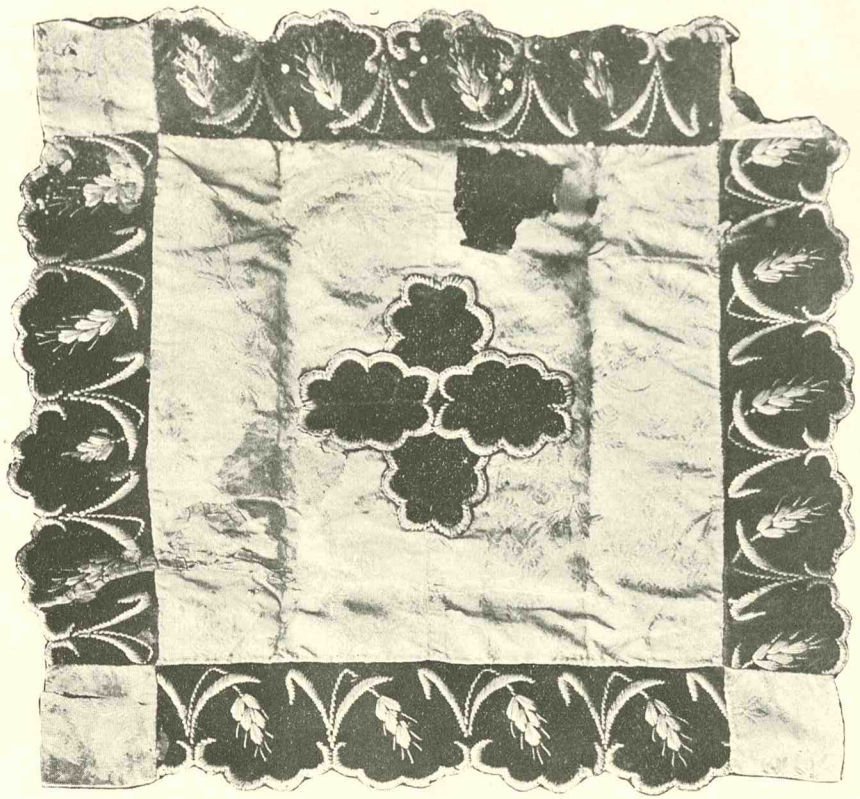
„La papina 649, se găsește, zice d-sa, o tiradă asupra obiectelor pierdute la Expoziție din neglijențele mele".

„Mai reese tot din aceea pagină, adaogă d-l D-r Istrati, că am îngrijit numai de colecția mea și că am răscumpărat lucruri din cele cumpărate pe seama Ministerului, din cari s'ar fi vândut numeroase și la particulari".

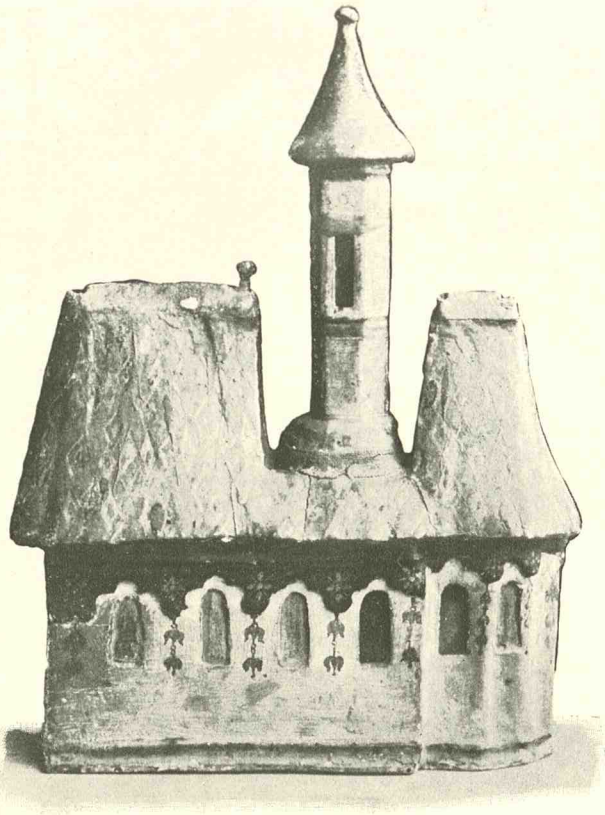
Cu această ocaziune cere Ministerului să se facă o anchetă pentru a stabili:

1) *Dacă a fost neglijență* culpabilă și dacă este personal răspunzător de pățenele obiecte furate și de acelea, ce neavând etichetă se întâmpină greutăți cu înapoierea lor?

2) *Să se constate ce obiecte* a cumpărat Ministerul sau Expoziția, și dacă din acele cumpărate sau făcute danie, s'a vândut vreunul și dacă le-a cumpărat d-sa pentru d-sa?

Colecţiunea Maria Istrati Capşa. — Procovăţ adică acoperământul potirului pentru grijanie, găsit de d. Biju în molozul bisericei Sf. Nicolae din Prund cu ocaziunea dărămăturii ce a avut loc la 1900, şi care 'l oferì colecţiunei. Florile galbene cu spicuri cari par făcute în aur, sunt lucrate în pae de grâu.

Colecţiunea Maria Istrati Capşa. — Chivotă în lemn a unei biserici dispărute ce a fost zidită pe timpul sau aproape de epoca lui Ştefan cel Mare. Ea va face dimpreună cu alte chestiuni subiectul unui studiu special ce va apare în această revistă ca urmare la cel comunicat de d-rul Istrati la 1904 Academiei Române despre : Biserica şi podul din Borzeşti precum şi o ochire relativă la bisericile zidite de Ştefan cel Mare.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREȘTI

3) *Să se constate valoarea* obiectelor ce a cumpărat dela expozanții cari le vindeau și chiar a acelora ce i s'au oferit de amici, sau pe care le-a cumpărat prin intermediul celor 2 culegători ai Expoziținii.

4) *Să se mai constate* de asemenea, dacă d-l Tzigara-Smurcaș a vorbit vreodată Comisarului General despre obiecte ce voește a cumpără, pentru așa numitul *„său muzeu"*, dacă a depus vreun ban la Casieria Expoziținii; dacă erà în drept să oprească pe particulari de a vinde obiecte pe cari d-sa spune că le-ar fi reținut, fără a le plăti, și dacă a reținut și obiecte ce nu erau de vânzare, fie că aparțineau particularilor, fie că aparțineau Ministerului?

D-l D-r C. I. Istrati depune și cheia dulapurilor Maria Istrati-Capșa, pentru a servì cu ocaziunea anchetei.

Domnia-voastră personal ați oprit cheia, și în privința cererii d-lui Istrati, a rămas să binevoiți a decide în urmă.

La petițiunea din 29 Octombrie cu petițiunea înregistrată la No. 105588/907, d-l D-r C. I. Istrati revine și inzistă asupra cererei sale anterioare.

Atunci Domnia-voastră ați binevoit a mă însărcinà cu facerea cuvenitei cercetări și a referì.

Subsemnatul, după ce a examinat ambele cereri, a făcut cercetarea în ziua de 17 Noembrie, după cum se vede din procesul verbal dresat cu acea ocaziune, când am invitat și pe d-l Tzigara-Samurcaș și pe d-l D-r C. I. Istrati, la Palatul Artelor.

Pentru a ușurà cercetarea noastră, în învitarea cu No. 83869 din 6 Noembrie 1907, ce am adresat d-lui Tzigara-Samurcaș și pe care o anexez aci în copie, am rezumat întrebările mele la punctele următoare:

1) *Ce obiecte cunoaște d-l Tzigara-Samurcaș* că s'ar fi vândut particularilor, din acele colectate de Stat cu ocaziunea Expoziținii, cui s'au vândut și dacă este posibil cu ce preț?

2) *Cu ce anume obiecte din cele citate* sub punctul 1, are cunoștință că s'ar fi înavuțit colecția d-lui d-r Istrati, și de ce anume agenți ar fi fost ele colecționate de Stat?

3) *Ce obiecte s'ar fi înstrăinat* de d-l Mironescu și dacă despre aceste înstreinări d-l D-r C. I. Istrati ar fi avut cunoștință, sau i s'ar fi atras atențiunea a upra întrebuințării lor? când și de cine.

Și am rugat pe d-l Tzigara-Samurcaș să ne arate chiar în colecția Maria Istrati-Capșa, obiectele cu cari s'au îmbogățit această colecție și fiind din acelea ce ar fi aparținut statului, din cumpărările făcute de Stat, pentru colectările ce a început cu ocaziunea expoziținei generale din 1906.

La 17 Noembre 1907, am fost cu d-l D-r C. I. Istrati, d-l Tzigara-Samurcaș și în asistența d-lor Bănescu, I. Mihăescu, Mironescu și C. Mihăilescu, actuali și foști în serviciul expoziținei, am vizitat colecția Maria Istrati-Capșa care erà închisă și sigilată și am consemnat în procesul verbal aci alăturat semnat de d l D-r C. I. Istrati, d-l Tzigara-Samurcaș declarațiunile ambelor părți, la care se mai adaugă și două declarațiuni una a domnului Mironescu și alta a d-lui C. Mihăilescu.

Acum pentru a analizà pe de o parte faptele ce ni s'au cerut să verificăm prin prima petițiune a d-lui D-r C. I. Istrati și pe de altă parte declarațiunile făcute cu ocaziunea cercetărei, voi împărți această analiză în două părți și adică:

Constatări cari țin de domeniul pur administrativ și cercetări făcute având în vedere declarațiunile d-lor Tzigara-Samurcaș, Mironescu și C. Mihăilescu.

A. Constatări Administrative:

Intrebările d-lui D-r C. I. Istrati din petițiunea No. 63585/907.

1. *„Dacă a fost neglijență* culpabilă și dacă este personal răspunzător de puținele obiecte furate și de acelea ce neavând etichete, se întâmpină greutăți cu înapoierea lor"?.

Expunere la punctul No. 1.

In timpul expoziținei, afluența publicului a fost mare; numărul obiectelor de tot felul însemnat, căci el depășà câteva sute de mii; foarte multe din obiecte nu erau

expuse în vitrine și publicul puteà foarte bine să pipăe multe din obiecte cu tot avizul „*nu atingeți*“ și cu toată paza interioară a pavilioanelor.

In tot timpul funcționărei expoziținei, puținele cazuri de furturi ce au avut loc, au fost semnalate comisarului general, care a dat urmare imediat anunțând parchetul și poliția, și în anumite cazuri, obiectele au fost găsite în parte.

Pe lângă furturi s'au produs și spargeri la pavilionul industriei, cazuri care de asemenea au fost urmărite.

Având în vedere repeziciunea cu care s'a montat expoziținea, modul și mijloacele cum ea a fost făcută, și felul de a expune, furturile ce au avut loc au fost neînsemnate, iar obiectele cu etichete pierdute sau căzute prea puțin numeroase în raport cu numărul obiectelor expuse.

După părerea mea, nu este nici un moment dar cazul, de a se cercetà responsabilitatea comisarului general pentru aceste furturi și pierderi neînsemnate, cari sunt inerente aproape în fiecare expoziținne, și cari s'ar fi produs în orice caz.

Cu atât mai mult, cred că trebue scos din cauză comisarul general din această chestiune, cu cât obiectele fără etichetă există, și multe din ele sau înapoiat celor în drept a le primì, iar altele s'au pierdut după retragerea d-sale din demnitatea de comisar general, cum este de exemplu cazul cu covoarele dela pavilionul și loja regală.

După știința ce am, o singură dată s'a indicat d-lui D-r C. I. Istrati că un funcționar ar fi avut intenținnea să facă neregularități, și a fost depărtat imediat.

2. — „*Să se constate ce obiecte* a cumpărat expoziținea, și dacă din acele cumpărate, s'au făcute danie, s'a vândut vreunul și dacă le-a cumpărat domnia-sa pentru domnia-sa ?

Expunere.

Ministerul nu a cumpărat în tot timpul funcționărei expoziținei nici un obiect, pentru vre-o colecțiune istorică, afară de costumele istorice dela d-na Savopol, cumpărate după închiderea expoziținei acum în urmă.

Ministerul nici nu a avut fonduri pentru a cumpărà obiecte în vederea creierei vreunui muzău.

Expoziținea prin comisarul său, a cumpărat cu începere dela 29 Octombrie 1905, din mai toate țările locuite de Români și din Galiția pentru a servì, pentru industria casnică dela societatea sub președinția prințesei Lubomirska, obiecte pentru secțiunea etnografică ; aceste obiecte pentru o valoare de 47.370.09 (cu instalația) după științele ce am, există în ființă și în mare parte ele au fost date cu inventar Ministerului de instrucțiune publică pentru muzăul de Istorie și Artă Națională ce conduce astăzi d-l Al. Tzigara-Samurcaș.

La închiderea expoziținei, s'a mai cumpărat din secția Bucovineană, și acea a Transilvaniei mai multe obiecte coprinse în valoarea de mai sus, din care o mare parte prin mijlocirea d-nei Cosma, pentru a încurajà pe expozanții români de peste hotare

Cea mai mare parte din ele s'au dat tot Ministerului de instrucțiune publică.

Din toate obiectele cumpărate înainte de deschidere și către închidere (11 Noembrie 1906) de expoziținne, nu s'a vândut de comisariat nimic particularilor și nici d-nul d-r Istrati, *nu a cumpărat nimic, nici n'a primit danie nici un obiect.*

3. — „*Să se constate valoarea* obiectelor ce a cumpărat dela expozanți cari le vindeau și chiar a acelora ce i s'au oferit de prieteni, sau pe care le-a cumpărat, prin intermediul celor 2 culegători ai expoziținei“.

Expunere.

D-l D-r Istrati, ne declară că a cumpărat în tot timpul expoziținei și mai ales după închiderea ei, din mai multe secțiuni, obiecte ce erau expuse spre vânzare, astfel a cumpărat :

a) Două covoare din Basarabia . . . . . 130 lei
b) Obiecte preistorice dela d-l Beldiceanu pentru suma de . . . . 120 „
c) Dela diferiți săteni conform mai multor chitanțe a souche obiecte pentru 120 „
d) Dela d-l I. Nădejde, 19 cărți vechi . . . . . 100 „
e) Dela d-l Stoenescu acte vechi . . . . . 40 „

f) Dela școala de ceramică din T.-Jiu . . . . . Lei 69
g) Din Pavilionul Bucovinei . . . . . „ 42
h) Dela Domeniile Coroanei . . . . . „ 42 10
i) Idem ceramică pentru . . . . . „ 12
precum și alte mici obiecte neînsemnate ca valoare.

II

D-l D-r C. I. Istrati ne arată că la 7 Noemvrie 1906, prin d-l C. Mihăilescu colector al expoziției, în ultima sa excursiune, a cumpărat 20 obiecte între care și un chiup sfărâmat și fără fund, în valoare totală de aproximativ 45 lei, aceasta însă în momentul închiderei expoziținei.

Iar prin d-nul Mironescu, a cumpărat înainte de deschiderea expoziției din Bucovina 29 ouă încondeiate pentru câțiva lei.

După închiderea expoziției, în Ianuarie 1907, cu ocaziunea ducerei d-lui Mironescu la Iași, a mai cumpărat dela Șaraga și un alt anticar, prin d-l Mironescu obiecte vechi pentru aproximativ 250 lei.

Notă. Toate obiectele cumpărate în timpul expoziției și mai ales la închidere au fost expuse spre vânzare oricui și la oricine le ar fi plătit costul.

D-l D-r Istrati declară că printre obiectele cumpărate de d-sa, din cele puse vânzărei în expoziținne, nu se găsește nici un obiect din acelea ce ar fi fost rezervate de d-l Tzigara.

III

Valoarea obiectelor făcute danie, d-lui D-r Istrați, nu a putut-o stabili, dar ele erau de față și păstrau încă pe ele în dublu eticheta colecțiunei d-lui D-r Istrati și fișa expoziținnei.

Printre aceste obiecte semnalez:

a) Un carton cu vre-o 12 modele cusături vechi, oferite d-lui Dr. Istrati de d-l Rădulescu delegatul județului Vâlcea.

b) 10 bucăți olărie preistorică, oferite de d-l Mrazec după închiderea Expoziținnei.

c) O scripcă veche, făcută de șițe, dela d-l Bring din Pașcani.

d) O furcă admirabilă oferită de d-l Flondor din Bucovina.

e) Un vas de cositor, pentru anaforă, oferit de d-na Cosma.

f) Două șervete oferite de d-na Cosma.

g) Două portițe oferite de d-l Dr. Sabin.

h) Un iatagan oferit de d-l Rădulescu jud. Vâlcea.

i) Două colane mici de știuk, oferite de d-l Rosaza, precum și alte mici obiete fără vreo importanță.

4. *Să se mai constate dacă* d-l Tzigara-Samurcaș a vorbit vreodată Comisarului General despre obiecte ce voește a cumpără pentru așa numitul său muzău, dacă a depus vre un ban la Casieria Expoziținnei, dacă era în drept să oprească pe particulari de a vinde obiectele pe care d-sa spune că le-ar fi reținut și obiecte ce nu erau de vânzare, fie că aparțineau particularilor, fie că aparțineau Ministerului.

Expunere

După regulament, Comisarul General nu avea nici un drept să oprească pe particulari să vândă obiecte expuse spre vânzare, și d-sa mai declară că ar fi ajutat cu plăcere pe d-l Tzigara să cumpere ceva obiecte, dacă venea cu bani și se conformă uzului vânzărilor și cumpărărilor.

B. Cercetări având în vedere declarațiunile d-lui Tzigara cu ocazia descinderii la Palatul Artelor și declarațiunile d-lui Dr. Istrati și Tzigara-Samurcaș

Cu ocaziunea descinderei la Palatul Artelor, când împreună cu noi a mers și d-nii: Al. Tzigara și Dr. Istrati, am rugat pe d. Al. Tzigara-Samurcaș, să ne indice în colecția d-lui Dr. Istrati obiecte din acelea ce s'ar fi fost dăruit de particulari Statului, sau s'ar fi cumpărat pentru Stat, și pe urmă ar fi trecut în

posesia d-lui Dr. Istrati pe cale de cumpărare din Expoziția Generală în colecția personală a d-lui Dr. Istrati.

Din toate întrebările ce am pus d-lui Al. Tzigara-Samurcaș în această privință, nu am putut avea nici un răspuns, fiind dat că d-sa s'a mărginit a ne declară că menține în totul cele scrise în „Convorbiri Literare" și nota dela pag. 648 adecă: „Aceasta în adevăr s'a îmbogățit pe urma Expoziținei, fie prin obiectele cumpărate de d. Doctor din cele mai interesante adunate de agenții speciali sau delegații diferitelor secțiuni".

D-l Al. Tzigara ne-a arătat cu această ocaziune, obiectele ce ne-au fost semnalate de d-l Dr. Istrati și despre care se vorbește în prima parte a acestui referat, fie obținute prin cumpărare, fie obținute prin danie.

D-l Tzigara-Samurcaș, nu ne-a arătat însă nici un obiect care să fi fost cumpărat de Stat sau vreun obiect primit tot de Stat, ca dar pentru colecțiile Statului și care pe urmă să fi trecut în posesia d-lui Dr. Istrati.

Toate obiectele ce ne-au fost indicate de d-l Al Tzigara, sunt acelea ce singur d-l Dr. Istrati declară că le-a cumpărat din domeniul particular sau le-a primit danie.

Din procesul verbal dela 17 Noembrie 1907, semnat de părți și aci anexat, se vede de altfel destul de clar situațiunea lucrurilor.

Concluziuni

Din toată cercetarea care am făcut și din toate întrebările ce am pus d-lui Tzigara-Samurcaș, rezultă următoarele:

1) Că, colecția d-lui D-r Istrati care datează de mai mult de 40 sau 50 de ani, a fost inaugurată în 1897.

2) Că această colecție nu a întârziat un moment de a se mări în fiecare an și că o mare parte din obiectele ce am văzut la 17 Noembrie 1907, au fost aduse dela Câmpina după închiderea Expoziținii Generale.

3) Că colecția d-lui D-r Istrati a figurat la Expoziția Agrară, la Expoziținea de Științe (1903), și alte ocaziuni de această natură.

4) Că d-l D-r Istrati a cumpărat în 1905 și chiar în cursul anului 1906 din țara și din expoziținne și din obiectele ce erau expuse spre vânzare mai multe lucruri despre care se face mențiune în acest referat și că a primit de asemenea ca danie aproape de închidere și chiar după închiderea expoziținei câteva obiecte ce erau de față în colecție.

5) Că nici regulamentul, nici altă dispoziținne ministerială, nu împedică pe expozanți a vinde obiectele expuse nici pe funcționarii expoziției de a cumpără ceva din expoziținne.

6) Că nici unul din obiectele cumpărate sau primite danie de d-l D-r Istrati. nu fusese rezervate pentru stat, sau pentru alte persoane cari cumpărau și colectau asemenea obiecte pentru vreun muzău al statului.

7) Că obiectele cumpărate de Stat nu a avut loc în timpul cât a fost expoziținea deschisă (jurnal No. 11.411/907) ci s'a făcut mai cu seamă după închiderea expoziținei și nu există exemplare în dublu sau asemănător cu acelea cumpărate sau primite danie de către d-l D-r Istrati.

8) Din declarațiunile d-lui Tzigara-Samurcaș, făcute cu ocaziunea cercetării și din procesul verbal dresat la 17 Noembrie anul curent, rezultă, că d-sa nu acuză pe d-l D-r Istrati de vreo neregularitate, dar susține că prin cumpărarea unor obiecte de către d-l D-r Istrati și de către alte persoane particulare, d-sa a fost împiedicat să realizeze intenția ce avea de a cumpără, pentru Muzeul Etnografic și că aceste obiecte prin faptul că s'a permis să fie vândute și la particulari, ar fi perdute pentru Stat.

9) Din procesul verbal, se mai constată că d-l Tzigara-Samurcaș a avut tot timpul să cumpere obiecte din Expoziținne, dar din diferite cauze nu le-a cumpărat, lucru pentru care nu poate fi responsabilă administrația Expoziținnii.

Acestea fiind constatările mele depun pe lângă aceasta procesul verbal din 17 Noembrie semnat de părți scris pe 10 pagine și două declarațiuni: una a d-lui Mironescu și alta a d-lui C. Mihăilescu.

Director (ss) **G. Nicoleanu**

14 Decembrie 1907.

Conform cu originalul
p. Șeful Biroului (ss) **St. Mihăilescu.**

Și în urmă, după această anchetă, eată totuși, ce spune, cu sufletul curat, conștiinciosul d-l Tzigara Samurcaș, în articolul său plin de inexactități, cum voi dovedi o, din „Viața Românească".

„Nu voiu insistà dela început asupra marei răspunderi morale ce revine în sarcina d-lui Dr. Istrati, tocmai în urma acestei cercetări. Voiu adăogà numai că, în situația mea de pârât, fiind nevoit să fac dovada afirmărilor mele din primul articol, nu am putut să cruț întotdeauna cât aș fi dorit, *pe cei ce au provocat cercetarea.* Astfel, doveziie de care m'am servit pentru descărcarea mea, au devenit în mod fatal acuzațiuni în sarcina altora. Regret de asemenea că, cu acest prilej, am fost silit să dau în vileag fapte care, odată ajunse în domeniul public, ar puteà aveà consecințe neplăcute pentru autorii lor. Răspunderea, o repet, nu este a mea: am fost constrâns să spun mai mult decât am vrut. D. Dr. Istrati, care singur a stârnit această cercetare, este și singurul responsabil. Tonul agresiv, de altfel, ce d. Dr. a avut la cercetare nu numai în contra mea, dar și împotriva Muzeului ce conduc, mă dezlegà de orice rezervă, împunându-mi răspunsul de față".

După aceasta și cele ce vor urmà, cată să fie judecat d-l Tzigara-Samurcaș, și se poate ușor constatà, de ce fel de fapte e capabil d-sa.

Din cele cuprinse mai sus, rezultă clar că d-l Tzigara-Samurcaș, a căutat prin articolul său din *Convorbirile Literare* să inducă în eroare publicul și să calomnieze, insinuând o mulțime de fapte urâte.

Ancheta, sper, a lămurit totul: *Nu a putut acest domn să arate un singur obiect care să fi aparținut Statului, sub orice formă, și care să se fi aflat în colecțiunea Maria Istrati-Capșa.*

Că am cumpărat și eu, lucruri foarte variate, din Expoziție, pentru câteva sute de lei, cred că am făcut din contra o faptă bună, căci parte din cumpărături priveau obiecte *expuse spre vânzare*, care reîntoarse s'ar fi pierdut de sigur, iar parte erau expuse spre vânzare de către ateliere sau fabrici, ale statului sau ale particularilor, și as fel erà bine să fie încurajate, cumpărându-li-se productele expuse.

De altfel, din fericire, și la noi, ca și în străinătate, s'au făcut vânzări numeroase cu ocaziunea Expoziținei din 1906.

Amatorii—și s'au dovedit mulți—au cumpărat unii pentru mii de lei. Sunt persoane cunoscute, care dispunând de mijloace — și regret că nu am dispus de mai mulți bani, căci aș fi făcut acelaș lucru, astfel că mai multe obiecte ar fi rămas la noi—au cumpărat admirabile lucruri și și-au complectat serios colecțiunile.

Mai declar înc'odată, că puținele obiecte ce am cumpărat, *nu fusese reținute de nimeni.* S'a prezentat un singur caz, pe la finele lui Septemvrie 1906, sau chiar în Octomvrie, când cumpărasem 2 covoare vechi, din care unul foarte deteriorat, din Basarabia.

In una din zile mi se spune, că o persoană, foarte sus pusă, ar fi dorit să cumpere unul din ele, dar că s'a oprit de cartea mea de vizită, care probà că erà cumpărat deja. Știind cât gust are acea persoană și cât de mule iubește lucrurile vechi românești, 'mi-am făcut o adevărată plăcere și datorie ca la închiderea expoziținei, când am luat în primire obiectele cumpărate, să trimit imediat, și în mod grațios, acel covor, cu rugămintea de a-l primì ca *suvenir dela Expoziție, deși erà plătit de mine.*

Astea sunt covoarele, despre care vorbește că aveà dorință să le ia d-l Tzigara-Samurcaș, cu toate că'i stătuse la dispoziție patru luni! Ce neomenie!

Cum, dacă d-sa a avut 4000 lei la dispoziție, cum spuneà la anchetă,

cum de a cumpărat în tot timpul expoziției decât numai de 25 lei și aceea pentru a păstrà o chitanță provizorie și a'și constituì o armă falșă în contra d-lui Mironescu ?

Nu vede singur în ce situațiune de nedestoinicie se pune, când spune că dela început a avut 4000 lei și că n'a cumpărat nimic cu ei.

Dar d-l Tzigara-Samurcaș nu are nici un scrupul în făurirea argumentelor și prin urmare un om de bună credință, nici n'ar mai trebuì să stee de vorbă cu d-sa.

In ce priveste, puținele obiecte ce 'mi au fost oferite de câțiva prieteni și pe care eu le-am păstrat cu sfințenie și cu eticheta lor, trebue să fie numai capul d-lui Tzigara-Samurcaș ca să'și permită a relevà, și încă în ce mod, acest fapt.

De altfel pentruca publicul să vadă dece unii din prieteni mi le-au oferit, unele obiecte, țin a reproduce alăturata epistolă, care va luminà pe mulți. De acest nume s'a servit tocmai d-l Tzigara-Samurcaș: d-l H. Mrazec, cel ce o scrie, e fratele, alesului meu coleg de Universitate și Academie și bun amic, d-l L. Mrazec.

Iat'o :

Stimate domnule Dr. Istrati,

Conform *dorinței d-voastră de a dăruì obiectele ce am expus la expoziția generală română din 1906*, am onoare a vă încunoștiința că *vă dăruesc acele* obiecte cu cea mai mare plăcere, *însă d-voastră personal* pentru care am cea mai mare admirație, realizând această măreață și epocală operă națională, *accentuez că vi le dăruesc d-voastră personal, căci adeseori am văzut, în unele muzee din țară, ordinea ce există în aranjamentul obiectelor, cele de mai multe ori lipsind chiar și etichetele, astfel că nici nu se știà de unde sunt.*

Primiți, vă rog Domnule Doctor asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

Rogova-Mehedinți, 30 Ianuarie 1907.

Hugo Mrazec

Din aceasta se vede, că le solicitasem pentru colecțiile statului; se vede de asemenea că 'mi-au fost oferite mie *la 30 Ianuarie 1907, deci când expoziția erà de mult închisă*, și pot adăogà că le-am primit tocmai la 14 Aprilie 1907 din Severin! Iată omul ce mă acuză și cum o face.

Dar d-l Tzigara-Samurcaș, nu e îngreuiat a'și schimbà tactica, și a spune neadevăruri sfruntate. Să dovedesc :

In articolul său apărut in *Viața Românească*, caută să deplaseze chestiunea, văzând că nu a răușit cu prima sa insinuare și acțiune condamnabilă.

Iată ce scrie, *și astea după anchetă*, pe care desigur credeà că nu voi mai publica-o:

«Această notă, pare-se, a iritat mai ales susceptibilitatea d-lui doctor. *Desigur că învinuirea ar fi nemeritată, dacă s'ar adresà d-lui Istrati ca simplu particular. In această calitate d-sa ar fi avut desigur dreptul, ca oricare altul, să cumpere obiecte din expoziție sau să primească daruri*".

„Dar d. Doctor nu erà simplu particular. Pe lângă calitatea de Comisar General, *d-sa se mai afișà în toate circulările sale ca întemeetorul așa zisului* „Muzeu al trecutului nostru". *In această dublă calitate, nu-i erà permis să cumpere d-sa, făcând astfel o nelegală concurență Muzeului oficial, ce cu mijloace oficiale întemeia*".

„Procedând astfel, d. Dr. confirmà spusele mele : anume că numai cu vorba pledà

pentru înființarea unui muzeu, căci de fapt îl preocupă numai sporirea colecții sale particulare. Confirmarea ne-o dă singur în procesul-verbal al cercetării dela 17 Noemvrie, unde aproape textual se află declarația prin care d. Doctor „regretă cu nu a avut și mai mulți bani disponibili pentru a cumpără și mai mult pentru d-sa personal".

„Las la aprecierea cetitorului părerea ce trebue să aibă despre acel director sau **pretinsul** întemeetor de muzeu care, profitând de situația sa oficială, cumpără pentru sine **în detrimentul instituției ce dirige**". Și mai are curajul să spună că :

„*Cumpărarea de către particulari a obiectelor de valoare, ce se aflau în sălile Expoziției*, nu este de altfel singura neglijență de care **pretinșii** organizatori ai muzeului s'au făcut culpabili".

Judece oricine, câtă seriozitate e în o astfel de acuzare, și ce trebue să credem despre un om care caută să făurească, cu orice preț o învinuire. Când oare, la ce expoziție, statul a putut opri pe particularii expunători să facă ce vor cu obiectele ce au expus ! ?? Acest om are toate îndrăznelile.

Sau, ce om cu judecata sănătoasă și cât de corect ar fi, poate să vadă un rău cât de mic, că eu, fiindcă eram comisar general, nu aveam dreptul a cumpără nimic din Expoziție ?! Este asta serios, și fapta unui om ce se respectă în scriere și discuție? Oare nu fac eu un rău, cum 'mi-au spus mulți amici, că mai stau la vorbă cu o astfel de ființă care nu respectă deloc adevărul, capabil de orice, pentru a induce lumea în eroare și ași creà o platformă de luptă ? Cred că da, și în orice caz, o fac cu desgust.

De ce dar continuu? De ce? Fiind că acest domn, astfel cum este, are o poziție în societate, pe care însă nu o merită ; pentru că nu doresc ca la umbra disprețului meu și a altora, se continue a crește, a induce în eroare prin lingușiri, și a ajunge! Nu, astfel de oameni trebuesc arătați cum sunt: nuli, căci nu a făcut nimic până acum ; perverși, căci vedeți cum procedează și sunt capabili de orice, cum o dovedește zilnic, prin tot ce face pentru a ajunge.

E în realitate o chestiune de asanare socială!

Din ancheta de mai sus s'a văzut că Ministerul nu a avut nici un fond disponsibil și destinat pentru cumpărarea de colecții în țară și eu am regretat-o. S'a putut vedeà că nu aveam misiunea de a face muzee, asta erà o dorință a mea, alăturea cu însărcinarea oficială de a face expoziția. Eu doream, ca bun român, să rămâe cevà mai trainic. Ca probă că nu cumpăram în țară, e că chear fișele erau făcute cu indicația: *oferite.* Eată dovada:

Anul 190..... *Luna*..... *Ziua*.....

EXPOZIȚIUNEA GENERALĂ ROMÂNĂ 1906

No......

Oferite de .....

Cătuna..... *Comuna*..... *Județ*.....

Obiectul oferit.....

.....

Clasificarea .....

SEMNĂTURA COLECȚIONARULUI,

Cerusem verbal, d-lui I. Lahovary, 8000 lei pentru a cumpăra co-

lecția d-lui Comșa, dela Sibiu, care nu a voit a le expune altfel, dar până să capăt aprobarea, o bună româncă d-na Maria I. Brăteanu, născută Știrbey, a cumpărat-o și împrumutat-o, din nenorocire, d-lui Samurcaș, care se laudă cu ea pare că'i făcută de d-sa, sau culeasă cu priceperea și sârguința sa! Dar în tot **muzăul său** nu e nimic care să se datorească muncei și priceperei sale!

Sau, eu adunasem foarte multe obiecte gratuite din țară și cumpărasem multe *din toate țările locuite de Români*, până și din Istria, prin persoane sigure, cum se constată din conturile înaintate Ministerului.

Din țară însă nu am cumpărat și nici nu aveam un fond pentru aceasta.

Că n'am avut bani pentru țară asta o știu cu toții și delegații mei nu au putut cumpără decât pentru sume absolut neînsemnate, care erau mai mult date *pentru a cinsti săteanul*, cum zice Românul, și iată de ce cunoscând de ce este capabil d-l Tzigara-Samurcaș, am cerut **chiar în urma anchetei,** prin alăturatele acte, să se facă toate cercetările posibile, din care se poate vedeà: că toate cumpărăturile sau ridicat la 101 lei!... față cu miile de obiecte ce au fost adunate gratuit. Cred necesar să se publice și aceste acte pentru cunoașterea adevărului, căci dorind a aflà eu singur ce s'a cumpărat în țară, și pentru ce valoare, cu toate că nu aveam un fond special, dar pentru a puteà adunà oare-care obiecte ce mi se raportase că nu le putem obține altfel, îndată după anchetă, am rugat pe delegați să-și consulte dosarele ce aveau și să'mi deà exact o notiță relativ la starea lucrurilor.

In urma răspunsului lor, am cerut *oficial* următoarele, și iată și răspunsul obținut:

Copie după petiția d-lui D-r. C. Istrati, înregistr. la No. 12534 din 29 Noembrie 1907.

RESOLUȚIE

D-l Bănescu va cercetà în registre și archivă și să răspundă punct cu punct la cele cerute prin prezenta.

(ss) **Dr. Al. Zaharia.**

Domnule Delegat,

In timpul anchetei ce am cerut Ministerului să se facă față cu cele scrise de d-l Tzigara-Samurcaș în „Convorbiri Literare" am declarat că Expoziținea nu a dispus de un fond special pentru cumpărarea în țară de objecte vechi cu caracter etnografic, declarațiune făcută la fel și de cei 2 delegați însărcinați cu culegerea obiectelor.

Vă rog, d-le Delegat, să fiți buni a face să se cerceteze și să raportați Ministerului *dacă în realitate după scriptele ce aveți la îndemână*, a fost sau nu vre-un fond pentru aceasta și dacă sistematic sau întâmplător s'a cumpărat în timpul duratei Expoziținei în țară vre-un obiect și anume care și prin cine.

Această constatare o cred necesară să se facă, de oare-ce mi-am reamintit în urmă că, înaintea deschiderei Expoziției, după cât țin minte, d-l delegat C. Mihăilescu 'mi comunică că la Craiova la un arămar s'ar află niște blide vechi pe care voește să le topească.

Știu că, am hotărât cumpărarea lor în mod excepțional și numai pentru o sumă mică, ceia ce vă rog să cercetați și să comunicați Ministerului de oare-ce doresc ca, persoana însărcinată cu ancheta să aibă până și aceste elemente la dispoziținue.

Dacă cum-va, ceia ce poate fi posibil, cu toate că nu'mi reamintesc, s'ar fi mai întâmplat vre-un astfel de caz, vă rog să'l indicați, căci eu nu am de cât un singur regret, acela de a nu fi putut cumpără mai mult pentru colecțiile statului cu această ocaziune.

Țin de asemenea să vă rog, să indicați, în raportul d-voastră ce sume mici de bani, s'au cheltuit cu cumpărarea portretelor MM. LL. sau ale lui Ștefan cel Mare

de la Carol Göbl, ce au fost distribuite sătenilor la serbările Expoziţiunei, iar o mică parte d-lor colectori pentru a fi oferite sătenilor noştri în timpul adunărei obiectelor, deoarece cu deosebire D-l Mironescu 'mi declarase că pe la răzeşi noştrii nu le-a găsit mai niciodată având numai icoane ruseşti.

Vă rog d-le Delegat, să fiţi bun a înaintă în copie această adresă d-lui Delegat al Ministerului pentru facerea anchetei, precum şi rezultatul ce veţi obţine în urma cercetărilor ce veţi face.

Primiţi, etc.

(ss) **Dr. C. Istrati.**

D-sale
D-lui delegat al Minist. de Domenii pentru lichidarea Expoziţii.

REFERAT. 29/XI—907.

Domnule Delegat,

Am onoare a vă relată, că, cercetând actele din archiva Comisariatalui, precum şi registrele de comptabilitate, *nu am găsit că Comisariatul ar fi avut vre-un fond special alocat*, pentru cumpărări de obiecte vechi din ţară cu caracter etnografic.

Asemenea am constatat din registrele de Casă şi Inventar că în tot timpul duratei Expoziţiunei (Iunie—Noemb. 906) *nu s'au cumpărat nici un object cu caracter etnografic sau istoric.*

Că sumele cheltuite cu cumpărarea portretelor MM. LL. şi ale lui Ştefan cel Mare, cari s'au distribuit sătenilor şi diferitelor persoane din ţările locuite de Români, au fost în total de lei 57, 25%.

Cu acestea cred că am răspuns punctelor din suplica de faţă şi vă rog ca pedeoparte să se remită d-lui Nicoleanu, Directorele Agriculturei din Ministerul de Domenii fiind delegat cu anchetarea, iar pe de altă parte să primiţi asigurarea distinsei mele stime.

Insărcinat cu Inventariera generală.

(ss) **N. Bănescu.**

RESOLUŢIE
Se va înaintă în original Ministerului.
(ss) **Dr. Al. Zaharia.**

PS. S'a înaintat Minister. Domenii cu adresa Comisariatului No. 8345 şi s'a înregistrat la Minister sub No. 120086 din 30/XI—907.

Copie după adresa d-lui Dr. C. I. Istrati înreg. la No. 12554 din 10 Decembrie 1907. Exp. Gener. Română.

D-l Bănescu va cercetà după actele justificatlve şi referì
(ss) **Dr. Al. Zaharia.**

Domnule Delegat,

Rugând pe d. colector C. Mihăilescu să consulte toate notele şi să-şi aducă cât mai bine aminte de orice obiect ar fi cumpărat în tot decursul timpului cât a fost în serviciul Comisariatului, d-sa mi-a remis alăturata notă din care se vede că înaintea deschiderei Expoziţiunei a cumpărat obiecte pentru 18 lei şi 50 bani, iar în Septembrie 1906 (d-sa pune în notă din eroare 1907), a cumpărat pentru 40 lei.

Vă rog, domnule Delegat, să fiţi buni a verifică această notă şi a înaintă în copie Ministerului împreună cu conţinutul acestei adrese.

(ss) **Dr. C. I. Istrati**

Domniei-Sale
Domnului Delegat al Ministerului de Domenii pentru lichidarea Expoziției din 1906.

REFERAT 18/VI/907

Am onoare a referi că arătările făcute în alăturata listă sunt juste și am notat în dreptul fiecăreia, actele unde se pot găsi; sunt de părere dar a se înainta în original Onor. Minister spre a o pune la dispoziția d-lui Delegat însărcinat cu facerea anchetei.

(ss) **Bănescu**

p. conf. *Matei Boeriu*

COPIE

Anexată adresei mele dela 8/XII/907.

(ss) **Dr. C. I. Istrati**

Obiectele cumpărate în comptul Muzeului „Trecutul nostru" din Palatul Artelor

	No. Etichetei		
Dosar 40/906 raportul No. 1766 din 29/XII/906	74 Sept. 1905	Un dulapior cu încrustături f. vechi cumpărat dela săteanul Petre Ghiță Vițel din comuna Vârciorova-Mehedinți cu preț de lei	5.—
Idem	111 Noembrie 1905	O ladă, lucrată în lemn de nuc cu încrestături sistem vechi cumpărată dela femeia Tașica Jugănaru din cătunul Filipești, com. Onești-Bacău cu preț de lei	2.—
Idem	237 Decembrie 1905	O cujbă pentru agățat ceaonul pe vatră, azi nu se mai obișnuește, cumpărat dela femeia Marina N. Căruț din com. M † Cașin-Bacău cu preț de lei	1.50
Inregistr. la fol. 17 inventar și dată lipsă. (ss) *Bănescu*	360 1906	Un lighean model vechiu cumpărat dela David Rozental din comuna Căiuți—Bacău cu preț de lei	10.—
Dosar 14. Jud. Dolj Proces-Verbal 19 Sept. 1906	2887/2922 1907	20 diferite vase de aramă cu inscripții (farfurii castroane) cumpărate dela d. P. Staricu căldărar din Craiova a 2 lei kgr. 20 kgr. lei .	40.—

Am făcut adnotațiele în dreptul fiecăreia.
17/XII/907
(ss) **Bănescu**
pentru conformitate, *Matei N. Boeriu*

Copie după raportul d-lui Dr. C. I. Istrati, înreg. la No. 12564 din 17 Decembrie 1907.

17 Decembrie, 1907.

D-l Bănescu va căutà actele justificative relativ la cheltuelile făcute de D-l Mironescu.

(ss) **Dr. Al. Zacharia.**

Domnule Delegat,

Primesc în acest moment alăturata încunoștiințare dela D-l Mironescu, în urma invitațiunei ce i-am făcut odată cu acea a d-lui C. Mihăilescu. Rog cercetați-i-o de urgență și referiți în cazul acesta Ministrului.

Primiți etc.

(ss) **Dr. C. I. Istrati.**

COPIE

Tablourile cu chipul M. M. L. L. Regele și Regina și Ștefan cel Mare, destinate a fi împărțite donatorilor în schimbul obiectelor donate Muzeului respectiv, lipsindu-mi pe timpul colectărei obiectelor în jud. Roman, am distribuit în locul acestora numai donatorilor săraci sume foarte mici, care echivalează cu bacșișuri, pentru a-i îmbună de a face donațiuni.

1.50 de la V. Stoleru comuna Păucești-Roman. Proces-Verbal No. 7, din 10 Noembrie 905.

(ss) **Bănescu.**

Așà am dat p. 13 acte vechi lei 1.30; p. 2 ștergare de borangic a 1,50 lei, la 2 fete orfane și sărace; pentru niște strachini vechi și rare azi, lei 0,50; pentru o ladă țărănească veche, lei 0.50; pentru un ceas de părete de lemn vechiu, 0.50; pentru una șea veche răzășească pe care trebuiam să o înlocuiesc donatorului și neavând cu ce am dat lei 12.00; pentru un ceas turcesc pe care 'l oferise ca raritate ceasornicarul Balok din Roman am dat lei 10, pe recomandația șefului de biurou dela Prefectură, precum și alte mici sume, care în total nu întrec suma de lei 35; pentru o serie de greutăți turcești am dat lei 3.00.

Pr. No. 9 din 10/XI/905 dela I. Bujor 1 lăicer.

(ss) **Bănescu.**

Cât privește cumpărările în Bucovina de și am avut sarcina de a strânge și acolo obiecte, preotul D. Dan însă exprimându-se că în comuna Straja posedă mai multe obiecte interesante, am fost trimis, anume să le aduc, pe care plătind preotului care le-a strâns și i-am adus în București.

18/XII/907

Am referit detaĭlat pe adresa No. 12564/907.

(ss) **Bănescu.**

Pe timpul colecționărei obiectelor vechi, nu mi se alocase anume sume pentru cumpărări și dacă am făcut-o aceasta a fost în scop de a încurajà pe donatori foarte săraci, căci tablourile promise sosiră abia la sfârșitul campaniei.

(ss) **V. Mironescu.**

Cumpărările în jud. Roman nu trec suma de lei 35.00.

(ss) **V. Mironescu.**

D-sale
D-lui Delegat al Ministerulului de Domenii

REFERAT. 18/XII/907.

Pentru înlesnirea rezoluției d-voastre pusă pe prezenta am onoare a vă referi, că cercetând dosarul No. 14 vol. I Roman, am găsit că d-l Mironescu a cumpărat din Jud. Roman, următoarele obiecte notate mai jos și anume:

a) La 10 Noembr. 905 dela Vasile Stoleru din comuna Păucești—Roman, proces-verval No. 7 următoarele:

1. Un scrin, ladă veche pentru suma de	lei	1.50
2. Un ștergar cusut din in	„	2.—
3. Un petic lăicer și o rămășiță de ceas de părete	„	0.50
	lei	4.—

b) Idem la aceiași dată și din aceiași comună dela Ion Bujoi:

1. Un lăicer de lână pentru	lei	3.—
2. Un ștergar de borangic	„	2.—
(Vezi proces. verb. No. 9).	lei	5.—

c) Idem, idem, ca mai sus, însă dela văduva Anica Gh. Lohan:
1. O icoană veche . . . . . lei 0.50
(Vezi proces. verb. No. 10). lei 0.50

d) La 12 Noembr. 905, din comuna Boesci Jud. Roman, cu proces verbal No. 12 dela Ion Neacșu:
1. O serie de greutăți de măsură compusă din rotițe de alamă . . . lei 3.—
lei 3.—

e) La 14 Noembr. 905, din comuna Giurgeni-Roman, dela maica Xenia Dicu, cu proces verb. No. 20:
1. O icoană reprezintă pe Maica Domnului, schimbânduse cu alta și dându-se și suma de . . . . . lei 3.80
lei 3.80

f) La 17 Noembr. 905, din comuna Bătești-Roman, proces verb. No. 13, dela Toader Branchi:
1. Un ștergar vechiu . . . . . lei 2.10
lei 2.10

g) La 15 Decembr. 905, din comuna Fedelești-Roman, proces verb. No. 60, dela Costache Damian:
1. 11 acte vechi scrise cu litere cirilice . . . . . lei 1.50
lei 1.50

h) La 16 Decembr. 905, din comuna Struga-Roman, dela Maria Pomârlam; proces verb. No. 62:
1. Un fragment de șal românesc . . . . . lei 2.00
lei 2.00

i) La 9 Ianuarie 906, din comuna Mogoșești-Roman, dela Alecu Gheorghe Filip, proces verb. No. 81:
1. O șea răzășească complectă . . . . . lei 11.10
lei 11.10

j) La 13 Ianuarie 906, din comuna Anton Balak, proces verb. No. 102:
1. Un ceas de buzunar vechiu turcesc . . . . . lei 10.—
lei 10.—

a) — 5.— lei
b) — 0.50 „
c) — 5.— „
d) — 3.— „
e) — 3.80 „
f) — 2.10 „
g) — 1.50 „
h) — 2.— „
i) — 11.10 „
j) — 10.— „
43.— lei (Patru zeci și trei).

Cu perfectă stimă
(ss) **Bănescu.**

p-t conf.
M. Boeriu.

Iată dar lumina făcută în mod hotărât:

Nu am avut nici fond, nici însărcinarea a cumpăra pentru muzeu vre-un obiect. S'a cumpărat totuși, în dorința mea de a face ceva mai mult, despre care rapoartele mele vorbesc pe larg, numai atunci când mici obiecte de oare-care interes nu se puteau cumpăra alt-fel, pentru suma de lei 101,50 din 6,500,000, lei cât am avut la dispoziție.

Toate aceste obiecte există și o parte, dacă nu toate, au fost luate pentru faimosul muzeu al d-lui Tzigara-Samurcaș.

Ce să mai spun de buna credință a acestui domn?

Rămâne acum încă chestiunea că aşi fi cumpărat prin aceştia—d-nii V. Mironescu şi C. Mihăilescu—obiecte şi pentru mine.

Mai întâiu nimic nu m'ar fi oprit de a cumpărà obiecte ce ei mi-ar fi indicat ca existând la particulari, şi pe care nu voiau a le trimite gratuit.

Totuşi nu am făcut'o, în tot timpul campaniei, cât ei lucrau pe seama expoziţiei.

Şi în definitiv ce obiecte am cumpărat în urmă!

E chiar ridicol a o spune dar trebue făcut pentru a înfunda şi mai bine pe acest om, care judecă şi vede pe alţii, se pare, după ceeace ar fi capabil d-sa să facă.

In adevăr:

Când d-l Mironescu *în toamna anului 1905*, deci un an înainte de deschiderea expoziţiei, s'a dus să adune obiecte din Bucovina, *l'am rugat să'mi cumpere nişte ouă încondeiate*, de care am multe din ţară în colecţie, şi asupra cărora fac un studiu!

Mi-a adus o mică colecţie pentru suma de 3—4 lei! d-l Tzigara-Samurcaş falşifică şi de astă-dată adevărul ficsând cumpărătură *în Octombrie 1906* (vezi pag. 423).

D-l Mironescu *mi-a cumpărat, după închiderea expoziţiei, la Ianuarie 1907*, când s'a dus la Iaşi, pentru nişte tablouri ce se rătăcise, nişte obiecte ce se aflau *la anticarul Şaraga,* de la care am cumpărat în multe rânduri, pentru 250 lei! Obiecte ce cunoşteam şi l'am rugat să le observe mai bine şi să le plătească.

Ce să zic dar de cel ce face un cap de acuzaţie din aceste fapte!! Ce caracter are şi ce consideraţie i se cuvine?!! când cutează a scri:

„D-l D-r Istrati a fost îngrijit de sporirea colecţiunii sale particulare. Aceasta într'adevăr s'a îmbogăţit pe urma Expoziţiunii, fie din darurile făcute de unii expozanţi, fie prin obiectele cumpărate de d-l Doctor dintre cele mai interesante adunate de agenţii speciali ai Expozitiei sau din diferitele secţiuni".

Tot ast-fel e şi cu d-l C. Mihăilescu. *In tot timpul cât a adunat pentru expozitie, nu mi-a cumpărat nimic*, de cât la urmă în Octombrie 1906, când spuiudu-mi cum se cumpără de alţii şi pentru a se duce din ţară—a se vedeà şi raportul său, publicat în Buletinul Expoziţiunei 1906—am dat 40 lei ca să-mi ia ce va găsì.

Intre aceste obiecte, mi-a cumpărat şi un chiup de argil, sfărămat în bucăţi, şi fără fund, dar care avea un caracter special.—Mi l'a plătit 5 lei!

Iată ce zice d-l Tzigara-Samurcaş în deştăptăciunea sa:

„Cum se explică că acest chiup d. Dr. l'a plătit numai 4 sau 5 lei (după propria sa declaraţie), pe când mie acelaşi domn Mihăilescu mi-a *procurat un chiup mult mai simplu şi mai incomplect, din aceiaşi localitate, pe preţ de 40 lei, în afară de spesele de transport atât ale d-sale cât şi ale chiupului?* Răspunsul firesc e că d. Dr. s'a bucurat de o preà vădită şi mare favoare din partea subordonatului său.

A cui e vina dacă nu 'mi-a cerut mai mult! Dar ceia-ce e curios e că chiupul d-sale, pe care 'l a luat dela d-l C. Mihăilescu, care erà în serviciul nostru, erà un chiup *oferit* gratuit expoziţiunei şi pe care d-l C. Mihăilescu 'l-a lăsat dincolo de Dunăre, neputând din cauza îngheţului a'l transportà. D-l Tzigara-Samurcaş, s'a gândit să cumpere un lucru ce ne aparţineà, fără a mă întreba, abuzând de buna credinţă a fostului nostru funcţionar, pe lângă

care se pusese bine, crezând că va afla cine știe ce ! ! Procedeu . . . bizantin, demn de o ast-fel de persoană.

Ca dovadă eată declarația însăși a d-lui Mihăilescu, care mi-a dat'o văzând cele ce i se întâmplase cu acest domn :

„Chiupul adus d-lui Tzigara-Samurcaș de subsemnatul din Jud. Tulcea Com. Niculățel a fost unul din acele patru ce colectasem pe timpul când eram însărcinat de către Comisariatul G-l. al Expoziției.

Trei din acele chiupuri le-am putut transporta până la București, unul însă cel din urmă, din cauza înghețului nu s'a putut încărca pe vapor în toamna acelui an.

Costul de 40 lei ce mi-a oferit d-l Tzigara a fost numai pentru transportul meu și nici decum pentru cumpărarea chiupului.

$^{19}/_{1}$. 908 **C. N. Mihăilescu**

Dacă tot așà de delicat 'și procură obiectele, nu-i fac complimentele mele.

Se mai constată că nu a spus adevărul nici în ce privește costul chiupului așà că e cazul a ne întreba ce comptabilitate are pentru banii cheltuiți ?

A mai **luat**, tot ast-fel la închiderea Expoziținei, un dulap de la Facultatea de Medecină, pe care nu'l înapoează încă la Aprilie când mi s'a plâns d-l Dr. Măldărescu ; a mai luat, în mod tot așà de puțin delicat de la Palatul Artelor, obiecte ce nu ne aparțineau, pentru care i se atrăsese atențiunea și pentru care Ministerul de Domeni în unire cu cel al Cultelor, a instituit o comisiune ca să i le ia înapoi ! Iată omul care mă acuză !

Să trecem acum la punctul al III-lea. S'a adus cele mai ordinare acuzațiuni d-lui Mironescu, unul din fostii mei ajutori de către d-l Tzigara Samurcaș. Acest neaoș român l-a acuzat pe d-l Mironescu până și de faptul că e strein. Cine va ceti—și rog cititorul să-și procure articolul la care răspund, pentru a se vedeà de ce e capabil acest om—va vedeà de câte insinuațiuni e capabil și ce urzeală de neadevăruri și de calomii constitue fondul scrierei sale.

E ceva de necrezut. Nici odată „Stilul e omul“ nu a dovedit mai bine legăturile și însușirile ce se desvălue.

Declar de la început că nu cunoșteam pe d-l Mironescu. Spun că mi-a fost recomandat de d-l N. Iorga, care în urmă, pentru pricine ce privesc conștiința faptelor sale l-a criticat atăcându-mă și pe mine.

Este el român ? Căci eată ce spune neaoșul descendent al lui Traian, d-l Tzigara-Samurcaș :

„Mironovici, zis pe nedrept și prin abuz numai Mironescu[1]).

Iată acum dovezi că este *fiul unui învățător român din Bucovina ;* el nu se dă de fiu de rege, insultând memoria mamei sale, cum fac unii nenorociți și se crede, și poate fi, mândru de origina ce are :

---

1) Mironescu este numele sub care de altfel e cunoscut în Bucovina țara sa de origină : trecând granița la noi și-a schimbat numele, nu însă pe cale legală. In „Monitorul Oficial“ No. 91/Iulie, e trecut Mironovici vel (?) Mironescu Vlademir.

+) cum a făcut Tzigara - Samurcaș

N-rul 9. *Berhomet în 8/21 Ianuarie 1902.*

Timbru

TESTIMONIU DE BOTEZ

In condica născuților a enoriei Berhomet pe Prut tom. II pag. 11—12 se află următoarele: Vladimir Mironovici vel Mironescu fiul legitim al d-lui Simeon învățător primar de oraș și a soției Maria născută Chibici parochul din Revna în Bucovina s'au născut în 15 Mai 1868 (una mie optsute șasezeci și opt) din părinți români gr. orient. în comuna parochială Berhomet pe Prut în Bucovina sub numărul 115 și au fost botezat de subsemnatul în presența martorilor Ștefan Ivanovici parochul din Malatinet, și a Domnichei fiicei parochului Michail Chibici din Revna în 16/28 Iulie 1868, după ritul ortod. oriental.

Spre adeverire urmează subsemnara propriă și întărirea sigiliului parochial.

Parochul ortod. s.s. **Olimpie Chiseliță,** paroch.

Sig. Paroch.

In Bucovina era el cunoscut ca Mironescu? Cu toate că se știe pentru ce multe nume românești au fost schimbate în *ici* la finele lor? Da:

Societatea academică, social-literară
„ROMANIA JUNA“
IN VIENA
IX/2, Lazarethgasse No. 26
No. 102

Viena în 14 Iuniu n. 1896.

Mult stimatului domn Vladimir Mironovici—Mironescu

Adeverim prin aceasta oficios, că d. Vladimir Mironovici—Mironescu a fost înscris pe anii 1891/2 și 1893 de membru ordinar al societății „România Junâ“, și că s'a purtat ca membru al susnumitei societăți conform statutelor și al regulamentului.

Pentru Comitet:

Președinte:
m. p. **Teofil Popovici** președ.

L. S.

Secretar:
stud. med. **Titu Pertia** m. p.

ALTA:
No. 2:5.

ACADEMIA ORTODOXA
pentru
Literatură, retorică și musică bisericească în Seminarul archidiecesan din Cernăuți

Cernăuți, în 27 Mai 1899.

Stimate D-le Mironescu!

Comitetul societății academice „Academia ortodoxă“, își ține de o plăcută

datorință, de a vă exprimà pe calea aceasta cele mai sincere mulțămiri pentru diverse desemne, ce a-ți binevoit a face pentru societatea noastră.

Primiți asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

Pentru comitet:

Vice-Președintele:
Gheorghi Velehorschi

L. S.

Secretariul I:
m. p. **I. Vorobechievici**

Cine a spus dar neadevăruri? D-l Tzigara-Samurcaș. Dar d-sa nu face decât de acestea în tot ce a scris.

Să mergem mai departe.

Erà Mironescu astfel cum 'l descrie d-sa în Convorbiri, adică, este el nul și nepregătit?! Sau e incomparabil superior *arbitrului* nostru? Să vedem? Ce studii a făcut? Iată:

Subsemnatul am făcut studii speciale la Academia de Arte c. r. din Viena (Schillerplatz No 3) în anii 1891/2, până la 1894/5 și am fost elevul renumitului architect și archeolog George Niemann profesor la Acad. din Viena, care a reconstituit monumentul de la Adam-Clissi.

Pe lângă architectură am făcut și cursurile de pictură sub profesorii: Berger A., Dr. Zitkowski, Dr. Frisch și Dr. Lützow.

V. Mironescu.

Posed și fotografia certificatelor cu note alese.

A dovedit capacitatea sa? Iată:

Recensiuni din:

In „Sămănătorul", Anul III No. 25 din 20 Iunie 1904, pag. 387—88 sub titlul „Arta lui Ștefan Cel Mare" urmează: . . . . . .

. . . . . .

„Un architect de loc din Bucovina, d. Vladimir Mironescu, a voit să aducă, „din parte-i un album de acvarele cuprinzând toată moștenirea artistică ce ni-a rămas „dela Ștefan-cel-Mare".

„Pentru aceasta a străbătut toată țara și a cules în întregime munca pentru „frumusețà a Românilor din vremea lui Ștefan: acvarelele sale sunt vrednice de ori-„ginalele după care au fost zugrăvite. Albumul e aproape gata, și în el se cuprinde „pentru noi și pentru străinătate o mare revelație de veche artă românească.

„Veți zice: unde e albumul? Și un cetitor la o sută va dorì să-l cumpere.

„Cetitor rar — unul la o sută —, albumul e la d. Mironescu. Cei ce l'au „îndemnat să-l facă, nu-l pot tipări. Și d. Mironescu, care e om sărac, nu-l poate „tipări, și editorii noștri, săraci sau bogați — ba unii cât de bogați! —, nu-l pot ti-„pări. Și nici publicul nu-l poate tipări, fiindcă banii îi sunt de nevoie pentru trăsuri „și rochii și drumuri în străinătate, pentru moftul obraznic și fudulia stearpă. Trebuie „40.000 de lei și n'are cine-i dà.

„Deci albumul nu se va face, ci va rămânea în cartoanele d-lui Mironescu. „Precum nu se va face nici școala lui Ștefan cel Mare, care va rămânea în trei pa-„gini ale „Sămănătorului" și în mențiunea de contabilitate că Ministerul de Instrucție „mi-a înaintat pentru dânsa un mandat de 500 de lei, pe care nu-l voiu încasa — căci „o școală nu se face cu 500 de lei —, ci-l voiu restitui Ministerului, care a rămas „izolat în bunăvoința lui.

„Ah! Doamne, cât entusiasm zace în oamenii cu carte și cu stare ai poporului „românesc! Entusiasm mare, și cald, și guraliv, și bătăios.. Și ieften!"

(ss) **N. Iorga.**

Colecţiunea Maria Istrati Capşa. — Călindar de perete 46/54 cm. făcut de Gheorghe Asachi şi probabil, şi de fiul său Alexandru la 1856. Exemplarul acesta este colorat în mod special de autori care 'l oferì lui Nicolae Istrati care la rândul său 'l dădù imediat d-lui Ioan Istrati de când se păstrează în colecţiune.

In „Sămănătorul“ Anul V, No. 38 din 17 Septembre 1906, pag. 741—42, în articolul prim „Architectura românească“ d. Iorga după ce vorbește de „architectura tradițională, religioasă și profană“, spune că „ar trebui urmat un curs consacrat acestei ramuri de căpetenie a unei pregătiri speciale“... vorbește de câteva monumente din capitală și împrejur, apoi de reconstruirea bisericei Sf. Nicolai Domnesc din Iași zicând că „cu astfel de architecți n'am aveà astfel de batjocuri!“ . . . . . .

. . . . . Apoi urmează:

„Pentru ei toți ca și pentru public, care e chemat să judece o artă cu care numai e „deprins, ar trebui mari albumuri de artă care să adune tot ce ni s'a păstrat. Un „tânăr architect bucovinean a făcut un număr de planșe în acvarelă, dar ele nu s'au „putut tipări. Ne trebuie însă o întreagă culegere mare și amănunțită, o publicare „metodică și integrală.

„Ar putea-o face Academia dacă ar aveà alt program de activitate. Ministerul „de Instrucțiuni e prea cuprins mai totdeauna de politică și, dacă s'ar apucà de o „asemenea operă, ar coborî-o și ridiculisa-o prin oamenii pe cari i-ar însărcinà.

„Dar iată avem o Principesă de coroană cu un ales simț pentru artă cu deo„sebite talente de diletantă.

„In jurul Principesei Maria s'a alcătuit o societate de artă, în care au intrat „mulți nechemați și au rămas la o parte și mai mulți chemați. Dar societatea este, „ea are un fond, și e datoare să lucreze și altfel decât în saloane franțuzite. Prin ce „ar puteà să-și legimiteze mai mult ființa decât prin marele corpus al vechii noastre „arte, publicat sub patronagiul Principesei?

„Zic și eu așa o vorbă. Cine poate, să hotărască“.

(ss) **N. Iorga,**

In „Sămănătorul“ anul V, No. 27 din 2 Iulie 1906 pag. 537 sub: Cronica. I Cărți, urmează:

Primim cartea „Românii din Bucovina“, redactată prin îngrijirea comitetului bucovinean al Expoziției. Lucrarea ilustrată . . . . . .

. . . . . .

„Prof. P. Popescu lămurește la rândul său, despre internatul siretean, iar Dr. Ipolit „Tarnavschi despre cel din Rădăuți, care e de tot frumos (architect Vladimir Mi„ronescu); . . . . . .

. . . . . .

(ss) **N. Iorga**

In cartea „Românii din Bucovina“ pag. 60, stă scris: „Dispunând comitetul „nou ales — grație munificenței membrilor fundători — de o sumă mai considerabilă „de bani, a cumpărat în luna lui August 1902 o parcelă în apropierea nemijlocită a „gimnaziului, în extindere de 90 prăjini cu suma de 7300 cor. și s'a adresat mai „multor întreprenori de zidiri, cerându-li compunerea divizului pentru construirea „edificiului internatului conform unui plan alcătuit de arhitectul din Iași d. Vladimir „Mironescu“. . . . . .

(ss) **Dr. Ipolit Tarnavschi**
preot și director al internatului.

Pe lângă această dare de seamă urmează vederea internatului în fotozincografie.

Planul a fost lucrat gratuit de d-l Mironescu.

Chemat'a d-l Iorga, vreo dată pe faimosul nostru *algemeine-arbitru*, să'l consulte s'au a chemat tot pe d-l Mironescu? Dovedesc:

TELEGRAMA

Vladimir Mironescu architect, strada Săulescu, Iași.

Ministerul instrucțiunei publice te roagă să-ți dai părerea asupra bisericei din scintea. Rog pleacă tren astăseară la Vaslui. Sosesc vineri dimineață Vaslui așteaptă gară să mergem scintee.— „Iorga“.

Astfel de laude nu a adus d-l Iorga, care e competent, nici odată d-lui Samurcaș, pentru o pricină simplă, că nu a lucrat nimic.

D-l Tzigara-Samurcaș, știa cine e d-l Mironescu și ce valoare are? Da. A fost la Iași să-i vadă lucrările, a voit să-l angajeze — în 1906 !!! — la *muzeul său* (?!) — am ajuns și în halul acesta — cum a *momit* în urmă și pe d-l Moisiliu tot din jurul meu, de care — bine înțeles — n'a pomenit nimic, în lucrările ce-i au adus dela Gorj și cu care se laudă atât. Iată declarația:

„In anul 1906 luna August Tzigara-Samurcaș părăsind Expoziția, pe drumul între Arenele Romane și Comisariat a discutat cu mine despre lucrări archeologice și m'a rugat să trec la muzeul lui oferindu-mi mai întâiu 300 lei, apoi a doua oară întâlnindu mă în tramvai mi-a zis că va intervenì la Ministerul Instrucțiunei Publice să pue postul meu în budget și-mi promise 350 lei lunar ca să-i execut lucrările technice, necesare acelui muzeu. Am refuzat categoric".

Mironescu

Voea deci, în toiul Expoziției, a-l sustrage lucrărilor ce-mi făcù și a-i monopolizà, ca și pe alții, știința și îndemânarea!... Și tot atunci făureà, în caz de nereușită, calomniile ce a desvăluit în urmă.

Tot din cauza calităților sale l-a utilizat pe d-l Mironescu și d-l Tocilescu la Adam Klisi, și a fost însărcinat de d-l Haret, la 1904 să pregătească decorurile istotice la mormântul (reproducere) lui Ștefan cel mare.

Iată dar cine e d-l Mironescu pe care caută în mod atât de demn să'l distrugă d-l Tzigara-Samurcaș.

Deci mai ales în urma celor ce am văzut că a lucrat acest artist fără mijloace, lucruri pe care vroea să le cumpere cu 3000 lei Academia Română și numai din cauza lipsei de bani nu a făcut-o l-am luat să mă ajute la Expoziție.

Am luat, cum s'a putut vedeà, și pe d-l Tzigara-Samurcaș. Primul și-a servit țara, a fost muncitor și a dovedit pricepere. Al doilea, nu a făcut decât fapte, pe care nu le mai numesc cum trebue—le-am calificat la începutul studiului de mișelești — și a dat dovadă de absolută rea voință și nedestoinicie, atât erà de ahtiat a lovi în mine care voiam a creà un muzeu al trecutului nostru, și în d-l Mironescu, în care vedeà un rival temut, încât cu toate că e funcționarul M. S. Regelui—din nenorocire, la Fondațiunea Carol—nu numai că nu mi-a dat concursul său—cum erà datoı—la marea operă de cinstire a M. S. Regelui, dar a căutat a o stingheri și înjosi!

Să vedem dacă în urmă d-l Mironescu 'mi a adus servicii ca specialist? Da.

Iată epistola ce-i trimete directorul Muzeului Etnografic din Buda-Pesta, *care a admirat Expoziția noastră și obiectele adunate de el și pe care pătimașul nostru le declarase* de cutii de sardele, etc.

Prea stimate domn.

Intors din călătorie, sunt deabia acum în stare să satisfac o datorie plăcută, și să vă exprim, stimate domn, mulțumirea îndatoritoare pentru amabila atențiune cu care ne-ați călăuzit în mod amical atât pe mine cât și pe colegul meu Bathy în timpul vizitei noastre la București. Șederea noastră acolo ne va rămâne neuitată, în ceà ce privește primirea prietenoasă cât și pentru impresiile foarte importante pentru noi.

Sperăm că colecțiunilor, pe cari le-ați făcut cu o concepțiune dreaptă și cu o silință de nescris, nu le vor merge tot așà, cum se întâmplă în general la sfârșitul expozițiunilor, anume că vor fi risipite în toate părțile. Ar fi păcat *să să distrugă în astfel de mod, osteneala extraordinară pe care ați depus-o.*

Rugându-vă să ne susțineți în silințele noastre, relativ la cunoștința Românilor de la noi și asigurându-vă de ceà mai mare bunăvoință a noastră și de orice ajutor la timp semnez cu salutări respectuase[1]).

al D-voastră supus
Dr. Semayer Vilibàld

Budapesta, 16 Octomvrie 1906.

Acestea sunt obiectele cu care se mândrește acum și pe care în *Cronica sa Artistică* (cu adevărat!!) le caracterizà: „cele mai multe fără valoare și mai ales fără legătură între ele....“ Și acest domn e pus — numai pentru moment, sper în fruntea unui muzău.

Cred, acum că publicul cetitor, e în cunoștință cu valoarea acestui modest dar foarte priceput muncitor.

Iată acum dece am luat și pe d-l C. Mihăilescu, spre a adunà obiecte, alături de d-l Mironescu. El reușise a face o admirabilă colecție, pe care a orănduit-o în urmă pictorul Stâmbulescu, fiind luată de Ministerul de Instrucție și care a dat'o în urmă tot d-lui Samurcaș, pentru a face „Muzeul său“! Dulce țară!!!

COPIE După adresa Minist. de Culte din 5 Mai 1903.

No. 5663.

Domnule,

Am onoare a vă face cunoscut că primim propunerea ce ne faceți prin petițiunea registrată la No. 7638 din 29 April 1903 de a ne cedà întreaga colecțiune de cusături împletituri și țesături naționale adunate de d-v., invitându-vă a luà măsuri ca zisa colecțiune să o înaintați depozitului nostru de material didactic din Strada Istraelită, No. 3, împreună cu un inventar de clasificarea obiectelor pe care noi în urmă o vom depune la Muzeul de Arte Naționale.

In acelaș timp vă facem cunoscut că vă însărcinăm a ține conferințe populare în comunele rurale, împreună cu învățătorii, tratând în special toate chestiunile în ce privește răspândirea cunoștințelor practice și folositoare pentru locuitori săteni asupra grădinelor școlare, industriei casnice, îmbunătățirea raselor de vite, înființări de magazii cu silozuri, țesături naționale, lăptării, pomologii, albinăritul, etc.

Pentru această însărcinare Casa Școalelor va plăti o diurnă de 200 lei lunar pe timp de un an și vă va da un bilet de liberă călătorie pe toate liniile ferate.

pentru Ministru, (ss) **M. Popescu**

Domnului C. N. Mihăilescu

Cine prin urmare a dat dovezi de destoinicie? Cine a adus mai multe servicii țărei? Cine a fost corect față cu Expoziția și cu mine!? Asta nu împedică ca cel ce nu a făcut nimic bun, dar numai intrigi, d-l Tzigara-Samurcaș să se laude și să troneze, pe munca altora, și chiar cu obiectele adunate de personalul Expoziției, iar aceștia, cu d-l Mironescu în frunte, deși români, deși corecți, deși buni specialiști, deși muncitori, să moară aproape de foame! Dulce țară! Și iată dece scriu. Iată dece la vârsta mea, și cu principiile ce am, totuși, am mers până a primì și martorii acestui domn Tzigara-Samurcaș și am scris acest studiu. Să vadă toți în ce hal ne aflăm.

---

1) D-sa ne oferea schimb pentru dublete! N. A.

Să vedem acum și ce este cu necinstea d-lui Mironescu. Mai întâi, dacă onorabilul d-n Tzigara-Samurcaș, aveà vre-o probă sigură, nu trebuia să meargă cu ea la *Viața Românească,* ci la Minister sau la parchet, așà procedează un om care are conștiința limpede.

Dece nu a făcut astfel? Fiindcă d-sa erà autorul unei cabale ordinare ce de mult o pregăteà.

Dar mai întâi să limpezesc și partea mea. Iată ce zice d-sa:

„Purtarea lui Mironovici de altfel nu mă miră, căci de mult încă eram fixat asupra valoarei lui. Ne lumerirea mi-a fost însă mare văzând că, chiar în fața acestor probe indiscutabile, d. doctor totuși susțineà pe necinstitul său fost ajutor. Și răspunderea morală a acestor grave abuzuri cade asupra d-lui doctor, care cunoscându-le le-a lăsat să se perpetueze, în loc de a destitui pe funcționarul abuziv. Căci este bine dovedit că d. doctor a avut cunoștință de ele. Numai fac uz de plângerile ce însumi am adus d-lui doctor, atât în scris cât și mai ales verbal. Există o altă probă și mai puternică. Este plângerea din 5 Dec. 1906 a fostului intendent al Palatului Artelor. Acesta, în calitate de intendent încă, deci ca funcționar dependinte de Mironovici, comunică d-lui Comisar general Istrati—pe hârtie cu eticheta oficială a Expoziției—că Mironovici se face culpabil de abuzurile indicate mai sus. Alătură chiar ca probe etichetele unor cămeși din Vlașca, la care prețurile au fost majorate după sistemul indicat (etichetele No. 14, 24, 27 și 42). In aceeși denunțare intendentul Palotă probează că Mironovici mai percepeà dela particulari o taxă ilegală de un leu sau 1,60, pretextând că această sumă reprezintă cheltuelile necesitate de mandatarea banilor posesorilor obiectelor.

Acestor denunțuri formale d. doctor nu le-a dat nici o urmare. După câtva timp d. Palotă s'a retras dela Expoziție primind chiar o gratificație, iar Mironovici a continuat să se bucure de protecția d-lui doctor. Până ce în Septemvrie trecut, fugind în mod suspect dela Expoziție, el a fost denunțat Parchetului care, pare-mi-se, anchetează cazul său".

Mai întâi spune un neadevăr când afirmă că 'mi-a atras atențiunea. Dovadă: am publicat adresa sa unde nu e nici un cuvânt relativ la d-l Mironescu.

Al doilea neadevăr, că nu am făcut anchetă când mi s'a relatat cevà de Palota. Ancheta a fost făcută și Palota, depărtat.

Al treilea: S'a făcut anchetă chiar de Minister. Am copia raportului d-lui Bobeșiu din 4 Iulie, 1907.

Minuțioasa anchetă nu dovedește nimic din toate denunțările calomnioase — se vede cât de colo mâna d-lui Tzigara-Samurcaș și în această ispravă — și actele sunt puse la dosar.

Iată, o parte din această lungă cercetare și expunere, provocată de Palota și Mihăilescu, în umbră stând *puritanul* nostru:

De altfel, d-le Ministru, toate ștersăturile și adăogirile făcute în procesele verbale, le-am semnalat în raportul meu și chiar d-l Mironescu confirmă că sunt făcute de d-sa cu cerneală roșie. Iar în ce privește fâșiile de hârtie lipite de d-l Mironescu în pr. v. No. 31, 72, 99 și 105 am explicat pe larg în raportul meu, motivul ce a determinat pe d l Mironescu a le face.

In privința etichetelor, d-l Mihăilescu spune că, ar fi fost dată o circulară, ca obiectele să fie etichetate la locul de origină; despre această circulară n'am avut cunoștință; totuși pentru lămurirea mea cu ocazia facerei anchetei, am întrebat pe d-l Crângaru, fost șef al serviciului de primirea și expedierea obiectelor, asupra modului cum se procedà cu etichetatul obiectelor, și cum am arătat prin raportul meu, d-sa mi-a declarat că obiectele soseau însemnate cu creion roșiu, albastru sau negru, purtând No. pr. v. și No. cor. al obiectului din pr. v. și numai când se distribuiau în pavilioane se etichetau.

Adaog, D-le Ministru, că din cercetările mele, nu am lăsat nimic ne semnalat în raportul meu şi că am notat toate lipsurile şi nepotrivirile şi rău d-l Mihăilescu îmi aduce acuzaţiuni.

Sunt convins că m'am achitat conştiincios în delegaţiunea ce'mi a'ţi dat şi resping atât laudele cât şi acuzaţiunea ce'mi aduce d-l Mihăilescu prin memoriul său.

. . . . . .

Termin cu cele expuse mai sus, D-le Ministru, şi faţă cu deciziunea D-v, de a mă pronunţa asupra învinovăţirei ce se aduce d-lui Mironescu, subsemnatul crede că d-l Mihăilescu din ură personală, caută a compromite situaţiunea d-lui Mironescu, căci din cele ce am expus în rap. meu din 2 Iunie 1907 şi cel prezent, care reprezintă constatarea reală a cercetărilor, nu se poate vedeà că d-l Mironescu ar fi sustras, ar fi vândut sau înlocuit obiectele ce s'au colectat; singura vină ce i s'ar puteà atribuì ar fi lipsa obiectelor arătate în raportul meu, la punctele A. B. şi C. dacă această vină i se poate atribuì d-sale, întru cât obiectele odată sosite la magazie, nu mai erau sub supravegherea sa, şi au fost date în primirea intendentului respectiv (Palota) care erà obligat după primirea obiectelor să formeze inventare în regulă pe cari trebuià să le semneze şi să le dea d-lui Crângaru, ca acte justificative pentru primirea acelor obiecte.

(ss) **C. Bobeşiu**

14/I/908

Pentru exactitate **Bădescu**

Extras după raportul d-lui C. Bobeşiu, delegat cu facerea anchetei dintre d-nii C. N. Mihăilescu şi Vl. Mironescu, înregistrat la Ministerul de Domenii sub No. 64127 din 4 Iulie 1907.

Mai mult, a fost sezisat parchetul, articolele d-sale au servit ca punct de plecare, şi după 6 luni, parchetul nu a găsit nimic de zis!

Dacă s'ar face o anchetă mai serioasă s'ar dovedì:

Că d-l Tzigara-Samureaş, a cumpărat la expoziţie o cămaşă, înainte cu câte-va zile de a se face registrul de vânzare în regulă.

D-sa împreună cu d. Al. Ghica şi fostul ministrul de pe vremuri, d. I. Lahovary, au căpătat cu această ocaziune câte o chitanţă provizorie — trei în total—pe care cei doi din urmă le-au înaintat în urmă spre a primì chitanţa definitivă şi obiectul. *D. Tzigara-Samurcaş n'a făcut astfel, a trimis în mai multe rânduri să ia obiectul cumpărat şi a reuşit a-l luà prin înşelarea bunei credinţe a unui om ce nu erà pus în curent, şi a păstrat chitanţa aceasta*—pe care a reprodus'o la pag. 241 din „Viaţa Românească", ca o armă demnă şi corectă, spre a ucide pe un om ce-i stăteà în cale!! După mine, d-sa comiţând acest fapt dovedeşte că e capabil de ori şi ce! Dar ce să mai zicem de astfel de oameni!

In ce priveşte chitanţa ce indică la pag. 426, *s'a dovedit că s'a dat pentru trei obiecte menţinute în trei chitanţe, date unei aceleiaşi persoane—mi se pare d-lui Inginer Balş*—**punându-se exact suma pe una singură din ele!** O simplificare, făcută din grabă, fără nimic fraudulos. *Bunul simţ spune, de altfel, că nimeni nu o să primească o chitanţă pentru banii daţi, fără* a se menţionà suma. *Suma erà pusă pe una din ele, d. Samurcaş a luat însă pe cea fără sumă, unde se vede clar linia trasă şi o prezentă* **Presei,** *nu Parchetului* — acum vedem clar de ce nu —*ca act justificativ!*

Cercetarea a dovedit seriozitatea şi cinstea acuzatului. Iată omul!! Cine dar e necorect şi de condamnat? Cine nu merită să mai fie în raport cu oamenii cinstiţi? Cine? Cetitorul să răspundă.

In ce privește ultima (a IV-a) parte, că am ceva cu *muzeul său*, găsesc că e prea ridicul ca să mai pierd timpul meu a răspunde.

Nu l'am oprit cu nimic a face ce vreà; dacă puteam, nu-i dădeam nici un obiect însă, din cele ce am adunat, și pe care la început le defăimà, căci am de d-sa o părere de tot reà, și ca știință și ca om, și cred încă, că cu optimismul meu, nici nu-l judec atât de aspru cum merità.

Găsesc că e criminal, în societatea noastră, care are atâtea părți slabe, ca astfel de persoane să fie ajutate ca să-și cocoțeze neștiința și să triumfeze astfel caracterele capabile de ori și ce.

La rigoare voi dà la lumină epistolele ce am, dela oameni de bine și care-mi descriu cu dovezi, de ce e capabil acest domnișor. —Cazul d-lui Dr. Sârbu, nu e izolat.—Din fericire, lumea începe a-l cunoaște. E și timpul. Dar acest domn are o situație la Fundațiunea Carol, tocmai unde trebuesc formate carcaterile. Oare e indicat d-sa, care dovedește o lipsă de scrupul revoltătoare, de necrezut, să fie menținut acolo unde se formează tineretul?!..

D-sa e funcționarul M. S. Regelui, care doreà și a spus-o în actul de fundațiune, ca muzeul *„Trecutul nostru"* să se facă la Palatul Artelor. Când i s'a arătat d-lui Tzigara acest act, *d sa a cerut să fie dosit!*

Iată dovadă, iscălită de un om cinstit și harnic muncitor:

In urma unei adrese a Ministerului de Domenii prin care-mi spune să dau d-lui Tzigara-Samurcaș obiectele entografice, am cerut Ministrului să precizeze care anume obiecte, atrăgând totdeodată atenție că am nevoe de această percizare, deoarece în actul comemorativ al Expoziției se spune la al II: „In aceà grădină să se ridice multe și mari clădiri, etc".

D-l Tz. S. care erà de față când scriam aceasta m'a rugat să nu mai pomenesc de actul de fundație si să cer numai să mi se răspundă ce obiecte să dau. Din toată atitudinea ce avea el, în momentul când mă rugă să suprim pasagiul cu actul de comemorare, am văzut că ar fi ținut mult să fac aceasta.

La Palatul Artelor, înainte de fi cerut ministrului precizarea ce anume obiecte se dau, se afla d-l Tz. S. cu mine și mi se pare d-nii. Moisil și Mironescu. Eu spuneam d-lui Tz. S. că avem lucruri trimise de expozanți care nu se mai găsesc și că în schimb avem altele despre care nu mai știm cui aparțin căci li s'a perdut eticheta de origină. *D-l Tz. S. îmi face propunere să intervin la minister ca să i se dea pentru muzeul d-sale lucrurile fără etichetă iar în schimb d-sa să-și ia asupra satisfacerea reclamanților ale căror lucruri se perduse.* Eu m'am declarat de acord cu d-sa.

Dr. Al. Zaharia

Din acest act se vede și faptul că a cerut d-sa să despăgubească pe cei cu obiectele pierdute. De ce! Când în **Jaful** dela Expoziție, spunea publicului că e de necrezut câte s'au **jefuit!!** Fiindcă s'a dovedit oficial în urma falsei sale acuzațiuni — știm că spune neexactități numai spre a calomnia și înegrì — că nu erau *pierdute sau negăsite, între cele cu eticheta încurcată,* decât numai pentru suma de 600 lei!... din 618,475 obiecte expuse!

Și iată totuși ce spunea d-sa:

„Căci indignarea în privința jafului ce s'a făcut la așa zisul Palat al Artelor este mult mai mare decât se spuneà în genere".

Vorbe goale, insinuații calomnioase, sau pe românește: Dumnezeule ce om!

Acest om va ajunge departe, dacă indiferența noastră 'i va servì de scară.

Trăim, pare, earăși înainte de 1821, când constatăm astfel de persoane.

Cu desgust, am scris aceste rânduri. Cu desgust am primit polemica cu un om pe care'l judec așà de jos căzut.

Am făcut-o ca o protestare în contra întregei categorii a unor astfel de oaspeți, pe care-i încălzim la sân, pentru a ne distruge și umpleà cu noroi, și spre a se cocoță tot mai sus, și a sfidà buna credință, munca cinstită și știința reală.

Oamenii de bine vor înțelege ce s'a petrecut în sufletul meu. Sunt sigur de aprobarea lor și inima mea e curată.

Rămâne acum, să închei prin o notă mai înaltă și prin considerațiuni de o ordine mai generală.

Ce am dorit și ce doresc anume să se facă în ce privește muzeele noastre?

Nu am nimic de zis, mai mult, în ceeace privește starea lor actuală. E o rușine!

Nici în această direcțiune noi nu am dovedit prevedere, pricepere, patriotism!

Pare că statul le-a făcut de formă și oamenii le-au privit drept sinecure: nu se observă de 50 de ani, nici o pornire mai înălțătoare, mai conștientă, mai prevăzătoare, mai dornică de a rădicà astfel prestigiul țării și de a face din România, și în special din București, un mic far de lumină, care aveà cu atât mai multe șanse, de a părea strălucitor, cu cât erà însărcinat să lumineze, multă vreme, aproape singur, în întunerecul din spre Orient.

Acum, când începem să ne dăm seamă de timpul pierdut, și mai ales de câte s'au pierdut din cele ce puteam aveà cu ocaziunea reluărei mânăstirilor închinate; când vedem câte obiecte au trecut fruntaria; când ne dăm seama de anahronismul în care ne aflăm, față cu cerințele moderne, și de umilința de a vedeà că vecinii mai tineri, ne-au luat cu mult înainte, și când din fericire amatorii și cunoscătorii s'au înmulțit și la noi, și publicul românesc — nu românul comis-voiajor care toată vara și iarna stă în străinătate — cere cu nesațiu ceva instructiv si plăcut; acum... începem să facem altă boroboață. E și în firea românului ca să facă astfel: sentimentul de solidaritate e redus la zero; fiecare vrea să fie, de sine stătător, și Zău în mica sa magherniță! De aci lipsa de ceva mare, făcut cu totul în comun, ceva complect și util tuturor: Bisericuțele!... asta ne omoară și în politică, și în economia națională și chiar în miscările noastre culturale. De aci ușurința cu care *farsorii* pot să înșele opinia publică și greutatea cu care adevăratul *specialist* poate face ceva.

Căci ce observăm.

De unde nu aveam muzee, de unde ne așteptam ca statul să facă ceva, observăm acum că — din fericire datorită câtorva oameni de bine și pe care-i iubesc și respectez din toată inima — nasc muzeele ca ciupercile. Dar au un defect: sunt izolate, sunt mici, fără legături, făcând fiecare, în parte, aproape același lucru ce face vecinul. Vom bate astfel înainte apa în piuă. Că sunt un admirator al inițiativei particulare, că aceasta a făcut, mai ales în Franța, la Paris, mult bine, cu muzeele *speciale*, născute de 20 ani încoace, este adevărat, dar acolo există deja osatura principală, muzeele clasice, ca punct de plecare, ca orientare, ca depozite naționale sau ale activității omenești, ca mijloc de studiu și de critică.

Dar la noi nu avem încă nimic astfel.

Și totuși ce observăm ? Afară de nefericitul *Muzeu Național* (adevărat național !!...) care e cum 'l știm—din toate punctele de vedere—, se înalță la Capul Podului un muzeu de *Zoologie*, în loc de a fi de *Științele Naturale !* Un altul alături, numit când *Etnografic român*, când al *Artelor decorative*, când al *Artei românești !* Vedeți ce a adunat acolo : de toate, fără a se vedeà ceva hotărât într'un fel. De ce ? Pescuire în apă tulbure : dorința de a se introduce în locul d-lui Tocilescu și a lua astfel totul, fără muncă, fără pregătire ! Ce mai observăm ? Alături cu așà numitul *Muzeul* (?) *Aman*,—*Casa Aman*, pe dreptate—, care are la noi mai mult ca ori unde rațiunea sa de a fi, se observă acum că se nasc : muzeul Kalinderu, muzeul Simu, colecțiunea Pătrașcu, muzeul județului Ilfov, pe lângă multe altele, mai neînsemnate, și care există mai mult ca reclamă, ca muzeul Industrial, etc. etc. Nu mai vorbesc de pinacotecă, căci nu merită să ne mai oprim.

La ce vom ajunge cu chipul acesta ?

La fărâmițare, la nimic complect, impunător, cu o direcție unică și conștientă, și cu facilitatea de a fi studiate sau vizitate. Aceasta mai dovedește, lipsa de încredere a oamenilor de bine de a face danie statului.

De ce avem noi nevoe ? De ce are toată lumea ! ! *Incadrarea în mișcarea generală a propriei noastre activități.* Aceasta ca deosebire, dela început, din vechime, până în prezent, și cu indicațiunele ce credem a da viitoarei munci, trebue să ne fie scopul urmărit.

Aceasta e partea noastră personală pentru care trebue să facem totul, fără a neglijà însă restul.

Ca muzee, deci ne trebuesc neapărat : *Muzeul de Istorie naturală.* Regret că priceputul și harnicul Dr. Antipa s'a limitat numai la unul de Zoologie, și l-a pus și la Șosea ! Acesta, cred, că va trebui pus sau la Filaret, sau sub Cotroceni, căci va trebuì să se afle în mijlocul Grădinei Zoologice și a gădinei Botanice.

La Filaret, am început, chiar în toiul Expoziției, o grădină Zoologică. Dacă parcul s'ar mai mărì, acolo s'ar face un mic paradis pentru copii și chiar pentru oamenii mari, grație școalelor practice, de Duminică și sărbători ce proectasem a se face acolo : Arboricultură, Apicultură, Sericicultură, etc.

Va trebuì neapărat creat și muzeul Agricol, Industrial și Comercial. In cele ce am publicat la începutul acestui studiu am arătat ce doream să fac. Și acolo m'am izbit de invidualități, care deși nu înțeleg lucrul, vor însă să aibă meritul creațiunei. Deci stăm ! Dovadă că nu s'a făcut nimic, pe când, altfel, cum indicasem linia de urmat până acum puteam face cevà.

Să sperăm că tot ne va luminà Dumnezeu !

Rămâne partea clasică, culturală.

Natural, că în ce privește desvoltarea omenirei, un muzeu, trebue să prevadă toate faptele, dela preistoric, până în prezent, coprinzând cât mai mult din epoca Greacă, Romană, etc. și din toate direcțiunile activității omenești, dela artele propriu zise, până la artele frumoase, dela Agricultură până la mine și cariere, dela uneltele de luptă și până la cult, dela mica pană la marea industrie, dela Cultura clasică și până la tot ce a aparținut vieței celor ce s'au distins în mișcarea generală sau locală.

Astfel s'a alcătuit un *Britisch-Muzeum*, cel mai complect din lume, astfel s'a alcătuit *Louvre*, în Paris, cu anexele sale : Cluny, Luxembourg și mai ales St. Germain.

Nici nu putem avea un astfel de muzeu căci nu avem mijloace, de a colecționa decât foarte puțin în această direcție.

Ne rămâne însă partea etnografică proprie, română, pentru care nu va fi sacrificiu ce nu trebuește făcut.

Deci un singur muzeu, acel al *Trecutului nostru*, cuprinzând totul până în prezent, pentru românii de ori și unde ar fi ei, iată ce trebue, iată, mai mult, ce datorie avem de îndeplinit.

Acest muzeu, va ținea locul prin chiar elementele sale — unui muzeu general.

De ce? Mai întâiu vom începe cu o noțiune importantă: Preistoricul dela noi, va urmà perioda dacică, romană, a incursiunei barbarilor până la constituirea noastră propriu zisă ca state române, și în urmă până în prezent.

La fiecare din acestea — spre exemplu la secția preistorică, romană, greacă — pe lângă cele ce aflăm la noi, vom puteà pune în copie, cele ce s'au descoperit în alte părți pentru a complectà, comparà și analizà; vom adăogà și acele obiecte ce am mai aveà de această natură sau ce am puteà aveà încă cu timpul.

Astfel punctul nostru de plecare va fi cel național, și rezultatul să fie din cele mai înbucurătoare, chiar privind din punctul de vedere general.

Ce nu s'ar puteà face astfel? Ce fermecător ar fi și pentru străini o astfel de expunere! Câte s'ar puteà adunà acolo! Ce templu ar fi pentru tinerii noștri și ce școală de patriotism și de adevărată iubire a neamului!! Ce înălțătoare sentimente de mândrie națională s'ar naște, ce serviciu am aduce patriei și mai ales remedierii putreziciuni mediului în care trăim.

Pentru aceasta trebue un om cu inimă, un *cunoscător și admirator* mai ales al trecutului nostru, un om de gust, demn și corect și care să fi dat probe de o desăvârșită pricepere și bunăvoință.

Specialiștii, vor intrà fiecare în secțiunea respectivă, și vor puteà fi utili și a se înălțà, cât mai mult, în ramura ce va alege și va voì fiecare să o adâncească și să o facă a înaintà. Ei vor fi însărcinați și cu cercetările în țară, cu săpăturile, etc. etc., fiecare *anumit* unde se pricepe, lăsând omului cu vedere generală, grija totului, armonia întregului, grija părței economice și nevoile administrațiunei.

Cunosc un om ce are aceste calități și care are încă destulă putere și voință, este D-l *Alexandru Bellu*. El ar puteà să facă minuni, secondat cu bunăvoință și pricepere, de specialiștii noștri și de tinerii, plini de dorința de a se formà și a fi utili țărei!

Am aveà un tot, cu o linie de conduită hotărîtă, care în patru, cinci ani, ar reușì să facă un muzeu care să fie cinstea țării și chiar a neamului nostru!

Bine ar fi ca toți cei ce pot contribuì la acest lucru, să se unească, să cearâ, să impuie chear și să caute a realizà cât mai curând și clădirea și adunarea materialului. Vor contribui astfel, mai mult decât se poate crede, la o operă de înălțare sufletească și de întărire a conștiinței naționale. [1])

1) Lucrarea aceasta a fost publicată în: *Literatura și Arta Română*, anul al XI, 1907, No. 10, 11, 12 și anul al XII, 1908, No. 1, 2, 3 și 4.

Colecţiunea Maria Istrati Capşa. — Modele de lucrări de mână făcute în Mexic în anul 1841.
Ele au cea mai perfectă asemănare, ca desemn, colorit şi technică, cu lucrările populare Române. Oferit de d-na Thomson.

VERIFICAT